waterschap Hollandse Delta

waterschap Hollandse Delta

Programmabegroting 2019

Meerjarenraming 2020 – 2023

In één oogopslag

Inkomsten en uitgaven

INKOMSTEN € 174,30 (in miljoenen)

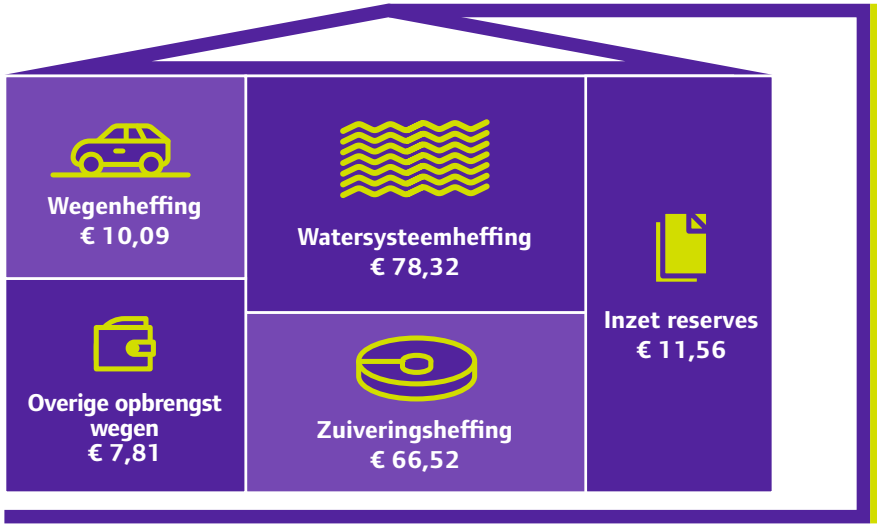

UITGAVEN € 174,30 (in miljoenen)

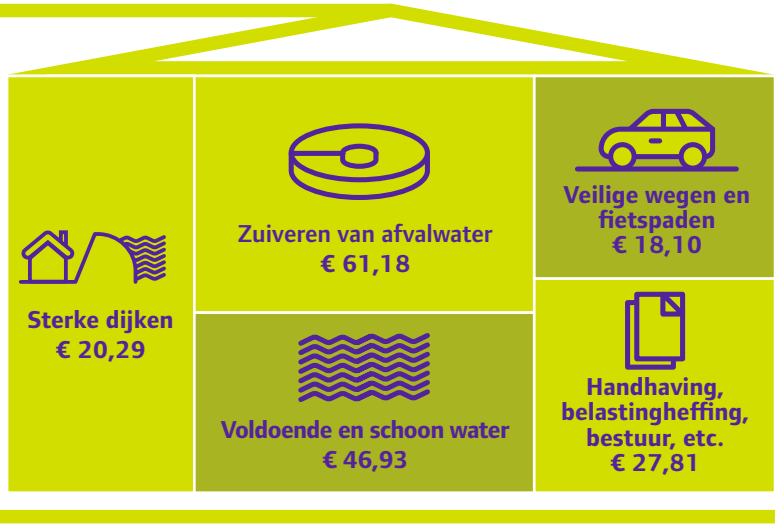

Waterschapsbelasting

ENKELE VOORBEELDEN:

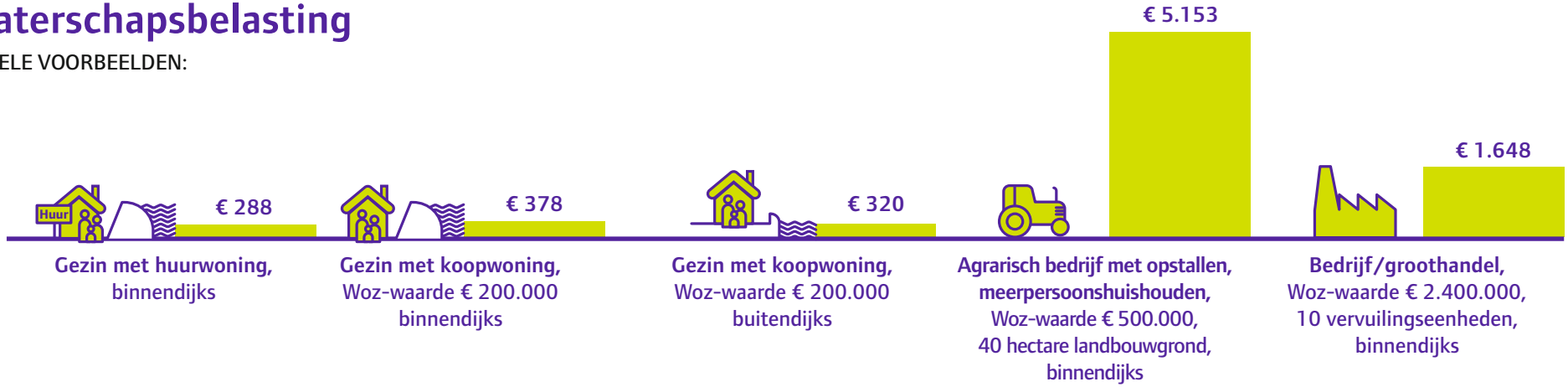

Voorwoord

Beste lezer,

Droge voeten, schoon en voldoende water, zodat onze inwoners veilig en actief kunnen wonen, werken en recreëren. Daar zijn wij dagelijks mee bezig, voor nu en voor later.

Meer dan ooit staan we als waterschap midden in de samenleving. Grote maatschappelijke opgaven zoals klimaatverandering, duurzaamheid, energietransitie en circulaire werken, zijn nauw verbonden aan onze kerntaken. We pakken deze thema's ambitieus aan én letten goed op onze kerntaken.

De manier waarop we werken is aan het veranderen. De Omgevingswet inspireert ons om nog veel meer in verbinding te staan met onze omgeving. We staan open voor de ruimtelijke plannen van anderen en proberen belanghebbenden zo vroeg mogelijk te betrekken bij onze eigen plannen. Over de wensen en verwachtingen van bestuurlijke partners en inwoners gaan we meer het gesprek aan.

Digitalisering en assetmanagement (goed zorgen voor je eigen spullen) verandert stap voor stap onze bedrijfsvoering. Innovatie helpt de inhoudelijke opgaven het hoofd te bieden en de bedrijfsvoering effectiever en efficiënter te maken.

Maart 2018 nam het algemeen bestuur het principebesluit om onze wegentaak over te dragen aan gemeenten. In 2019 gaan we verder met de uitwerking. Totdat daar afspraken over gemaakt zijn, blijven de wegen onze verantwoordelijkheid. Wij investeren daarom extra in het onderhoud aan een deel van ons wegennet.

We besteden extra geld en aandacht aan het onderhoud van onze installaties. Bij de zuiveringen zetten we in 2019 een belangrijke eerste stap naar het structureel en over meerdere jaren verbeteren van de staat van onderhoud en terugdringen van de storingen. De leeftijd van onze zuiveringen brengt dat met zich mee en de veiligheid is er ook mee gediend. Dat kost extra geld, maar is noodzakelijk en wenselijk voor de toekomst. In 2019 brengen we ook de staat van onderhoud in het watersysteem in beeld. En met het project 'Nieuwe Besturing Watersysteem' zetten we een grote stap naar een moderne en toekomstbestendige infrastructuur in ons watersysteem.

Onze dijken zijn op orde. Maar we zitten niet stil. We zijn alweer bezig met de nieuwe toetsing om in 2050 opnieuw het sein 'veilig' te kunnen geven.

Dit alles wordt betaald uit belastinggeld. Wij hechten aan degelijk financieel beleid en een verantwoorde lastenontwikkeling die in evenwicht is met wat de taakuitvoering van ons vraagt.

2019 is, tot slot, het jaar waarin we weer mogen stemmen bij de waterschapverkiezingen. We bereiden ons voor om het nieuwe algemeen en dagelijks bestuur goed mee te nemen en te faciliteren in alle uitdagingen die op hun af gaan komen. Ook daar zijn we ambitieus in en zien wij naar uit.

Ingrid de Bondt,

dijkgraaf

Inhoudsopgave

1	**Samenvatting begroting 2019**	**6**
1.1	Inhoudelijke speerpunten	6
1.2	Financiële analyse op hoofdlijnen	8
1.3	Leeswijzer	13
2	**Bestuurlijke ambities**	**14**
3	**Programma's**	**16**
3.1	Programma Waterveiligheid	16
3.2	Programma Water	24
3.3	Programma Waterketen	34
3.4	Programma Wegen	43
3.5	Bestuur en organisatie	50
3.6	Algemene dekkingsmiddelen	55
4	**Paragrafen**	**57**
4.1	Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar	57
4.2	Uitgangspunten en normen	57
4.3	Incidentele baten en lasten	58
4.4	Doorbelasting indirecte kosten (Kostentoerekening)	60
4.5	Reserves en voorzieningen	61
4.6	Waterschapsbelastingen	66
4.7	Weerstandsvermogen	72
4.8	Houdbare overheidsfinanciën	79
4.9	Financiering	79
4.10	Verbonden partijen	83
4.11	Bedrijfsvoering	96
4.12	EMU-saldo	97
4.13	Duurzaamheid en innovatie	99
5	**Financiële overzichten**	**100**
6	**Vaststelling Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023**	**105**
7	**Bijlagen**	**106**
7.1	Geplande investeringen op projectniveau	106
7.2	Overzicht en toelichting op potentiële investeringsprojecten 2019-2023	115
7.3	Meerjarig beeld reserves en voorzieningen	124
7.4	WSHD in kengetallen	126
7.5	Lijst van begrippen en afkortingen	128

1 Samenvatting begroting 2019

In december 2017 is een bestuurlijke werkgroep gestart om te komen tot een voorstel ten aanzien van inhoud en vorm van de programmabegroting. De resultaten hiervan zijn in maart 2018 gepresenteerd aan de Verenigde Vergadering. Op 31 mei 2018 heeft de Verenigde Vergadering ingestemd met het voorgelegde voorstel. De Programmabegroting 2019 is de eerste begroting in deze nieuwe opzet.

Deze samenvatting bevat een overzicht van de inhoudelijke speerpunten per programma. Daarna een financiële analyse op hoofdlijnen waar ingegaan wordt op de mutaties vanuit de Kadernota 2019 en de mutaties in de begroting ten opzichte van de Kadernota 2019. De samenvatting wordt afgesloten met een toelichting op de mutaties in de investeringen en een leeswijzer voor de gehele begroting.

1.1 Inhoudelijke speerpunten

Hieronder wordt per programma een korte samenvatting gegeven van de inzet voor 2019:

Programma	Samenvatting 2019
1. Waterveiligheid	De hoofddoelstelling van het programma Waterveiligheid is het beschermen van de Zuid-Hollandse eilanden tegen overstromingen. Via de meerlaagse veiligheidsbenadering (preventie, ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing) wordt hieraan invulling gegeven. De speerpunten voor 2019 zijn: - Het uitvoeren van de (voor)verkenning van twee projecten uit het (nieuwe) hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). - Het uitvoeren van de eerste beoordelingsronde voor de primaire waterkeringen. - Het uitvoeren van de verbeteragenda zorgplicht naar aanleiding van de eerste formele audit door de Inspectie van Leefomgeving en Transport (ILT) over de wijze waarop de zorgplicht voor de primaire waterkeringen ingericht is en uitgevoerd wordt. - Het evalueren en actualiseren van het Calamiteitenbestrijdingsplan Waterkeringen.
2. Water	Het doel van het programma Water is het realiseren en in stand houden van een regionaal watersysteem waarvan de basis op orde is, dat voldoende robuust is om de gevolgen van de klimaatverandering op te kunnen vangen en waarmee de verschillende gebruiksfuncties zo goed mogelijk bediend kunnen worden. De speerpunten voor 2019 zijn: - Het uitvoeren van de regionale watersysteembeoordeling teneinde de wateropgave te bepalen. Daarop volgend starten met het bepalen van het benodigde maatregelen. - Starten met het vaststellen van de voorzieningenniveaus zoetwater. - Verder invulling geven aan de KRW-opgaven voor het Stroomgebiedsbeheerplan 3 en maatregelen planperiode 2022 – 2027 voorbereiden. - Onderzoek starten naar de effecten van klimaatverandering op de waterkwaliteit.

Programma	Samenvatting 2019
3. Waterketen	Het hoofddoel van het programma Waterketen is zorgen voor een doelmatige en duurzame bouw en exploitatie van zuiveringstechnische werken (transport, zuiveren van afvalwater en slibverwerking) binnen de wettelijke eisen en bepalingen, nu en in de toekomst. Hiervoor werken we effectief samen met andere partners in de keten. De speerpunten voor 2019 zijn: - Begin 2019 wordt het strategisch onderhoudbeleidsplan vastgesteld. De bedrijfswaarden voor de zuiveringen zijn de basis van dit plan en zullen integraal worden meegenomen in de vaststelling van het plan. - Op basis van het onderhoudbeleidsplan worden de onderhoudsconcepten vanaf 2019 fasegewijs voor de zuiveringskringen vernieuwd, en vervolgens ten uitvoer gebracht. Hiermee wordt het onderhoud steeds gerichter uitgevoerd op basis van belangrijke waarden zoals veiligheid en het onderhoud op orde. In 2019 wordt de eerste extra financiële impuls gegeven van € 1,67 miljoen structureel aan een meerjarige aanpak voor een verbeterde balans tussen preventief en correctief onderhoud, het realiseren van alle wettelijke inspecties en een verdere professionalisering van de organisatie. Vanuit de algemene bestuurlijke ambitie om in 2050 kosteneffectieve en circulaire zuiveringen gerealiseerd te hebben, zijn voor 2019 de volgende speerpunten benoemd: - Het uitvoeren van het investeringsprogramma van de slibverwerkingsinstallatie Sluisjesdijk op basis van de uitkomst van de in 2015 vastgestelde ALM-studie Sluisjesdijk. - Het uitwerken van de voorkeursvarianten vanuit de ALM's Goeree Overflakkee en Spijkenisse en de uitwerking daarvan in meerjarenplannen en projectvoorstellen. - Het uitvoeren van de ALM's Heenvliet en Hellevoetsluis. - Het uitvoeren van het Energie Efficiency Plan 2017-2020. - Het opstarten en uitvoeren van de ALM's Dokhaven en Dordrecht.
4. Wegen	De hoofddoelstellingen van het programma Wegen zijn verkeersveiligheid en bereikbaarheid. De speerpunten voor 2019 zijn: - Het afsluiten van een intentieovereenkomst met alle gemeenten voor de overdracht van de wegentaak. - Duurzaam Veilige inrichting van wegen conform het Wegenbeheerplan. - Intensiveren van het (groot) onderhoud aan wegen. - Het uitvoeren van ecologisch bermbeheer.
5. Bestuur en organisatie	Om de uitdagingen die op ons afkomen ten aanzien van veranderingen in klimaat en maatschappij het hoofd te bieden, zijn ambities opgesteld voor de korte en lange termijn: - Waterschap Hollandse Delta bereidt zich daadkrachtig en flexibel voor op het versneld veranderende klimaat; - Waterschap Hollandse Delta is in 2030 energieneutraal; - Waterschap Hollandse Delta voert zijn kerntaken in 2050 volledig circulair uit; - In 2021 is de 'basis' van de aanjagers hiervoor (digitalisering, innovatie, asset management, Omgevingswet) gerealiseerd zoals deze in de plandocumenten is, of zal worden, opgenomen. Op 20 maart 2019 vinden de waterschapsverkiezingen plaats waarna een nieuw dagelijks en algemeen bestuur worden geïnstalleerd.

1.2 Financiële analyse op hoofdlijnen

1.2.1 Exploitatie

Met deze Programmabegroting 2019 en de meerjarenraming 2019-2023 wordt invulling gegeven aan de uitvoering van het Waterbeheerprogramma 2016-2021, het Wegenbeheerprogramma 2016-2021 en het Coalitieprogramma op hoofdlijnen. De basis voor de begroting ligt in de Programmabegroting 2018-2022.

In de Kadernota 2019 zijn de volgende speerpunten voor 2019 en verder benoemd:

- Uitwerken en concreet aanpakken van zeven bestuurlijk benoemde thema's: klimaatadaptatie, energietransitie, circulair en duurzaam, digitalisering, meer innoveren, assetmanagement en de Omgevingswet;
- Uitvoeren van de eerste en tweede beoordelingsronde primaire waterkeringen en het uitvoeren van innovatief dijkbeheer;
- Hogere budgetten om het onderhoud van het groen integraler en meer in lijn met de Natuurbeschermingswet binnen het beheergebied uit te voeren, verhogen van de budgetten om te voldoen aan wet- en regelgeving ten aanzien van het bemonsteren en verwijderen van verontreinigde bagger en een bijdrage aan de planschade Oostvoornse Meer (2020);
- Uitvoeren van het onderhoudsconcept Numansdorp, op basis van het onderhoudbeleidsplan opstellen van onderhoudsconcepten zonder ALM-studie en het verwijderen van de asbestcementleiding Oostvoorne;
- Inzet ten behoeve van de overdracht van de wegentaak, ecologisch bermbeheer, maaien van rotondes en verhoging van het onderhoudsbudget voor ETW2 wegen.

Bovenstaande speerpunten zijn verwerkt en financieel vertaald in de Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023. In het proces van het opstellen van de begroting zijn nog de volgende aanvullende mutaties nog naar voren gekomen. Voor 2019 hebben herbeschikkingen vanuit het HWBP voor de verschillende projecten geleid tot hogere subsidieopbrengsten. Daarnaast is de solidariteitsbijdrage aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma bijgesteld. In 2019 zijn aanvullende budgetten opgenomen voor het verkleinen van maaisel in watergangen, het storingsonderhoud en de wettelijke verplichting inzake de takkenschouw en de uitvoering hiervan. Het onderhoudsbudget voor zuiveren is integraal herijkt zodat het scherper is gericht op het op orde krijgen van onderhoud en compliance vanuit een meerjarig perspectief.

De in de zomer 2018 gesloten cao heeft geleid tot een verhoging van de personeelsbegroting (salariskosten en premies). De vastgestelde begrotingen van gemeenschappelijke regelingen waar WSHD in deelneemt, hebben geleid tot hogere bijdragen van WSHD. Deze zijn opgenomen in de begroting. Ten slotte worden hogere kosten verwacht voor werving en selectie als gevolg van de aantrekkende arbeidsmarkt en zijn de kapitaallasten geactualiseerd.

De afweging tussen het opnemen van aanvullende bedragen, verlagen van reeds beschikbare budgetten of het opvangen van incidenteel verwachte uitgaven met reserves is door het college scherp gemaakt. Binnen de portefeuilles hebben de heemraden gekeken naar wat echt moet. Op basis van het doorlopen proces is aanvulling gegeven aan het doel om scherper te begroten. Tot slot heeft het college bekeken wat de effecten van de mutaties in de begroting zijn op de noodzakelijke belastingopbrengsten. Dit heeft ertoe geleid om voor te stellen de beschikbare reserves aan te spreken wat geleid heeft tot de volgende noodzakelijke belastingopbrengst.

Belastingopbrengsten *(bedragen x € 1.000)*	**Primitieve begroting 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Geraamd in Programmabegroting 2018-2022	149.412	153.051	156.776	159.313	161.623	162.788
Mutaties o.b.v. de notitie Kadernota 2019		-45	947	2.986	4.825	4.894
Mutaties o.b.v. Burap 2 - 2017		-33	-33	-33	-33	-33
Mutaties o.b.v. Burap 1 - 2018		10	10	10	10	10
Mutaties Programmabegroting 2019-2023		1.944	5.827	8.009	9.688	13.574
Noodzakelijke belastingopbrengst	**149.412**	**154.927**	**163.527**	**170.285**	**176.112**	**181.232**
Verhoging in % t.o.v. het vorige jaar		3,69%	5,55%	4,13%	3,42%	2,91%
In de Kadernota 2019 geprognosticeerd Verhoging in % t.o.v. het vorige jaar		2,41%	3,08%	2,90%	2,56%	0,04%

Belastingopbrengsten *(bedragen x € 1.000)*	**Begroot 2018 na wijzigingen**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Watersysteemheffing	76.630	78.096	82.122	84.826	87.455	90.384
Wegenheffing	9.334	10.086	10.602	12.037	12.841	13.086
Zuiveringsheffing	63.447	66.520	70.563	73.174	75.560	77.500
Verontreinigingsheffing	199	226	239	248	256	263
Netto-belastingopbrengst	**149.609**	**154.927**	**163.527**	**170.285**	**176.112**	**181.232**
Inzet tariefsegalisatiereserve	-4.000	1.950	2.450	900	-2.050	-5.750

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	**Realisatie 2017**	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Waterveiligheid	18.974	21.184	20.287	22.022	20.870	19.345	19.157
Voldoende en Schoon Water	42.749	40.919	46.932	49.275	49.814	52.088	51.797
Waterketen	53.961	58.984	61.176	61.986	63.289	63.421	63.333
Wegen	9.088	8.067	10.287	10.478	10.569	10.534	10.492
Bestuur en Organisatie	13.950	14.159	22.390	17.019	16.841	16.859	16.978
Algemene dekkingsmiddelen	-146.534	-143.682	-149.512	-156.840	-162.211	-166.501	-170.096
Saldo van baten en lasten voor bestemming	**-7.812**	**-368**	**11.560**	**3.939**	**-828**	**-4.253**	**-8.338**
Toevoeging aan reserves	11.572	17.780	7.241	7.229	4.340	6.813	9.979
Onttrekking aan reserves	-14.841	-17.444	-18.801	-11.168	-3.513	-2.560	-1.640
Saldo van baten en lasten na bestemming	**-11.081**	**-33**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

1.2.2 Investeringen

Vanuit bestuurskracht heeft het college in 2017 aangegeven bij investeringsprojecten meer toetsmomenten te wensen en meer inhoudelijke discussie te willen voeren. In de Kadernota 2018 is hiertoe een nieuwe werkwijze geïntroduceerd ten aanzien van de investeringsprojecten. Deze werkwijze houdt in dat een investering drie fases doorloopt:
- Potentiële investering
- Geplande investering
- Lopende investering

Onderstaande tabel bevat het inzicht in de uitgaven van de geplande investeringen. Het bedrag voor 2018 omvat de nog geplande investeringen tot en met augustus 2018. Dit is lager dan de jaren 2019 tot en met 2021 omdat er gedurende 2018 al diverse investeringen zijn vrijgemaakt (omgezet naar lopende investeringen).

						Geplande investeringen
Programma *(bedragen x € 1.000)*	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Waterveiligheid		800	4.150		2.000	2.000
Voldoende en Schoon Water	743	2.008	3.208	1.306		
Waterketen	800	7.337	8.095	8.711	800	
Wegen	354	3.014	451			
Bestuur en organisatie		2.740	60			1.700
Eindtotaal	**1.897**	**15.899**	**15.964**	**10.017**	**2.800**	**3.700**

Mutaties ten opzichte van de Programmabegroting 2018-2022								
(bedragen x € 1.000)	**Netto 2017**	**Netto 2018**	**Netto 2019**	**Netto 2020**	**Netto 2021**	**Netto 2022**	**Netto 2023**	**Totaal**
Programmabegroting 2018-2022	3.018	17.071	16.057	8.771	3.070	2.800	2.000	52.787
Mutaties Burap 1 - 2018								
- nieuwe investeringen		395						395
- vervallen								
- raming aangepast		- 923	2.160	480	4.988			6.705
- planning aangepast	- 1.443	- 2.715	1.959	2.134				- 65
Vrijgemaakt	- 1.575	- 8.268	- 5.383	- 4.449	- 547			- 20.222
Mutatie Programmabegroting 2019								
- nieuwe investeringen							1.700	1.700
- omgezet van potentieel naar gepland			1.337	5.589	86			7.012
- vervallen			-100					-100
- raming aangepast		250	1.184	384	246			2.064
- planning aangepast		- 3.913	- 1.315	3.055	2.174			0
Programmabegroting 2019	**0**	**1.897**	**15.899**	**15.964**	**10.017**	**2.800**	**3.700**	**50.276**

Ten opzichte van de Programmabegroting 2018-2022 hebben mutaties plaatsgevonden als gevolg van bijstelling in Burap 1-2018 en het vrijmaken van kredieten. In de Programmabegroting 2019 is een nieuwe investering voor de verkiezingen 2023 toegevoegd. Vijf investeringen zijn omgezet van status potentieel naar gepland. De investering F244 Klaaswaal-Westmaas is vervallen. De ramingen van de investeringen Optimalisatie Watervoorziening Brielse Meer en Beluchtingscircuit rwzi Goedereede zijn geactualiseerd (conform besluitvorming VV september 2018).

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de bestuurlijke ambities toegelicht. Beschrijvingen van de speerpunten voor de programma's Waterveiligheid, Water, Waterketen, Wegen en de doelstellingen voor bestuur en organisatie volgen in hoofdstuk 3. De toelichtingen zijn opgebouwd aan de hand van de 3 W-vragen, Wat willen we bereiken?, Wat gaan we hiervoor doen? en Wat mag het kosten?

De verplichte paragrafen, waaronder reserves en voorzieningen en waterschapsbelastingen zijn opgenomen in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 bevat de financiële overzichten. Het vaststellingsbesluit van de begroting staat in hoofdstuk 6. De bijlagen met daarin een overzicht van gebruikte afkortingen, inzicht in de geplande en potentiële investeringen evenals een overzicht met de belangrijkste kengetallen volgen ten slotte in hoofdstuk 7.

2 Bestuurlijke ambities

Wat willen we bereiken?
Het klimaat maar ook de maatschappij veranderen sneller en heviger dan ooit tevoren en juist wij als waterschap worden met de gevolgen geconfronteerd en moeten daarop inspelen. Tevens biedt het unieke kansen om betekenisvolle veranderingen in te zetten die de kwaliteit van onze dienstverlening en de welvaart van onze inwoners ten goede komen.

Om de uitdagingen die op ons afkomen het hoofd te bieden, zijn ambities opgesteld voor de korte en lange termijn:
- Waterschap Hollandse Delta bereidt zich daadkrachtig en flexibel voor op het versneld veranderende klimaat;
- Waterschap Hollandse Delta is in 2030 energieneutraal;
- Waterschap Hollandse Delta voert zijn kerntaken in 2050 volledig circulair uit;
- In 2021 is de 'basis' van de aanjagers hiervoor (digitalisering, innovatie, asset management, Omgevingswet) gerealiseerd zoals deze in de plandocumenten is, of zal worden, opgenomen.

De ambities zijn dienend aan de kerntaken. Bij de invoering en uitwerking ervan wordt getoetst of ze bijdragen aan de doelen die gesteld zijn aan de kerntaken. Een belangrijk uitgangspunt blijft daarbij een betaalbare overheid waarbij ambities hand in hand opgaan met een beheerste kostenstijging.

De ambities vergen een andere manier van werken en een gedragsverandering. Daarom wordt eerst geïnvesteerd in de organisatie. In de Verenigde Vergadering van 28 juni 2018 is daartoe al een voorstel tot uitbreiding van de formatie (ad € 800.000, structureel) aangenomen om die inhoudelijke transitie en een betere aansluiting op de bestuurlijke wensen mogelijk te maken. Aanvullend hierop is in de Verenigde Vergadering van 27 september 2018 € 300.000 aan budget (incidenteel) voor 2019 toegekend om een aantal ondersteunende onderzoeken uit te voeren en de gedrags- en cultuurverandering te faciliteren. Het ondersteunende budget dat is toegekend om de ambities te realiseren komt daarmee op € 1,1 miljoen.

Wat gaan we daar voor doen?
Met de formatie en de extra middelen kunnen de kerntaken gericht worden op de veranderingen die op ons afkomen. Een deel van deze investeringen is nog niet in de meerjarenbegroting opgenomen omdat eerst het 'Hoe' moet worden bepaald. De mogelijke maatregelen, het daadwerkelijke uitvoeren van investeringen, zullen de komende jaren via de reguliere P&C-cyclus of aparte voorstellen aan de Verenigde Vergadering worden voorgelegd.

In 2019 starten we met het plannen en onderzoeken hoe de ambities het beste geïmplementeerd kunnen worden en we tegelijkertijd ook een betaalbare overheid kunnen blijven garanderen. Deze eerste plannen zijn input voor de begrotingen in de volgende bestuursperiode. Daarnaast wordt er gewerkt aan het gedrag, competenties en cultuur van de organisatie.

2.1.1 Klimaatadaptatie

Wat willen we bereiken?
We bereiden ons daadkrachtig en flexibel voor op het versneld veranderende klimaat, zodat ons werkgebied klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Dit betekent dat het werkgebied zich voorbereidt op de gevolgen van meer of minder water (wateroverlast en droogte) door klimaatverandering.

Wat gaan we daar voor doen?
Waterschap Hollandse Delta zet in op een klimaatbestendig werkgebied. Daarbij geven we invulling aan het landelijke Deltaplan Waterveiligheid, Zoetwater en Ruimtelijk Adaptatie. Deze plannen zijn onderdeel van het Deltaprogramma voor klimaatadaptatie.

Vanuit het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie voeren wij met gemeenten in 2019 klimaatstresstesten uit om de knelpunten voor wateroverlast, droogte, hitte en de gevolgen bij overstromingen te bepalen. We werken aan het draagvlak voor klimaatbestendige maatregelen door anderen, zoals in de bouw- en vastgoedsector en benutten meekoppelkansen voor maatregelen actief. Voor de waterveiligheid gaan we naast de reguliere activiteiten in gesprek met de omgeving om kansen in kaart te brengen. In 2019 doen we onderzoek naar de zoetwatervoorziening en naar verziltingsrisico's op de korte en lange termijn.

2.1.2 Energietransitie

Wat willen we bereiken?
Al onze kerntaken voeren we in 2030 volledig energieneutraal uit. Ook hebben we in 2030 het gebruik van fossiele brandstoffen en CO2 uitstoot van het energieverbruik zoveel als mogelijk teruggebracht.

Wat gaan we daar voor doen?
In 2019 werken we onze energiestrategie uit aan de hand van het actieplan Energieneutraal 2030. Daarbij gaat het onder meer om energiebesparing en het energie zorgsysteem, een gestage groei van duurzame opwekking in bewezen technieken (wind, zon, biomassa) en betrokkenheid bij innovaties. Daarnaast voeren we de lopende energieprojecten en maatregelen uit.

2.1.3 Circulair en duurzaam

Wat willen we bereiken?
In 2030 opereren wij voor de helft circulair en in 2050 zijn wij 100% circulair.

Wat gaan we daar voor doen?
De maatregelen uit het opgavenplan Duurzaamheid 2016-2019 worden uitgevoerd. Daarbij worden ook de aanbevelingen betrokken die zijn gedaan op basis van de tussenevaluatie, zoals die is besproken in de VV in mei 2018. Dat betekent dat één van de bestaande landelijke methodieken wordt geïmplementeerd om maatregelen meetbaar te maken en de voortgang van doelrealisatie te monitoren. Om duurzaamheid te integreren in de lopende werkprocessen en de cultuuromslag naar circulair handelen vorm en inhoud te geven, wordt in 2019 de routekaart Circulair en Duurzaam WSHD ter besluitvorming aangeboden aan de VV. De aanpak Duurzaam GWW wordt verder geïmplementeerd in 2019. Voor het verder brengen van het thema circulair en duurzaam wordt in 2019 een onderzoek uitgevoerd naar de grondstoffenstromen en hoe deze duurzaam en circulair gemaakt kunnen worden zodat gerichter maatregelen kunnen worden ingezet. Verder wordt ook in 2019 voortgang geboekt in de ALM studies om passende maatregelen te formuleren voor circulaire en kosteneffectieve zuiveringen.

2.1.4 Digitalisering

Wat willen we bereiken?
We willen klaar zijn voor de toekomst: dienstverlenend, toegankelijk, betrouwbaar, alert en transparant. Onze digitale informatie is up to date en vanaf 2021 op één plek te vinden via het Omgevingsloket (DSO). Ook de verdere efficiency van onze bedrijfsprocessen is de komende jaren een belangrijk speerpunt. Onze ambities reiken echter verder ten aanzien van digitalisering. Gaande weg zullen we steeds vaker constateren dat digitalisering ons fundament, hoe we werken, disruptief, verandert waarbij we radicaal anders gaan werken veelal ondersteund door baanbrekende innovaties. De Omgevingswet vraagt ons om bij de digitaliseringsvraagstukken zeer servicegericht te gaan werken.

Wat gaan we daar voor doen?
In 2019 bereiden we ons voor op de aansluiting op het Digitale Stelsel Omgevingsloket (DSO) en werken we aan het op orde brengen van de basis conform de basislijn van de Unie van Waterschappen. Daarnaast wordt het plan van aanpak voor meer verder gaande vormen van digitalisering ofwel 'digitale transformatie' uitgewerkt naar concrete maatregelen in een routekaart. Voor Waterveiligheid wordt een informatieplan uitgewerkt voor de digitalisering van (real)informatie over onze dijken. Daarnaast zijn we bezig met de technische automatisering van de kunstwerken op Water en de Waterketen.

2.1.5 Meer innoveren

Wat willen we bereiken?
Het omarmen van nieuwe ontwikkelingen zit in ons DNA. We bieden ruimte voor creativiteit en er zijn voldoende mogelijkheden om te experimenteren. Er is een exploratiestructuur die ervoor zorgt dat belangrijke kansen tijdig worden gesignaleerd en indien bruikbaar worden benut. We steken daarom in op permanente innovatie waar dat een toegevoegde waarde heeft of zelfs noodzakelijk is om een systeemsprong te kunnen maken om onze doelstellingen te behalen of kosten op de lange termijn te beheersen.

Wat gaan we daar voor doen?
In 2018 is de routekaart ter kennisgeving in de VV besproken. Op basis hiervan wordt een interne en externe campagne opgestart om het innovatie bewustzijn en samenwerking te verankeren. De concrete producten eind 2019 betreffen een concreet programmaplan, een meerjarig uitvoeringsprogramma en samenwerkingsovereenkomsten met partners die uit de inventarisatiefase naar boven zijn gekomen. Daarnaast is er sprake van lopende innovaties die verder uitgewerkt worden.

2.1.6 Assetmanagement

Wat willen we bereiken?
Wij willen de prestaties van onze assets waarborgen tegen zo laag mogelijke kosten waarbij we een optimale balans nastreven tussen prestaties, kosten en risico's.

Wat gaan we daar voor doen?
In 2015 zijn we gestart met het invoeren van assetmanagement. Ervaring in vergelijkbare organisaties geeft aan dat implementatie 5 á 10 jaar vergt. Naast het reguliere onderhoud en lopende investeringen gaan we in 2019 verder met het op orde brengen van de basis van het beheer en onderhoud van onze assets. De onderhoudsstatus van onze assets wordt in 2019 verder in beeld gebracht. Daarnaast brengen we de bedrijfswaarden in kaart zodat we weten hoe we met onze assets om willen gaan. Dit moet leiden tot het aanpassen en verbeteren van de onderhoudsplannen op alle programma's. Via het onderhoudsbeleidsplan dat begin 2019 wordt vastgesteld, zal vanuit het programma Waterketen een eerste impuls worden gegeven.

2.1.7 De Omgevingswet

Wat willen we bereiken?
Wij willen optimaal voorbereid zijn op de Omgevingswet die per 2021 van kracht wordt. Daarom stimuleren wij bij het opstellen van beleid en het uitvoeren van projecten naar participatie van de omgeving. Daarbij hanteren wij het motto "ja het kan, mits…". Ook participeren wij als een betrouwbare, constructieve partner in de activiteiten van anderen.

Wat gaan we daar voor doen?
We stellen een wateragenda op voor het gesprek over de Omgevingsvisies in 2019, met onder andere gemeenten. Dit is een gespreksagenda met uitgangspunten vanuit al onze kerntaken. In deze gespreksagenda komen de hoofdpunten uit onze kerntaken, beleid en ambities tot uitdrukking. De samenwerking met andere overheden voor Omgevingsvisies en plannen wordt verder doorontwikkeld en geïntensiveerd. We werken actief aan de aansluiting op het landelijke Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO). Vanaf 2019 werken we toe naar een servicegerichte organisatie.

3 Programma's

In dit hoofdstuk wordt het programmaplan nader beschreven. Dit bestaat uit de speerpunten voor de programma's Waterveiligheid, Water, Waterketen en Wegen. Tot slot worden de doelstellingen voor bestuur en organisatie toegelicht.

3.1 Programma Waterveiligheid

Met het programma Waterveiligheid zorgt WSHD voor betrouwbare en toekomstbestendige primaire en regionale waterkeringen. Hiermee beschermt WSHD de Zuid-Hollandse eilanden tegen overstromen. Zo zorgen we ervoor dat de dijken, duinen, meren en rivieren de verwachte klimaatverandering goed kunnen opvangen.

Met de afronding van de nazorgfase van enkele projecten is in 2018 het gehele Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP2) afgerond. Dat betekent niet dat we klaar zijn. Vanuit de derde toetsronde en de nieuwe wettelijke veiligheidsnormering is een nieuwe versterkingsopgave bepaald, die is opgenomen in het (nieuwe) Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). In 2019 wordt de (voor)verkenningsfase van twee versterkingsprojecten, Normtraject 20-3 Geervliet-Heenvliet en Zettingsvloeiing V3T, uit het HWBP uitgevoerd.

Ook de regionale waterkeringen dienen op orde gebracht en gehouden te worden. In de eerste volledige toetsronde voor de regionale waterkeringen zijn enkele locaties afgekeurd. In 2019 treffen we voorbereidingen voor verbetermaatregelen die in 2020 gerealiseerd moeten worden.

Tegelijk met deze verbeterwerken beoordeelt WSHD in een nieuwe beoordelingsronde de veiligheid van de primaire en regionale waterkeringen. Bij de primaire waterkeringen vergelijken wij de huidige waterkeringen (dijken, duinen en kunstwerken zoals sluizen) met de nieuwe landelijke veiligheidsnormering. In 2050 moeten alle primaire waterkeringen aan deze norm voldoen. Eventuele verbeterwerken aan primaire keringen kunnen jaarlijks worden toegevoegd aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Voor de regionale waterkeringen geldt dat de tweede toetsronde in 2024 moet zijn uitgevoerd. Dan is duidelijk hoeveel kilometer regionale waterkering moet worden verbeterd. De uitvoering van deze verbeteringen zal daarna worden gepland.

Als gevolg van een wijziging van de Waterwet (artikel 3.9) is de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) namens het Rijk per 1 januari 2014 belast met het toezicht op de Zorgplicht van de primaire waterkeringen. De activiteiten waarop de ILT het toezicht uitvoert, zijn opgenomen in het Kader Zorgplicht Primaire Waterkeringen. In 2018 heeft de ILT in een audit beoordeeld hoe wij deze 'zorgplicht' voor de primaire waterkeringen invullen. De aandachtspunten uit de audit zijn in een verbeteragenda opgenomen. In 2019 en 2020 worden deze verbeterpunten uitgevoerd.

Bovengenoemde activiteiten vallen onder de eerste laag van de meerlaagse veiligheidsbenadering (MLV): preventie, ofwel het op orde brengen en houden van de waterkeringen. Het overgrote deel van de activiteiten binnen het programma Waterveiligheid valt onder laag 1.

Laag 2 van de MLV betreft het beperken van de gevolgen van een overstroming door de inrichting van het gebied achter de waterkeringen. Hoewel het primaat voor de inrichting van de ruimte niet bij het waterschap ligt, wil WSHD hierin toch een rol spelen. Als onderdeel van de implementatie van de Omgevingswet wordt hierop vanuit waterveiligheid een visie ontwikkeld. Deze zal onderdeel worden van de op te stellen Wateragenda.

Om effectief te kunnen optreden bij dreigende calamiteiten heeft WSHD een calamiteitenorganisatie, met specifiek voor waterveiligheid een dijkwachtorganisatie. Vanuit de kennis en ervaring van WSHD op het gebied van het omgaan met calamiteiten wil WSHD een rol spelen in laag 3 van de MLV: het beperken van de gevolgen van een overstroming door goede crisisbeheersing. Dit kan door het inbrengen kennis en expertise bij het opstellen van evacuatiestrategieën door gemeenten en veiligheidsregio's.

Een groot deel van de activiteiten binnen het programma Waterveiligheid heeft een directe link met het ambitietraject (zie paragraaf 2.1), zoals toepassen van innovatieve onderzoeksmethoden bij Geervliet-Heenvliet, bouwen met bagger (circulair) bij de regionale keringen en de verbeteragenda zorgplicht (assetmanagement).

3.1.1 Wat willen we bereiken?

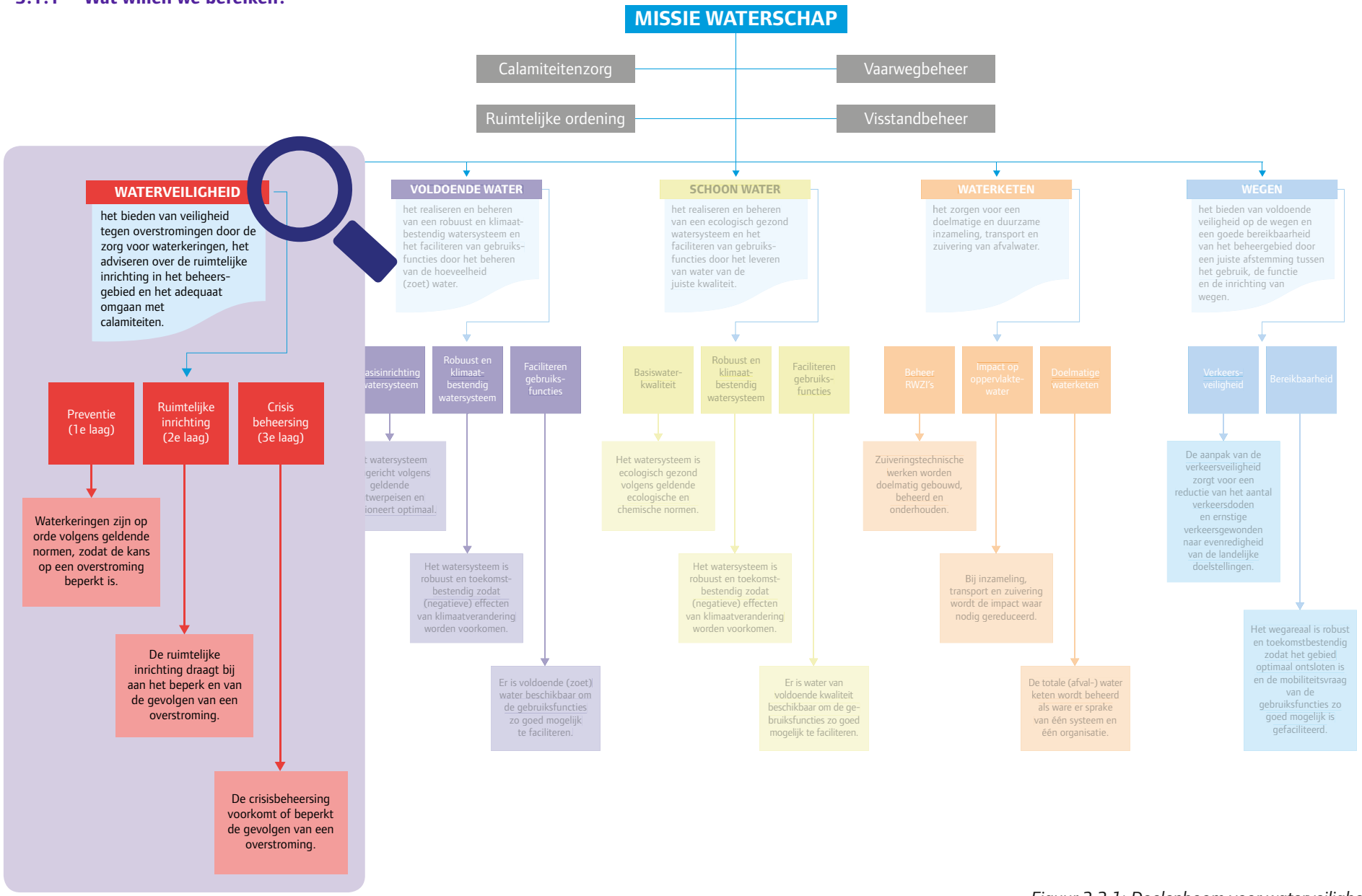

Figuur 2.2.1: Doelenboom voor waterveiligheid in WBP

In het Waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) zijn de doelen voor het programma Waterveiligheid uitgewerkt via een doelenboom (zie figuur 2.2.1). Het programma Waterveiligheid omvat alle activiteiten van het waterschap die erop gericht zijn bescherming te bieden tegen overstromingen door middel van de zorg voor de waterkeringen, het adviseren over de ruimtelijke inrichting van het beheersgebied en het adequaat omgaan met (dreigende) calamiteiten. Het concept van de meerlaagse veiligheidsbenadering omvat deze drie subthema's:
- Laag 1: Preventie
- Laag 2: Ruimtelijke inrichting
- Laag 3: Crisisbeheersing

In tabel 2.2.2 zijn de langetermijndoelen voor waterveiligheid weergegeven.

Tabel 2.2.2: Langetermijndoelen Waterveiligheid

Maatschappelijk doel	WSHD beschermt de Zuid-Hollandse eilanden tegen overstromingen door betrouwbare en toekomstbestendige waterkeringen.
Langetermijndoelen	- Laag 1: Waterkeringen zijn op orde volgens geldende normen, zodat de kans op een overstroming beperkt is. - Laag 2: De ruimtelijke inrichting draagt bij aan het beperken van de gevolgen van een overstroming. - Laag 3: De crisisbeheersing voorkomt of beperkt de gevolgen van een overstroming.

Op weg naar de langetermijndoelen zijn voor de planperiode van het WBP (2016-2021) tussendoelen gesteld. In tabel 2.2.3 zijn de doelen voor de planperiode samengevat.

Tabel 2.2.3: Doelen waterveiligheid voor planperiode WBP (2016-2021)

	Doel lange termijn	Doelen planperiode	Prestatie Indicator
Preventie (laag 1)	Waterkeringen zijn op orde volgens geldende normen, zodat de kans op een overstroming beperkt is	- Eerste beoordelingsronde primaire waterkeringen voor 75% gereed - Toetsing regionale waterkeringen voor 75% gereed - Alle HWBP2-projecten uitgevoerd - HWBP-projecten volgens planning in uitvoering - Alle in 2013 afgekeurde regionale keringen verbeterd - Voldoen aan de wettelijke zorgplicht voor de primaire waterkeringen	% beoordeeld % getoetst Km versterkt Km versterkt Km verbeterd Oordeel ILT
Ruimtelijke inrichting (laag 2)	De ruimtelijke inrichting draagt bij aan het beperken van de gevolgen van een overstroming	Ontwikkelen van een visie op de rol van het waterschap in laag 2 van de meerlaagse veiligheid	Beschikbaarheid visie
Crisisbeheersing (laag 3)	De crisisbeheersing voorkomt of beperkt de gevolgen van een overstroming	- De dijkbewakingsorganisatie is volledig bezet, opgeleid en getraind - Inbrengen kennis en expertise bij het opstellen van evacuatiestrategieën door gemeenten en veiligheidsregio's	% dijkvakken volledig bezet n.t.b.

Voor het langetermijndoel ('waterkeringen op orde volgens geldende normen') geldt dat per eind 2018 circa 95% van de primaire waterkeringen en 98% van de regionale waterkeringen voldoet. In de begroting worden voor het komend jaar de maatregelen opgenomen die nodig zijn om de doelen uit het WBP te halen. In de rapportage Waterwerken wordt gerapporteerd over de voortgang en het bereiken van de doelen.

3.1.2 Wat gaan we hiervoor doen?

Langs de drie lagen van de MLV wordt op hoofdlijnen beschreven wat we in 2019 gaan doen.

Preventie (laag 1)
Het waterschap richt zich met name op laag 1 van de meerlaagse veiligheid: preventie, ofwel het voorkomen van een overstroming.
In tabel 2.2.4 zijn de prestatie-indicatoren hiervoor opgenomen.

Tabel 2.2.4: Prestatie-indicatoren preventie (laag 1)

	2019	2020	2021	2022	2023
Beoordeling primaire waterkeringen (17 trajecten)	40%[1] (7)	70% (12)	100% (17)	100% (17)	100% (17)
Toetsing aangewezen boezemkeringen (163 km)	10%[2]	40%	70%	90%	100%
HWBP-projecten (aantal trajecten) - Verkenning - Planvorming - Realisatie	2[3]	1 1	2	1 1	2
Verbetering regionale keringen	0 km[4]	1 km			
Zorgplicht primaire waterkeringen	50%[5]	100%			

1 Percentage beoordeeld, 2 Percentage getoetst, 3 Aantal trajecten in voorbereiding/uitvoering, 4 Km's verbeterd, 5 Percentage verbetermaatregelen uitgevoerd

De beoordeling van de primaire waterkeringen wordt in 2019 volgens plan voortgezet. Voor de genormeerde boezemkeringen start de toetsing in 2019. Doel is om in 2024 al deze keringen getoetst te hebben.

In 2018 is de verkenningsfase van twee HWBP-projecten gestart. De verkenning loopt door in 2019. Het gaat om de projecten 'Normtraject 20-3 Geervliet-Hekelingen' en 'Zettingsvloeiing V3T'. Het plan om op drie locaties, met een totale lengte van circa 1 km, boezemkeringen te versterken, wordt in 2019 uitgewerkt en in 2020 uitgevoerd.

Naar aanleiding van de audit van de Inspectie van de Leefomgeving en Transport (ILT) in 2018 is een verbeteragenda opgesteld. De acties uit de verbeteragenda worden in 2019 en 2020 uitgevoerd. In aanloop naar het nieuwe Waterbeheerprogramma (2022-2027) worden nieuwe ambities voor de zorgplicht geformuleerd.

In onderstaande figuur zijn vanuit het programma Waterveiligheid de belangrijkste werkzaamheden voor 2019 weergeven.

Waterveiligheid

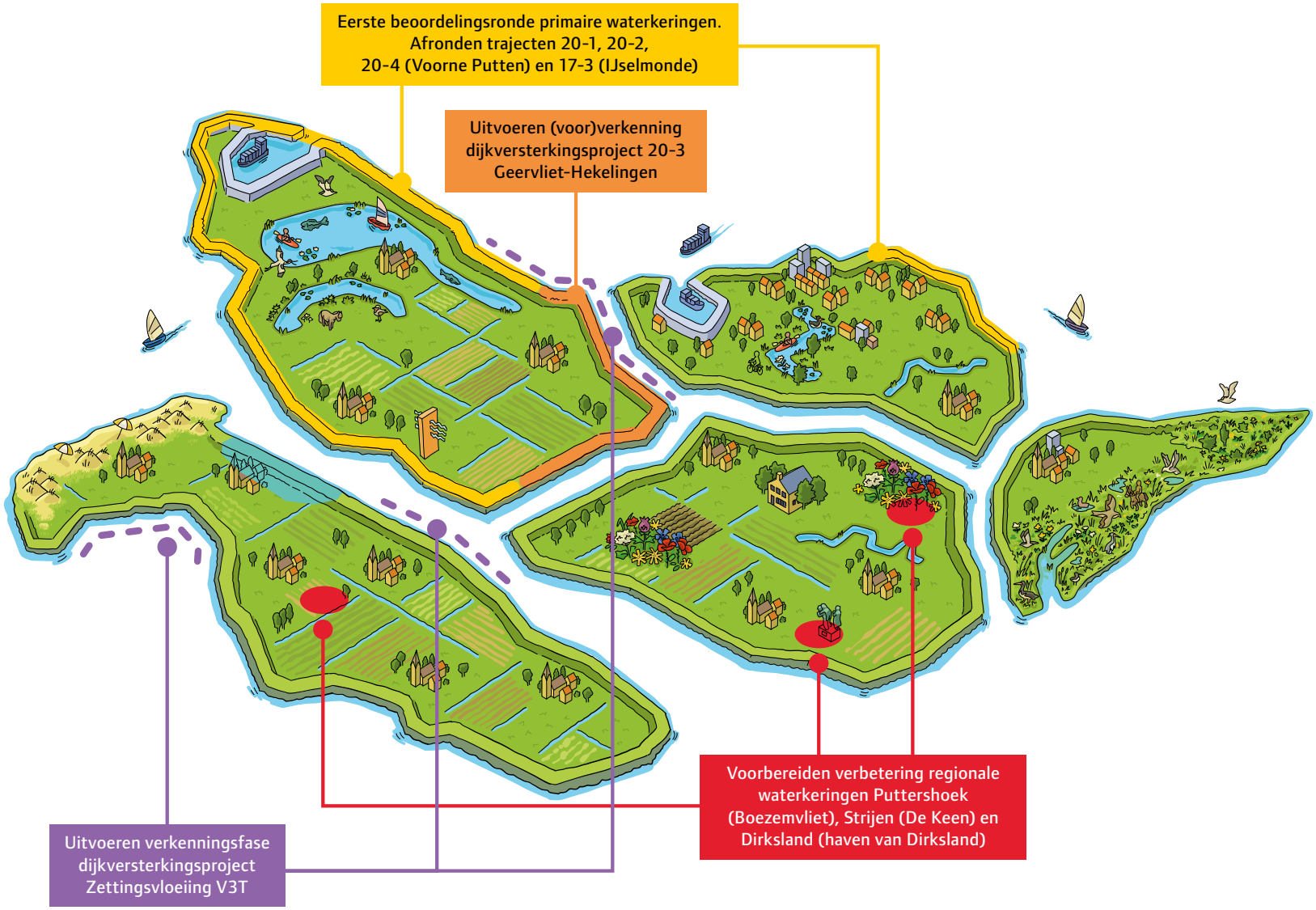

Figuur 2.2.5 Belangrijkste werkzaamheden Waterveiligheid 2019 op kaart

Ruimtelijke inrichting (laag 2)

De bevoegdheden van het waterschap om direct te opereren in laag 2 (ruimtelijke inrichting) zijn beperkt, omdat gemeenten, provincies en Rijk de bestemmings- c.q. inpassingsplannen vaststellen. In het WBP is daarom opgenomen dat het waterschap eerst een visie moet ontwikkelen op zijn rol in laag 2 van de meerlaagse veiligheid. Dit is inmiddels gekoppeld aan de implementatie van de Omgevingswet waarvoor WSHD een Wateragenda gaat ontwikkelen. De Wateragenda en de inbreng hiervan in de (omgevings)plannen van provincie en gemeenten zijn de belangrijkste maatregelen in laag 2 van de MLV.

Tabel 2.2.6: Prestatie-indicatoren ruimtelijke inrichting (laag 2)

	2019	2020	2021	2022	2023
Visie op rol in laag 2	60Wateragenda	Inbrengen Wateragenda in plannen derden			

Crisisbeheersing (laag 3)

De inzet vanuit WSHD in laag 3 van de MLV is tweeledig: enerzijds gaat het om de inrichting en uitvoering van de eigen calamiteitenorganisatie. Met het herzien en updaten van het calamiteitenplan waterkeringen worden steeds de nieuwe inzichten uit evaluaties, inspecties en beoordelingen meegenomen. Door opleiding, training en oefening wordt de organisatie zo goed mogelijk voorbereid om te handelen bij (potentiële) calamiteiten. Anderzijds brengt WSHD kennis en expertise in bij het opstellen van evacuatiestrategieën door gemeenten en veiligheidsregio's, als onderdeel van crisisplannen.

Tabel 2.2.7: Prestatie-indicatoren crisisbeheersing (laag 3)

	2019	2020	2021	2022	2023
Calamiteitenbestrijdingsplan Waterkeringen	Herzien	Actualiseren	Actualiseren	Actualiseren	Herzien
Opstellen en uitvoeren meerjarenplan OTO	Actualiseren	Actualiseren	Actualiseren	Actualiseren	Actualiseren
Impactanalyses overstromingen Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond (VRR) en Veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid (VRZHZ)	Kennis leveren	Kennis leveren			

3.1.3 Wat mag het kosten?

Tabel 2.2.8: Exploitatie Waterveiligheid

Beleidsproduct *(bedragen x € 1.000)*	Realisatie 2017	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
Lasten 01.10 Preventie (1e laag)	18.530	22.585	23.739	23.373	22.783	19.868	18.142
01.30 Crisisbeheersing (3e laag)	1.357	1.457	991	1.025	1.032	1.027	1.035
Totaal Lasten	19.887	24.043	24.730	24.398	23.815	20.895	19.177
Baten 01.10 Preventie (1e laag)	-913	-2.859	-4.443	-2.376	-2.945	-1.550	-20
Totaal Baten	-913	-2.859	-4.443	-2.376	-2.945	-1.550	-20
Saldo van baten en lasten voor bestemming	18.974	21.184	20.287	22.022	20.870	19.345	19.157
Toevoeging aan reserves	0	1.350	330	500	0	250	250
Onttrekking aan reserves	-72	-2.223	-1.330	-1.450	-300	0	0
Saldo van baten en lasten na bestemming	18.902	20.311	19.287	21.072	20.570	19.595	19.407

Ten opzichte van de Kadernota 2019 is de meerjarenbegroting gewijzigd. Voor 2019 hebben herbeschikkingen vanuit het HWBP voor de verschillende projecten geleid tot hogere subsidieopbrengsten. Als gevolg van een aangepaste planning qua tijd verschuiven de geraamde kapitaallasten in de tijd.

In de budgetten zijn ook enkele verhogingen opgenomen waarvan een incidentele verhoging van de solidariteitsbijdrage aan het Hoogwaterbeschermingsprogramma van € 400.000 de grootste is. Vanwege het incidentele karakter van deze verhoging wordt ter dekking € 400.000 onttrokken aan de reserve dijkversterkingen in 2019.

Tabel 2.2.9: Verwachte investeringsuitgaven Waterveiligheid

Status *(bedragen x € 1.000)*	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024 e.v.
Gepland		800	4.150		2.000	2.000	
Lopend	334	365					1.968
Eindtotaal	334	1.165	4.150		2.000	2.000	1.968

3.2 Programma Water

Het programma Water is gericht op het realiseren en in stand houden van een regionaal watersysteem waarvan de basis op orde is, dat voldoende robuust is om de gevolgen van de klimaatverandering op te kunnen vangen en waarmee de verschillende gebruiksfuncties zo goed mogelijk bediend kunnen worden.

Basis op orde (basisinrichting watersysteem / basiswaterkwaliteit)
Om het watersysteem in de basis op orde te brengen (en daarna te houden) worden bestaande ontwerpeisen geactualiseerd, evenals de legger, zoals omschreven in de Waterwet. We lossen prioritaire knelpunten op en voeren onderhoud uit zoals maaien en baggeren. Assetmanagement, onderdeel van het Ambitietraject, is daarbij het leidend principe.

De maatregelen uit het tweede Stroomgebiedbeheerplan (SGBP) verbeteren de basiswaterkwaliteit. De voorbereiding voor het nieuwe, derde SGBP is gestart. De uitkomsten van de watersysteemanalyses van de KRW-waterlichamen zijn hiervoor erg belangrijk. In 2019 worden de doelstellingen opnieuw tegen het licht gehouden en vinden bijstellingen plaats op basis van de natuurlijke achtergrondbelasting en technische haalbaarheid van doelen. Nu is echter al duidelijk dat niet alleen het waterschap, maar ook andere partijen, zoals de rijksoverheid, gemeenten, industrie en de landbouwsector hun verantwoordelijkheid voor een goede waterkwaliteit zullen moeten nemen.

Robuust en klimaatbestendig
De gevolgen van de klimaatverandering worden steeds duidelijker en vaker zichtbaar. Een sprekend voorbeeld is de extreme droogte tijdens de zomer 2018. Hollandse Delta streeft naar een robuust watersysteem dat de (negatieve) gevolgen van de klimaatverandering kan opvangen. De tweede watersysteembeoordeling zal uitwijzen hoe groot de opgave voor wateroverlast op basis van de KNMI-klimaatscenario's is. Ondertussen voeren we de maatregelen uit de vorige systeembeoordeling gewoon uit. Samen met gemeenten brengen we met 'stresstesten' de kwetsbaarheid voor de klimaatverandering verder in beeld. Ook stellen we strategieën en maatregelpakketten op voor klimaatadaptatie. Daarmee geven we invulling aan zowel het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie als ons eigen Ambitietraject.

Klimaatverandering heeft ook invloed op de waterkwaliteit maar om daar beter grip op te krijgen, is eerst verder onderzoek noodzakelijk.

Faciliteren gebruiksfuncties
Het regionale watersysteem bedient vele gebruiksfuncties waaronder landbouw, natuur en recreatie. Een adequaat en afgewogen peilbeheer, vastgelegd in actuele peilbesluiten en uitgevoerd met behulp van goed functionerende assets, is daarvoor essentieel. De verschillende gebruiksfuncties vereisen ook een bepaalde waterkwaliteit.

Daarnaast is de zoetwatervoorziening van groot (economisch) belang. Zoals in het Deltaprogramma is vastgelegd, zullen we de 'waterbeschikbaarheid' in beeld brengen. Maatregelen uit het Deltaplan Zoetwater, zoals de maatregel Bernisse-Brielse Meer, worden uitgevoerd.

3.2.1 Wat willen we bereiken?

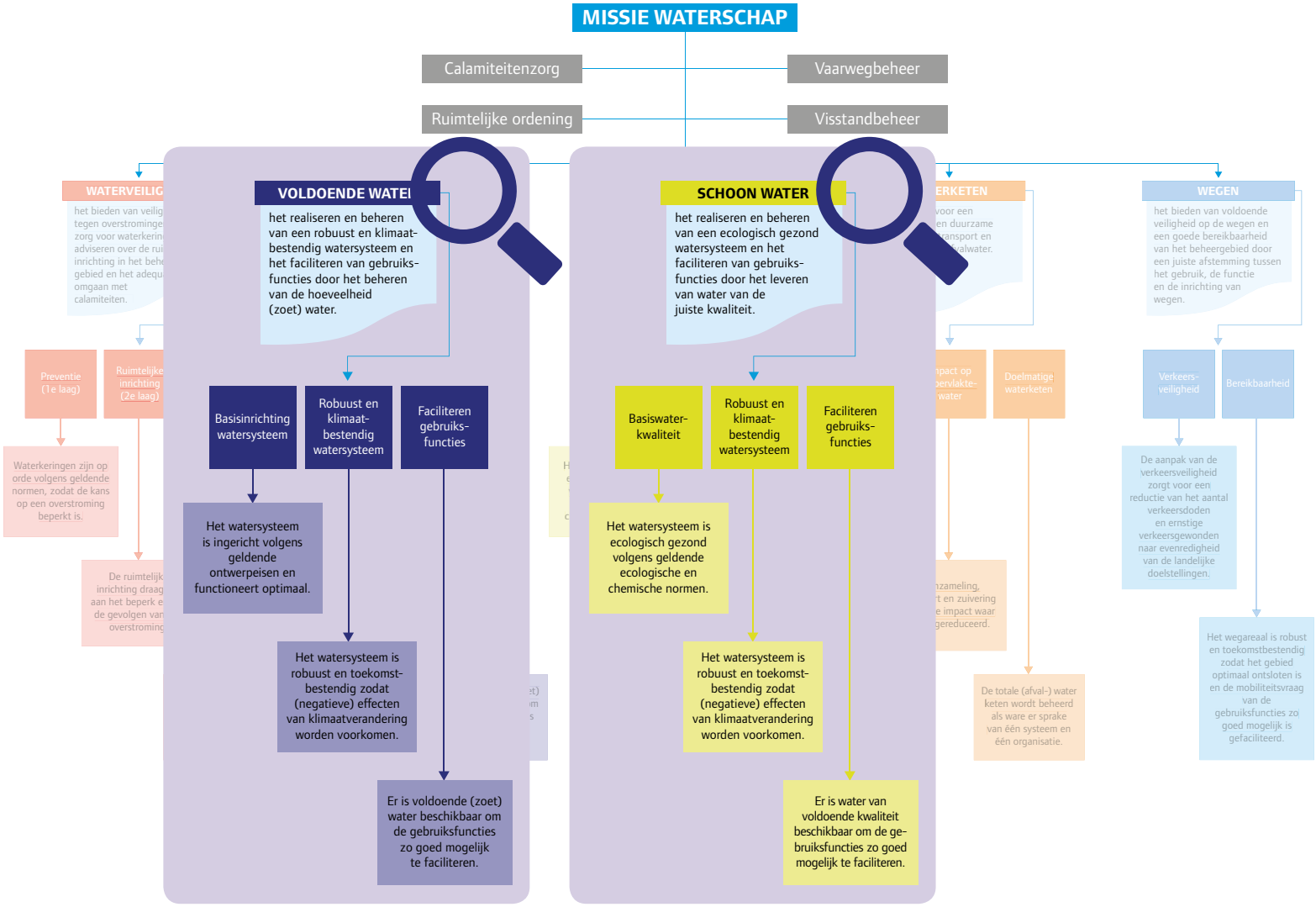

Figuur 2.3.1: Doelenboom voor Voldoende en Schoon Water in WBP

In het Waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) zijn de doelen voor het programma Water uitgewerkt in een doelenboom, waarbij onderscheid is gemaakt in Voldoende Water (waterkwantiteit) en Schoon Water (waterkwaliteit). Beide thema's zijn gericht op het realiseren en beheren van een robuust en klimaatbestendig, ecologisch gezond watersysteem en het faciliteren van de gebruiksfuncties. Dat doen we door de hoeveelheid (zoet) water te beheren en door water van de juiste kwaliteit te leveren.

Zowel Voldoende als Schoon Water is in drie subthema's uitgesplitst:
- Basisinrichting watersysteem / Basiswaterkwaliteit
- Robuust en klimaatbestendig watersysteem
- Faciliteren gebruiksfuncties

In tabel 2.3.2 en 2.3.3 zijn de langetermijndoelen voor Voldoende en Schoon Water weergegeven.

Tabel 2.3.2: Langetermijndoelen Voldoende water

Maatschappelijk doel	WSHD realiseert en beheert een robuust en klimaatbestendig watersysteem en faciliteert de gebruiksfuncties door het beheren van de hoeveelheid (zoet) water.
Langetermijndoelen	- Basisinrichting watersysteem: het watersysteem is ingericht volgens geldende ontwerpeisen en functioneert optimaal. - Robuust en klimaatbestendig watersysteem: het watersysteem is robuust en toekomstbestendig zodat (negatieve) effecten van klimaatverandering worden voorkomen. - Faciliteren gebruiksfuncties: er is voldoende (zoet) water beschikbaar om de gebruiksfuncties zo goed mogelijk te faciliteren.

Tabel 2.3.2: Langetermijndoelen bij Schoon water

Maatschappelijk doel	WSHD realiseert en beheert een ecologisch gezond watersysteem en faciliteert de gebruiksfuncties door het leveren van water van de juiste kwaliteit.
Langetermijndoelen	- Basiswaterkwaliteit: het watersysteem is ecologisch gezond volgens geldende ecologische en chemische normen. - Robuust en klimaatbestendig watersysteem: het watersysteem is robuust en toekomstbestendig zodat (negatieve) effecten van klimaatverandering worden voorkomen. - Faciliteren gebruiksfuncties: er is water van voldoende kwaliteit beschikbaar om de gebruiksfuncties zo goed mogelijk te faciliteren.

Op weg naar de langetermijndoelen zijn voor de planperiode van het WBP (2016-2021) tussendoelen gesteld. In tabel 2.3.3 en 2.3.4 zijn de doelen voor de planperiode samengevat.

Tabel 2.3.3: Doelen Voldoende water voor planperiode WBP (2016-2021)

	Doel lange termijn	Doelen planperiode	Prestatie Indicator
Basisinrichting watersysteem	Het watersysteem is ingericht volgens geldende ontwerp-eisen en functioneert optimaal	- Nieuwe prioritaire knelpunten zijn binnen 3 jaar opgelost	- % knelpunten binnen 3 jaar opgelost
Robuust en klimaatbestendig watersysteem	Het watersysteem is robuust en toekomstbestendig zodat (negatieve) effecten van klimaatverandering worden voorkomen	- Gebiedsgerichte normering aan provincie voorleggen wanneer invulling wateropgave maatschappelijk niet verantwoord is - De regionale watersysteembeoordeling is geactualiseerd - In 2021 is de wateropgave in stedelijk gebied gereduceerd tot 101.000 m^3 - Zoetwatermaatregelen uit Deltaprogramma zijn conform planning uitgevoerd	- Aantal gevallen toegepaste gebiedsgerichte normering door provincie - % peilgebieden getoetst aan actuele klimaat-scenario's - Aantal m^3 te realiseren wateropgave
Faciliteren gebruiksfuncties	Er is voldoende (zoet) water beschikbaar om de gebruiks-functies zo goed mogelijk te faciliteren	- Regionale voorzieningenniveau zoetwater is vastgelegd - Voor 80% van beheergebied geldt een actueel peilbesluit - Er wordt voldaan aan zorgplicht voor peilbeheer	- % van gebied waarvan het voorzieningenniveau zoetwater is vastgelegd - % oppervlakte van beheergebied met actueel peilbesluit - % peilgebieden waarin het peil binnen marges peilbesluit wordt beheerd

Tabel 2.3.4: Doelen Schoon water voor planperiode WBP (2016-2021)

	Doel lange termijn	Doelen planperiode	Prestatie Indicator
Basiskwaliteit watersysteem	Het watersysteem is ecologisch gezond volgens de geldende ecologische en chemische normen	- De maatregelen uit het SGBP-1 en SGBP-2 zijn in 2021 uitgevoerd - Nieuwe prioritaire knelpunten zijn binnen 3 jaar opgelost - Er wordt voldaan aan de zorgplicht voor het watersysteem	- Het % wateren dat aan de KRW-eisen voor prioritaire stoffen voldoet - Het % KRW waterlichamen dat aan de KRW-eisen voor biologie en biologieondersteunende stoffen voldoet - Het % overige wateren dat aan STOWA-klasse III voldoet
Robuust en klimaatbestendig watersysteem	Het watersysteem is robuust en toekomstbestendig zodat (negatieve) effecten van klimaatverandering worden voorkomen	- In 2020 zijn de effecten van klimaatverandering op waterkwaliteit en ecologie berekend of ingeschat en zijn oplossingsrichtingen verkend	De beschikbaarheid van analyseresultaten en oplossingsrichtingen
Faciliteren gebruiksfuncties	Er is water van voldoende kwaliteit beschikbaar om de gebruiksfuncties zo goed mogelijk te faciliteren	- Het regionale voorzieningenniveau voor zoetwater is vastgelegd - Zwemwaterprofielen zijn elke 4 jaar opnieuw vastgesteld conform landelijke richtlijnen - De kwaliteit van de zwemwateren is minimaal "aanvaardbaar"	- % van gebied waarvan het voorzieningenniveau zoetwater is vastgelegd - De actualiteit van de zwemwaterprofielen

In de begroting zijn voor het komend jaar de maatregelen opgenomen die nodig zijn om de doelen uit het WBP te halen. In de rapportage Waterwerken wordt gerapporteerd over de voortgang en het bereiken van de doelen.

3.2.2 Wat gaan we hiervoor doen?

Voldoende Water

Basisinrichting watersysteem
Om de basisinrichting van het watersysteem op orde te krijgen en te houden, voeren we regulier onderhoud uit, zoals het maaien en baggeren. In 2017 zijn we overgegaan op maatwerkgericht baggeren, waarbij we telkens nut en noodzaak van het baggeren afwegen. Zo houden we duurzaam onderhoud betaalbaar.

In 2019 vindt een aantal meer grootschalige onderhoudswerkzaamheden plaats aan gemalen en kunstwerken, zoals stuwen en duikers. Een overzicht van een aantal van deze werkzaamheden is opgenomen op de kaart (zie figuur 2.3.8). Wanneer zich binnen het watersysteem prioritaire knelpunten voordoen, worden deze binnen 3 jaar opgelost.

Tabel 2.3.5: Prestatie-indicatoren Basisinrichting watersysteem

	2019	2020	2021	2022	2023
Het % prioritaire knelpunten dat binnen 3 jaar is opgelost	100%	100%	100%	100%	100%

Van de 39 Prioritaire Knelpunten uit het dynamische deel van het Waterbeheerprogramma zijn er 9 in uitvoering of uitgevoerd, maar nog niet afgerond in afwachting van de monitoringsresultaten van de uitgevoerde werkzaamheden. In 2019 wordt de beslisboom verder uitgewerkt om te bepalen welke van de nieuw ontstane knelpunten als prioritair moeten worden aangemerkt.

Robuust en klimaatbestendig
De maatregelen en projecten die voortkwamen uit de eerste watersysteem-beoordeling zijn al geprogrammeerd en worden uitgevoerd. Een aantal van deze projecten is opgenomen op de kaart (zie figuur 2.3.8).

Momenteel wordt het regionale watersysteem opnieuw beoordeeld, geanalyseerd en getoetst aan de normen voor waterkwantiteit. Uit deze beoordeling zullen naar verwachting nieuwe opgaven komen, waarvoor we in 2019 en 2020 nieuwe doelen en maatregelen programmeren.

Tabel 2.3.6: Prestatie-indicatoren Robuust en klimaatbestendig

	2019	2020	2021	2022	2023
Het % peilgebieden dat getoetst is aan actuele klimaatscenario's	100%	100%	100%	n.t.b.[1)]	n.t.b.
Nog te realiseren wateropgave landelijk gebied in m^3	n.v.t.[2)]				
Nog te realiseren wateropgave stedelijk gebied in m^3 (1/3 van totaal tot 2027)	140.000	120.000	101.000	n.t.b.	n.t.b.

[1)] Naar verwachting komen in 2021 nieuwe klimaatscenario's beschikbaar, waarna opnieuw toetsing van peilgebieden moet plaatsvinden. De planning na 2021 is derhalve nog niet inzichtelijk gemaakt.

[2)] De resterende opgave in het landelijk gebied betreft het Oudeland van Strijen. Het streven voor dit gebied is om in 2018 de norm aan te passen, waardoor de wateropgave vervalt. Daarom is geen waarde opgenomen.

Faciliteren gebruiksfuncties

In het Deltaprogramma is afgesproken om voorzieningenniveaus voor zoetwater vast te leggen. Daarmee wordt de beschikbaarheid van zoet water inzichtelijk gemaakt. In 2019 wordt dit proces opgestart en het moet uiterlijk in 2021 zijn afgerond.

In de provinciale waterverordening is opgenomen dat peilbesluiten actueel gehouden moeten worden. De komende jaren streven we ernaar dat 80% van het oppervlakte van het beheersgebied een actueel peilbesluit heeft. Het doel is om in alle peilgebieden het peil binnen de beheersmarges te beheren.

Tabel 2.3.7: Prestatie-indicatoren Faciliteren gebruiksfuncties

	2019	2020	2021	2022	2023
Het % van het gebied waarvan het voorzieningen-niveau zoetwater is vastgelegd	0%	0%	100%	100%	100%
Het % oppervlakte van het beheersgebied waarvoor het peilbesluit actueel is	74%	77%	80%	n.t.b.	n.t.b.
Het % peilgebieden waarin het peil binnen de marges van het peilbesluit beheerd wordt	100%	100%	100%	100%	100%

Water

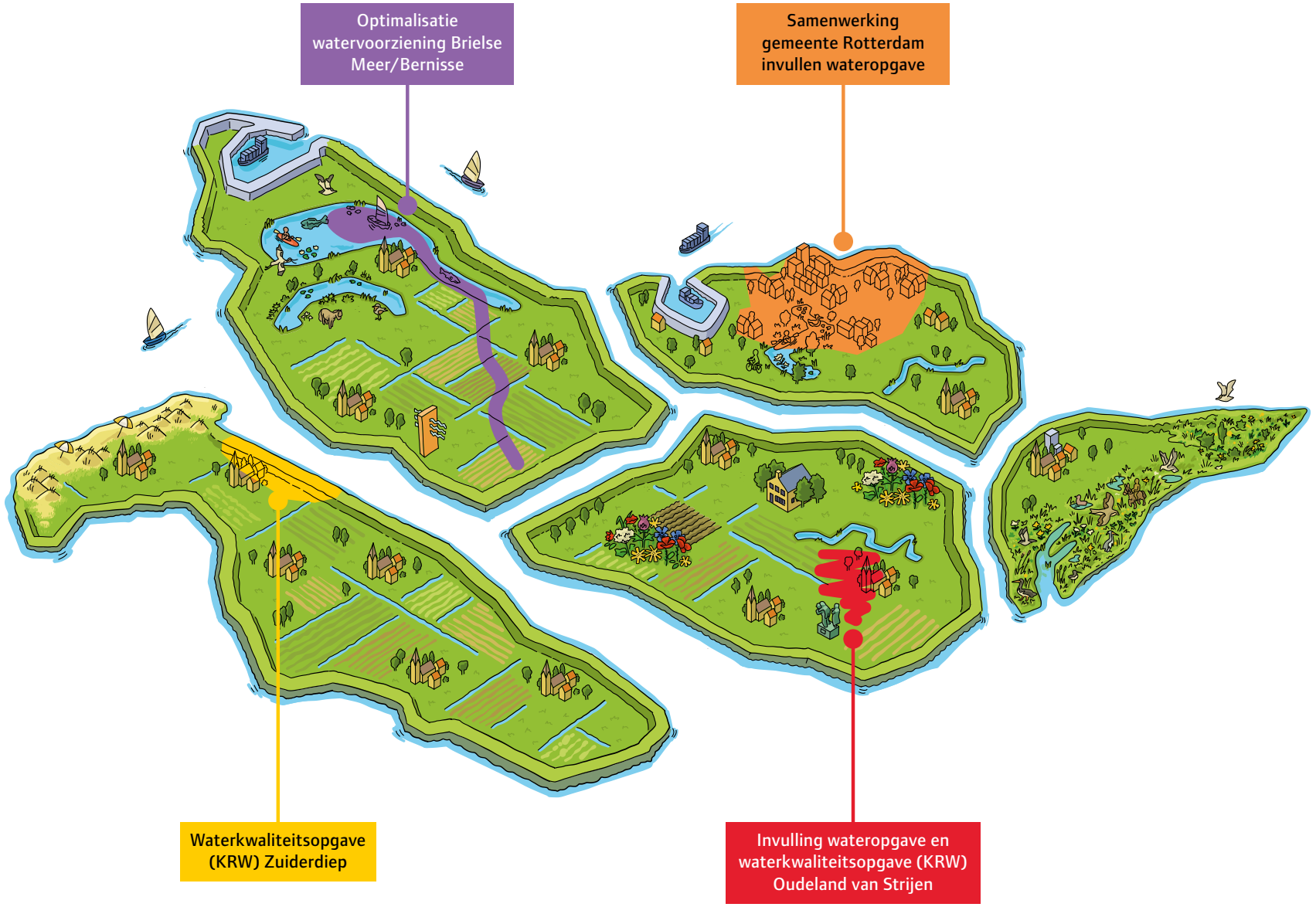

Figuur 2.3.8 Belangrijkste werkzaamheden Water 2019 op kaart

Basiswaterkwaliteit
De uitvoering van de KRW-maatregelen uit het tweede Stroomgebiedbeheerplan wordt gecontinueerd. Een aantal van deze projecten is opgenomen op de kaart (figuur 2.3.8). Begin 2019 rapporteren we aan het Rijk over de voortgang van het KRW-doelbereik.

Tegelijkertijd wordt het derde Stroomgebiedbeheerplan (planperiode 2022-2027) verder voorbereid.

Daarnaast worden in 2019 de doelstellingen voor het overig water vastgesteld. We schakelen over op een nieuw beoordelingssysteem dat beter aansluit bij de KRW-systematiek. Hierover vindt landelijk afstemming plaats tussen de waterschappen.

Tabel 2.3.9: Prestatie-indicatoren Basiswaterkwaliteit

	2019	2020	2021	2022	2023
KRW-maatregelen uit het SGBP zijn volgens planning in uitvoering (stuks, cumulatief)	75	100	139	n.t.b.[1)]	n.t.b.

[1)] Maatregelen voor 2022 en verder worden opgenomen in het derde SGBP, dat eind 2021 ter besluitvorming wordt voorgelegd.

Robuust en klimaatbestendig
Vanaf 2019 onderzoeken we de effecten van klimaatverandering op de waterkwaliteit en de ecologie. Dit onderzoek is in 2020 afgerond.

Faciliteren gebruiksfuncties
In 2019 worden diverse zwemwaterprofielen herzien.

3.1.3 Wat mag het kosten?

Tabel 2.3.10: Exploitatie Water

Beleidsproduct *(bedragen x € 1.000)*		Realisatie 2017	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
Lasten	02.10 Basisinricht watersysteem/ Basiswaterkwal	32.366	29.401	28.530	29.097	29.006	29.144	29.367
	02.20 Robuust en klimaatbestendig watersysteem	13.163	13.094	15.637	17.275	17.890	19.943	19.335
	02.30 Faciliteren gebruiksfuncties	2.424	3.393	3.180	3.318	3.334	3.417	3.510
Totaal Lasten		47.953	45.888	47.347	49.690	50.230	52.504	52.213
Lasten	02.10 Basisinricht watersysteem/ Basiswaterkwal	-472	-4.946	-392	-392	-392	-392	-392
	02.20 Robuust en klimaatbestendig watersysteem	-4.732	0	0	0	0	0	0
	02.30 Faciliteren gebruiksfuncties	0	-24	-24	-24	-24	-24	-24
Totaal Baten		-5.204	-4.970	-416	-416	-416	-416	-416
Saldo van baten en lasten voor bestemming		42.749	40.919	46.932	49.275	49.814	52.088	51.797
Toevoeging aan reserves		0	7.698	770	1.500	0	0	1.500
Onttrekking aan reserves		-3.165	-4.627	-2.921	-4.343	-968	-1.015	-295
Saldo van baten en lasten na bestemming		39.584	43.990	44.781	46.432	48.846	51.073	53.002

Ten opzichte van de Kadernota 2019 is de meerjarenraming 2019-2023 gewijzigd. In 2019 wordt dit vooral veroorzaakt door het opnemen van aanvullende budgetten voor het verkleinen van maaisel in watergangen (€ 242.000), een aanvullend budget voor het storingsonderhoud (€ 390.000) en de wettelijke verplichting inzake de takkenschouw en de uitvoering hiervan (€ 150.000). Hier tegenover staat een verlaging van de kapitaallasten in 2019, 2020 en 2021 als gevolg van het prioriteren en verschuiven van enkele investeringsprojecten. De kapitaallasten vallen hierdoor later dan voorzien.

Tabel 2.3.11: Verwachte investeringsuitgaven Water

Status *(bedragen x € 1.000)*	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024 e.v.
Gepland	743	2.008	3.208	1.306			
Lopend	11.146	6.093	3.950	252			
Eindtotaal	11.889	8.101	7.158	1.558			

3.3 Programma Waterketen

Het programma Waterketen zorgt voor een doelmatige en duurzame bouw en exploitatie van zuiveringstechnische werken, binnen de wettelijke eisen en bepalingen. Bijvoorbeeld voor transport, zuiveren van afvalwater en slibverwerking. Hiertoe werken we effectief samen met andere partners in de keten.

Binnen het beheersgebied van het waterschap verwerken 20 rwzi's jaarlijks circa 130 miljoen m³ afvalwater met een vuillast van 1,3 miljoen vervuilingswaarden. Verder zijn er 11 slibontwateringsinstallaties en 1 slibverwerkingsinstallatie in beheer. Alle rwzi's voldoen op dit moment aan de huidige wettelijke eisen. Daarbij hebben de prestaties van de rwzi Rotterdam Dokhaven grote invloed op de totale zuiveringsprestaties.

Met steun van het Rijk streven de waterschappen naar verlaging van de emissie van medicijnresten, bestrijdingsmiddelen en andere microverontreinigingen. Op duurzaamheidsgebied hebben gemeenten, provincies en waterschappen de handen ineengeslagen om Nederland energieneutraal, klimaatbestendig en circulair te maken.

Het Waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) stelt dat in 2021 voor tenminste 50% van de zuiveringskringen Asset Lifecycle Management (ALM) studies zijn uitgevoerd om de investeringsagenda na 2021 te bepalen. In 2017 is gestart met de ALM-studies voor de zuiveringen op Goeree Overflakkee en de zuivering Spijkenisse. Deze studies worden in 2019 afgerond. In 2018 is daarnaast gestart met de voorbereidingen voor de ALM-studies voor de zuiveringen Heenvliet en Hellevoetsluis. Deze studies worden in 2019 afgerond. In 2019 wordt gestart met de ALM-studies voor de rwzi's Dordrecht en Dokhaven.

In januari 2018 heeft het waterschap nieuwe kaders gesteld voor kosteneffectieve circulaire zuiveringen in 2050. In de ALM-studies nemen we daarom de volgende aandachtsvelden mee:

- Energietransitie
- Terugwinnen grondstoffen
- Medicijnresten en hormoonverstorende stoffen
- Microverontreinigingen en 'nieuwe' stoffen
- Afvalwateraanbod (centraal/decentraal)
- Samenwerking

Verder heeft het waterschap in juni 2018, via het Ambitietraject, zijn ambities kenbaar gemaakt op het gebied van onder andere duurzaamheid/circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. In de komende jaren zullen deze ambities worden uitgewerkt. Daarnaast heeft de VV in september 2018 de integrale aanpak ten aanzien medicijn en hormoon verstorende stoffen een integrale aanpak vastgesteld. Deze aanpak zal in 2019 verder vorm worden gegeven.

De uitkomsten van de onderzoeken hebben op Sluisjesdijk geleid tot een aantal vervolgonderzoeken. In het najaar van 2018 wordt ook de compliance van de overige zuiveringstelsels in kaart gebracht. In 2019 wordt met het strategisch onderhoudbeleidsplan ingezet op het meerjarig en beheerst ombuigen van de onbalans tussen preventief en correctief onderhoud en het volledig uitvoeren van alle wettelijk verplichte inspecties. De bedrijfswaarden voor de zuiveringen zijn de basis van het onderhoudsbeleidsplan en zullen integraal worden meegenomen in de vaststelling van het plan. Op basis van het onderhoudbeleidsplan worden de onderhoudsconcepten vanaf 2019 fasegewijs voor de zuiveringskringen vernieuwd, en vervolgens ten uitvoer gebracht. Hiermee wordt het onderhoud steeds gerichter uitgevoerd op basis van belangrijke waarden zoals veiligheid en het onderhoud op orde. In 2019 wordt de eerste extra financiële impuls gegeven van € 1,67 miljoen structureel aan een meerjarige aanpak voor een verbeterde balans tussen preventief en correctief onderhoud, het realiseren van alle wettelijke inspecties en een verdere professionalisering van de organisatie. Hiermee bouwen we mee aan de verdere implementatie van assetmanagement binnen het waterschap.

3.3.1 Wat willen we bereiken?

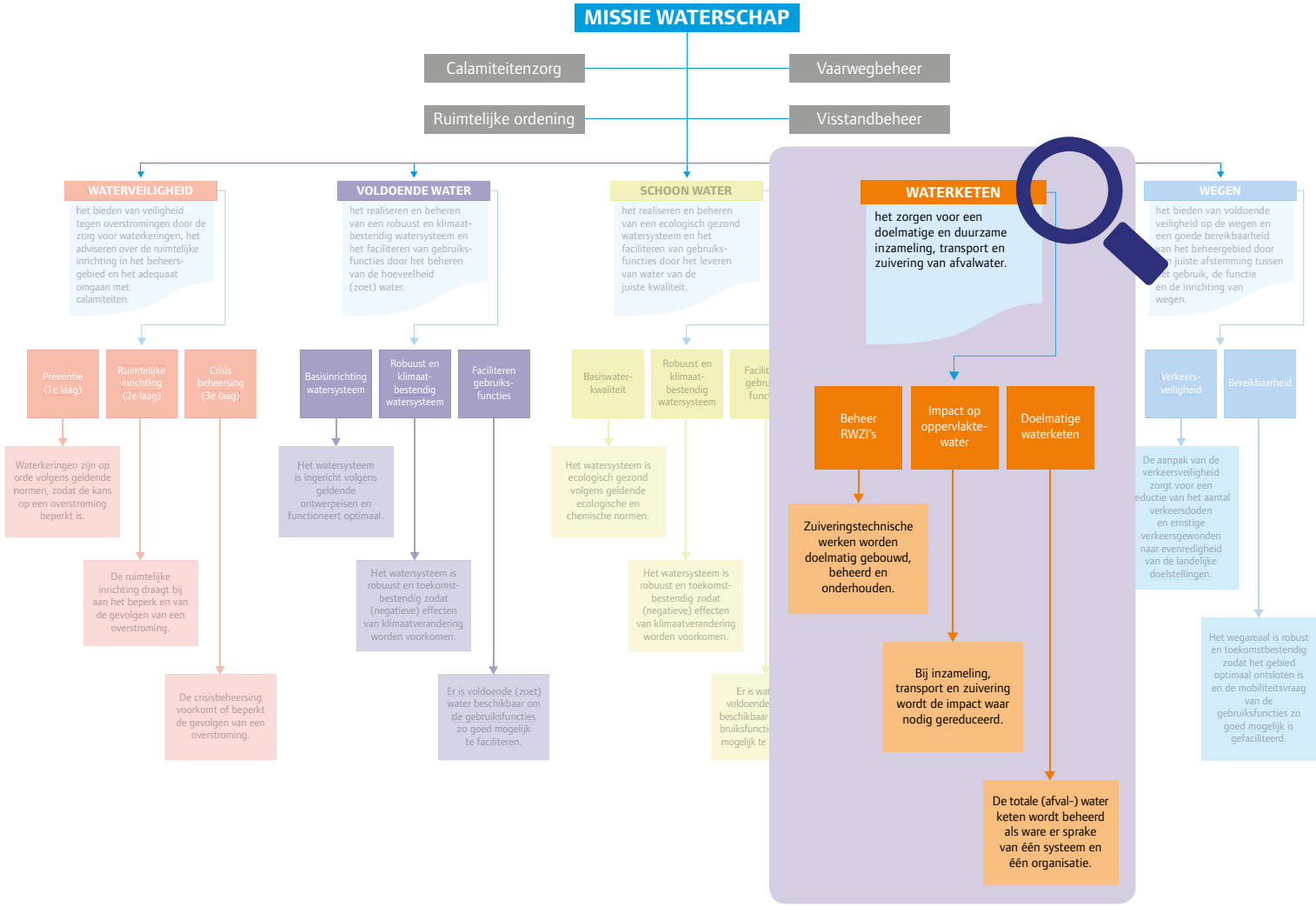

Figuur 2.4.1: Doelenboom voor waterketen in WBP

In het Waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) zijn de doelen voor het programma Waterketen via een doelenboom (zie figuur 2.4.1) in beeld gebracht. Het programma Waterketen omvat alle activiteiten van het waterschap die erop gericht zijn om het afvalwater doelmatig en duurzaam te transporteren en zuiveren tegen de laagste maatschappelijke kosten door:
- in nauwe samenwerking met gemeenten het afvalwater in te zamelen en te transporteren;
- bij de zuiveringsprocessen continu te streven naar verbetering en verduurzaming.

Het programma Waterketen omvat drie subthema's:
- het beheer van de rioolwaterzuiveringsinstallaties (rwzi's)
- de impact van de waterketen op het watersysteem
- de doelmatige samenwerking met de partners in de (afval)waterketen

Tabel 2.4.2 Langetermijndoelen bij Waterketen

Maatschappelijk doel	WSHD beoogt de volksgezondheid te bevorderen en het milieu te beschermen en draagt bij aan het voorkomen van (hemel)wateroverlast.
Langetermijndoel	De zuiveringstechnische werken worden doelmatig gebouwd, beheerd en onderhouden.

Op weg naar de langetermijndoelen zijn voor de planperiode van het WBP (2016-2021) tussendoelen gesteld. In tabel 2 zijn de doelen voor de planperiode samengevat.

Tabel 2.4.3: Doelen waterketen voor planperiode WBP (2016-2021)

	Doel lange termijn	Doelen planperiode	Prestatie Indicator
Beheer rwzi's ***Normen en kaders***	Zuiveringstechnische werken worden doelmatig gebouwd, beheerd en onderhouden	- Met alle gemeenten zijn actuele afnameverplichtingen en afspraken over de samenstelling van het afvalwater bestuurlijk vastgesteld	% gemeenten
Beheer rwzi's ***Toetsen en inspecteren***		- In tenminste 98% van de gevallen wordt voldaan aan de gestelde lozingseisen van de rwzi's - In tenminste 99% van de gevallen wordt voldaan aan de met de gemeente afgesproken afnameverplichting - Het gebiedsrendement voor de stikstof en fosfaat verwijdering is tenminste 77,5% - Voor tenminste 50% van de zuiveringskringen zijn Asset Lifecycle Management (ALM) studies uitgevoerd om de investeringsagenda van deze assets na 2021 te bepalen	% % % %
Beheer rwzi's ***Verbeteren***		- Van het binnenkomende fosfaat wordt 75% teruggewonnen - De mogelijkheden voor de terugwinning van grondstoffen zijn onderzocht - Het aantal liter water per v.e. per dag is afgenomen van 285 naar 250 - Conform MJA-3 is de energie-efficiëntie t.o.v. 2008 in 2021 met tenminste 26% verbeterd. - De eigen energieproductie voorziet voor 40% in de eigen energiebehoefte	% Aantal liter water per v.e. per dag % %
Beheer rwzi's ***Beheer en onderhoud***		- Het risicogestuurd objectenmanagement is verder geoptimaliseerd zodat de beschikbaarheid van de objecten 98% is	%
Impact op oppervlaktewater		- De rwzi's en de riooloverstorten vormen geen belemmering voor de waterkwaliteit - 95% van de lozingen veroorzaakt geen knelpunt in de watersysteemtoetsing	 %

Doelmatige waterketen		- In 2020 wordt binnen het programma zuiveren € 5,2 miljoen per jaar bespaard t.o.v. de geprognotiseerde kostenstijging uit 2010 - In 2020 wordt door betere samenwerking met gemeenten € 7,2 miljoen per jaar bespaard t.o.v. de geprognotiseerde kostenstijging uit 2010 - In 2020 besparen de gemeenten € 7,2 miljoen per jaar in het gemeentelijke domein t.o.v. de geprognotiseerde kostenstijging uit 2010	Bespaarde € per jaar door WSHD Bespaarde € per jaar door WSHD en gemeente Gezamenlijk bespaarde € per jaar door de gemeenten

In de begroting worden voor het komend jaar de maatregelen opgenomen die nodig zijn om de doelen uit het WBP te halen. In de rapportage Waterwerken wordt gerapporteerd over de voortgang en het bereiken van de doelen.

3.3.2 Wat gaan we hiervoor doen?

Beheer rwzi's

Om de doelen uit het WBP te halen, richten we ons in 2019 op:

- Het continueren van het investeringsprogramma van de slibverwerkingsinstallatie Sluisjesdijk op basis van de in 2015 vastgestelde ALM-studie Sluisjesdijk.
- Het voorbereiden van bestuurlijke besluitvorming ten aanzien van de voorkeursvarianten ALM's Goeree Overflakkee en Spijkenisse en de verdere uitwerking daarvan in meerjarenplannen en projectvoorstellen.
- Het uitvoeren van de ALM's Heenvliet en Hellevoetsluis en voorbereiden van bestuurlijke besluitvorming ten aanzien van de voorkeursvariant.
- Het uitvoeren van het vastgestelde Energie Efficiency Plan voor de periode 2017-2020 in het kader van de derde Meerjarenafspraak Energie (MJA3). In dit kader worden diverse maatregelen uitgevoerd voor verbetering van de energie-efficiëntie.
- Het opstarten en uitvoeren van de ALM's Dokhaven en Dordrecht.
- Het voorbereiden en uitvoeren van maatregelen uit het Opgaveplan Duurzaamheid, Energie en Innovatie 2016-2019 (zie ook hoofdstuk Duurzaamheid).
- Het gezamenlijk uitvoeren van een slibstrategiestudie met de waterschappen uit de GR Slibverwerking, aangevuld met Waternet en Hollands Noorderkwartier.
- Het meerjarig en beheerst ombuigen van de onbalans tussen preventief en correctief onderhoud.
- Het volledig uitvoeren van alle wettelijk verplichte inspecties.
- En het vormgeven van een verdere professionalisering van de organisatie in asset management.

Tabel 2.4.4: Prestatie-indicatoren beheer rioolwaterzuiveringsinstallaties

	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal storingen aan kritische objecten	< 800	< 800	< 800	< 800	< 800
Afnameverplichting	> 99%	> 99%	> 99%	> 99%	> 99%
Beschikbaarheid installaties	> 98%	> 98%	> 98%	> 98%	> 98%
Fosfaatverwijderingsrendement	> 77,5%	> 77,5%	> 77,5%	> 77,5%	> 77,5%
Nalevingspercentage waterwetvergunning	> 98%	> 98%	> 98%	> 98%	> 98%
Slibafzet in tonnen	80.500	79.200	79.200	79.200	79.200
Stikstofverwijderingsrendement	> 77,5%	> 77,5%	> 77,5%	> 77,5%	> 77,5%
Restvervuiling effluentlozing op oppervlaktewater	< 75.000 v.e.	< 75.000 v.e.	< 75.000 v.e.	< 75.000 v.e.	< 75.000 v.e.

Zodra het nieuwe strategisch onderhoudsplan gereed is (begin 2019), zullen in bovenstaande tabel extra prestatie indicatoren voor onderhoud worden opgenomen.

Het reguliere onderhoud van de installaties moet leiden tot een optimale beschikbaarheid en betrouwbaarheid van de installaties. Binnen het exploitatiebudget worden maatregelen uitgevoerd conform het meerjarenonderhoudsprogramma.

Impact op oppervlaktewater

Tabel 2.4.5: Prestatie-indicatoren Impact oppervlaktewater

	2019	2020	2021	2022	2023
Het % gemeenten waarmee een afvalwaterakkoord bestuurlijk is vastgesteld	60%	80%	100%	100%	100%

Om dit te realiseren, wordt de afstemming tussen gemeentelijke en waterschapsplannen voortgezet. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het borgen van de verschillende belangen, het voorzetten van analyse en optimalisatie van de afvalwaterketen en het faciliteren van de gewenste ontwikkelingen.

Tabel 2.4.6: Prestatie-indicatoren Doelmatige waterketen

	2019	2020	2021	2022	2023
Het aantal bespaarde €'s per jaar t.o.v. de doelstelling	90%	100%	100%	100%	100%

Om dit te realiseren, voeren we het Bestuursakkoord Water (BAW) uit. Met gemeenten, waterschappen en andere partners maken we afspraken over betere kwaliteit en het verminderen van meerkosten en kwetsbaarheid.

Waterketen

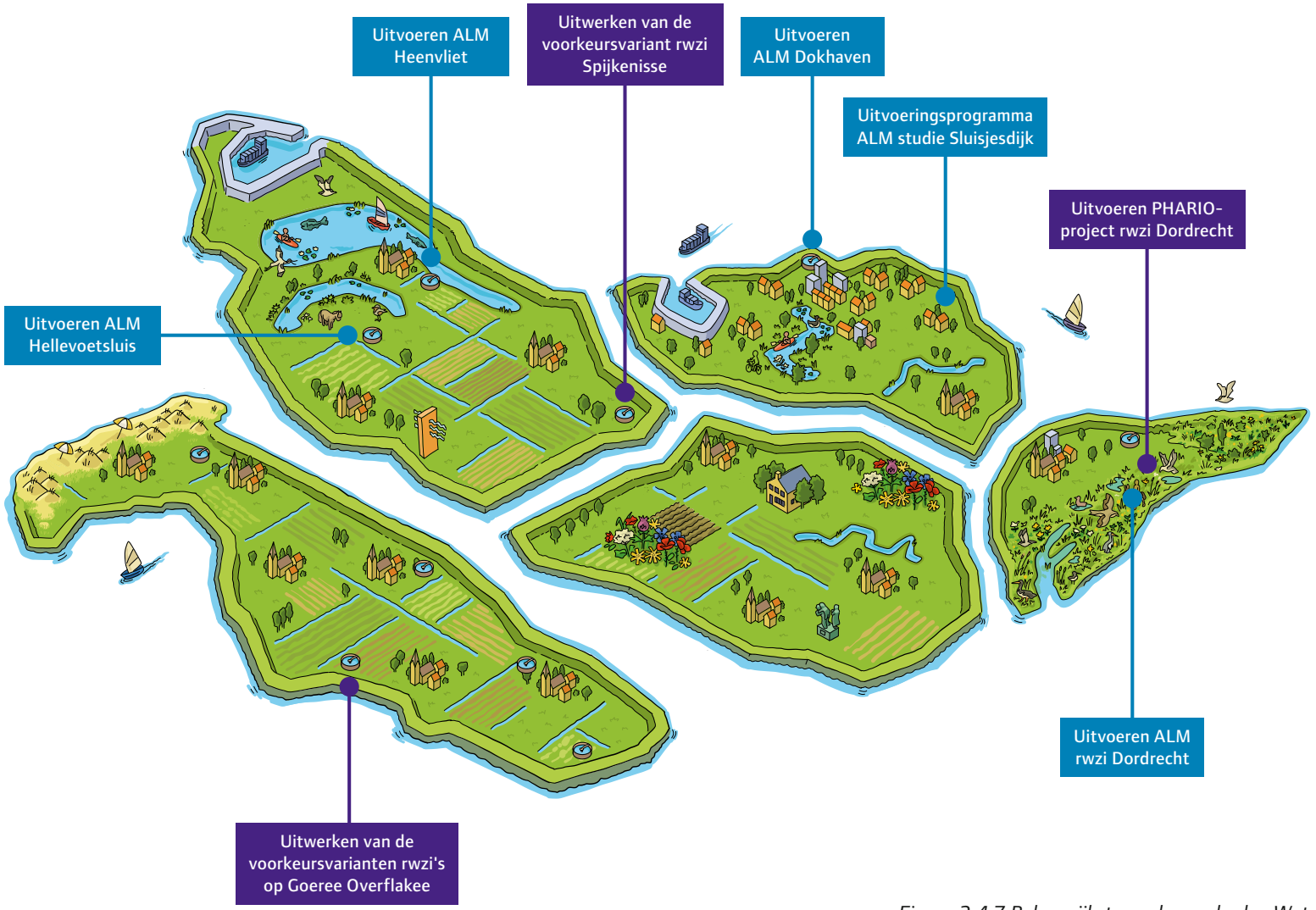

Figuur 2.4.7 Belangrijkste werkzaamheden Waterketen 2019 op kaart

3.3.3 Wat mag het kosten?

Tabel 2.4.8: Exploitatie Waterketen

Beleidsproduct *(bedragen x € 1.000)*		**Realisatie 2017**	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Lasten	03.10 Beheer RWZI's	54.745	59.096	61.288	62.126	63.412	63.524	63.415
	03.20 Impact op oppervlakte water	0	111	147	156	157	158	160
	03.30 Doelmatige waterketen	49	795	695	657	673	692	713
Totaal Lasten		54.794	60.003	62.130	62.939	64.242	64.375	64.287
Baten	03.10 Beheer RWZI's	-833	-976	-911	-911	-911	-911	-911
	03.20 Impact op oppervlakte water	0	-43	-43	-43	-43	-43	-43
Totaal Baten		-833	-1.019	-954	-954	-954	-954	-954
Saldo van baten en lasten voor bestemming		**53.961**	**58.984**	**61.176**	**61.986**	**63.289**	**63.421**	**63.333**
Toevoeging aan reserves		5.436	2.000	0	750	500	1.250	2.000
Onttrekking aan reserves		-5.098	-4.870	-3.011	-500	0	0	0
Saldo van baten en lasten na bestemming		**54.299**	**56.114**	**58.166**	**62.236**	**63.789**	**64.671**	**65.333**

De meerjarenraming 2019-2023 is gewijzigd ten opzichte van de Kadernota 2019 vanwege het opnemen van een hoger budget ter grootte van € 1,67 miljoen structureel voor onderhoud. Diverse onderzoeken bevestigen dat het onderhoud op de rwzi's de afgelopen jaren is gaan achterlopen. Er is dan ook een flinke opgave te slechten om de prestaties van onze assets ook naar de toekomst toe zeker te stellen. De prestaties zijn nu nog goed, we zijn er op tijd bij, maar de opgave is van dien omvang dat we dit vanuit een meerjaren-aanpak van circa 5 jaar, op basis van een gedegen assetmanagement aanpak, per direct moeten aanvliegen. De hiervoor vereiste organisatie-bekwaamheden dienen daarbij in samenhang ontwikkeld te worden. In 2019 wordt de eerste extra impuls gegeven om op basis van het strategische onderhoudsplan de onbalans tussen preventief en correctief onderhoud beheerst om te buigen, alle wettelijk verplichte inspecties volledig uit te voeren en de ontwikkeling van de organisatie op te starten. Het pakket van onderhoudsmaatregelen is integraal herijkt op basis van deze doelen. Dit heeft geleid tot een hoger budget voor onderhoud.

Tabel 2.4.9: Verwachte investeringsuitgaven Waterketen

Status *(bedragen x € 1.000)*	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024 e.v.
Gepland	800	7.337	8.095	8.711	800		
Lopend	10.473	4.687	1.887	2.022	2.200	271	
Eindtotaal	**11.273**	**12.024**	**9.982**	**10.733**	**3.000**	**271**	

3.4 Programma Wegen

Het programma Wegen is gericht op voldoende veiligheid op de waterschapswegen en een goede bereikbaarheid van het beheersgebied door een juiste afstemming tussen gebruik, functie en inrichting van de wegen. Dit is vastgelegd in het Wegenbeheerprogramma 2016-2021.

Vanuit het Coalitieakkoord 2015-2019 en de uitkomsten van een bestuurlijke verkenning van oud-minister Karla Peijs heeft de Verenigde Vergadering op 29 maart 2018 het principebesluit genomen de wegentaak over te dragen aan de gemeenten. Het college heeft daarbij besloten het overdrachtsmodel te hanteren dat is gebaseerd op onderlinge solidariteit tussen de gemeenten, ontwikkeld door hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

De overdracht zal projectmatig worden vormgegeven met als eerste stap een intentieovereenkomst met alle betrokken gemeenten in het eerste kwartaal van 2019.

In de verkeersveiligheid staat reductie van het aantal verkeersdoden en ernstige verkeersgewonden centraal. De landelijke opgave uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid is daarbij leidend en doorvertaald naar Hollandse Delta. Niet alleen is een goed inzicht in (de ontwikkeling van) de verkeersveiligheidscijfers noodzakelijk, maar ook een gedegen analyse om knelpunten en trends te kunnen signaleren en waar nodig maatregelen te nemen. Deze maatregelen kunnen fysiek van aard zijn, zoals het inrichten van wegen conform de principes van Duurzaam Veilig (basiskenmerken wegontwerp), maar ze kunnen ook gericht zijn op het beïnvloeden van het gedrag van de weggebruiker. Onder het maximum aantal ongevallen blijven is uiteraard geen einddoel; we volgen de landelijke campagne "Maak van de nul een punt" want elk ongeval is er één te veel.

Een goede bereikbaarheid is van groot belang voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het beheersgebied. Hollandse Delta draagt daar onder meer aan bij door de waterschapswegen te categoriseren en vervolgens in te richten conform de eisen voor de diverse categorieën. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen gebiedsontsluitingswegen (80 km/uur-wegen) en erftoegangs-wegen (60 km/uur-wegen).

Daarnaast is voor de bereikbaarheid de ketenmobiliteit van belang: een goede koppeling tussen verschillende mobiliteits-netwerken. Ook daaraan levert Hollandse Delta een bijdrage, maar gelet op de aard van het wegennet van het waterschap gaat het veelal om kleinschalige aanpassingen zoals voorzieningen voor fietsparkeren bij enkele grotere openbaar-vervoerhaltes.

Zowel voor de verkeersveiligheid als de bereikbaarheid is een goed onderhouden wegennet nodig. Het Wegenbeheerprogramma maakt daarbij onderscheid naar belangrijkheid van de wegen. Het (groot) onderhoud van gebiedsontsluitingswegen, erftoegangswegen type 1 en fietspaden krijgt prioriteit op het onderhoud van de minder belangrijke erftoegangswegen type 2.

Uit de jaarlijkse inspectie blijkt echter dat de kwaliteit van het wegennet hierdoor zodanig ontwikkelt dat hier bestuurlijk zorgen over zijn ontstaan. Daarom is er onderzoek verricht naar de ontwikkeling van het kwaliteitsniveau van de erftoegangswegen type 2 (ETW-2). Dit onderzoek heeft uiteindelijk – zoals reeds is aangegeven in de Kadernota 2019 – geleid tot het voorstel om in deze Programmabegroting het budget voor het groot onderhoud aan de wegverhardingen structureel met € 1,5 miljoen op te hogen. Ook worden voor 2019 extra middelen gereserveerd voor klein onderhoud (€ 275.000).

3.4.1 Wat willen we bereiken?

De Verenigde Vergadering heeft op 29 maart 2018 het principebesluit genomen de wegentaak over te dragen aan de gemeenten. De overdracht zal projectmatig worden vormgegeven met als eerste stap een intentieovereenkomst met alle betrokken gemeenten in het eerste kwartaal van 2019.

3.4.1 Wat willen we bereiken?

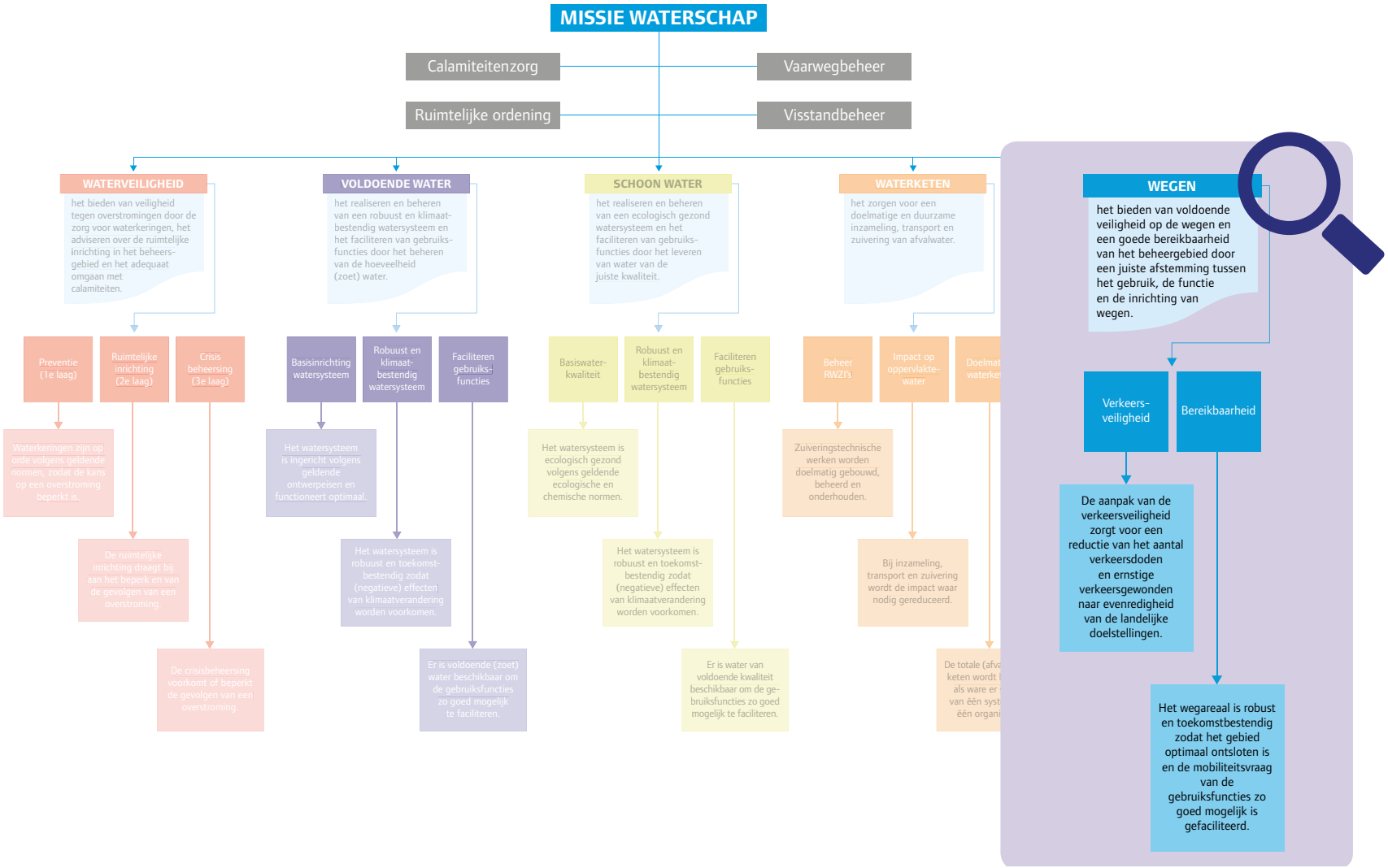

Figuur 2.5.1: Doelenboom voor wegen in WgBP

In het Wegenbeheerprogramma 2016-2021 (WgBP) zijn de doelen voor het programma Wegen uitgewerkt via een doelenboom (zie figuur 2.5.1). Het programma Wegen omvat alle activiteiten van het waterschap die gericht zijn op voldoende veiligheid op de wegen en een goede bereikbaarheid van het beheersgebied door een juiste afstemming tussen gebruik, functie en inrichting van wegen.

Het programma Wegen bestaat uit twee subthema's: Verkeersveiligheid en Bereikbaarheid. In tabel 2.5.2 zijn de langetermijndoelen voor wegen weergegeven.

Tabel 2.5.2: Langetermijndoelen bij Wegen

Maatschappelijk doel	WSHD zorgt voor een veilig en bereikbaar wegennet door een juiste afstemming tussen gebruik, functie en inrichting van wegen.
Langetermijndoel	- Verkeersveiligheid: De aanpak van de verkeersveiligheid zorgt voor een reductie van het aantal verkeersdoden en ernstige verkeersgewonden naar evenredigheid van de landelijke doelstellingen. - Bereikbaarheid: Het wegareaal is robuust en toekomstbestendig zodat het gebied optimaal ontsloten is en de mobiliteitsvraag van de gebruiksfuncties zo goed mogelijk is gefaciliteerd.

Op weg naar de langetermijndoelen zijn voor de planperiode van het WgBP (2016-2021) tussendoelen gesteld. In tabel 2.5.3 zijn de belangrijkste doelen voor de planperiode samengevat.

Tabel 2.5.3: Doelen Wegen voor planperiode WgBP (2016-2021)

	Doel lange termijn	Doelen planperiode	Prestatie-indicator
Verkeersveiligheid	De aanpak van de verkeersveiligheid zorgt voor een reductie van het aantal verkeersdoden en ernstige verkeersgewonden naar evenredigheid van de landelijke doelstellingen	- Het aantal verkeersdoden en ernstige verkeersgewonden is t.o.v. 2005 met ten minste 39% respectievelijk 34% gedaald - Het % wegen dat is ingericht conform de Basiskenmerken wegontwerp is van 86% gestegen tot ten minste 90% - Nieuwe 'black spots' zijn binnen 3 jaar opgelost - Er wordt voldaan aan de zorgplicht voor het wegenbeheer zodat de kwaliteit van de wegverharding niet leidt tot verkeersonveilige situaties	- De ontwikkeling van het % geregistreerde dodelijke en ernstige verkeersongevallen - Het % wegen dat is ingericht conform de Basiskenmerken wegontwerp - Het % D (zeer slecht) per type weg
Bereikbaarheid	Het wegareaal is robuust en toekomstbestendig zodat het gebied optimaal ontsloten is en de mobiliteitsvraag van de gebruiksfuncties zo goed mogelijk is gefaciliteerd	- De categorisering van de wegen is actueel - Van de 46 km nog aan te passen wegen is van 12,5 km de inrichting afgestemd op de categorisering - Er is bijgedragen aan optimale ketenmobiliteit door een goede verbinding van de verschillende mobiliteitsnetwerken en door een goede afstemming tussen infrastructuur en ruimtelijke ontwikkeling - Er wordt voldaan aan de zorgplicht voor het wegenbeheer zodat het onderhoud aan de wegverharding de bereikbaarheid zo min mogelijk belemmert	- De actualiteit van de categorisering - Het aantal km weg waarvan de inrichting is afgestemd op de categorisering - Het aantal voertuigverliesuren als gevolg van werkzaamheden van Hollandse Delta

In de Programmabegroting worden voor het komend jaar de maatregelen opgenomen die nodig zijn om de doelen uit het WgBP te halen. In de rapportage Waterwerken wordt gerapporteerd over de voortgang en het bereiken van de doelen.

3.4.2 Wat gaan we hiervoor doen?

Voor de overdracht van de wegentaak willen we in 2019 een intentieovereenkomst met alle gemeenten afsluiten, met procesafspraken voor de volgende fasen (samenwerkings- en overdrachtsovereenkomsten per gemeente). Om tot deze intentieovereenkomst te kunnen komen wordt, in aanvulling op de € 30.000 die in de Kadernota 2019 is genoemd, een extra budget van € 25.000 in de begroting opgenomen.

Om de doelen uit het Wegenbeheerprogramma te kunnen behalen, worden in 2019 onder meer de volgende maatregelen uitgevoerd:

Voor het (groot) onderhoud aan de asfaltverhardingen is in deze begroting € 1,5 miljoen extra budget opgenomen, waarvoor conform de Kadernota deels de algemene reserve Wegen wordt ingezet. Dit budget is nodig om te waarborgen dat het totale areaal wegen zich in redelijke staat bevindt (een maximaal percentage 'zeer slecht' van 15%).

Ook voor het klein c.q. storingsonderhoud is € 275.000 extra budget opgenomen in deze begroting, conform de Kadernota. Dat is nodig om de verkeersveiligheid te kunnen blijven garanderen, maar ook omdat er sprake is van een toenemend aantal meldingen bij het KlantContact-Centrum (KCC), die leiden tot extra (herstel)werkzaamheden.

Aan de hand van de uitkomsten van de jaarlijkse inspectie wordt bepaald welke wegen en weggedeelten in 2019 onderhouden zullen worden. Daarbij wordt een combinatie gemaakt met het Duurzaam Veilig inrichten ('werk met werk maken') van de wegen. We maken daarbij onderscheid tussen trajecten en de gebiedsgerichte aanpak:

- binnen de trajectaanpak Duurzaam Veilig wordt in 2019 de Rotterdamseweg aangepakt. Naast het onderhoud aan de wegverharding en de inrichting van de weg wordt een aantal verkeersregelinstallaties vernieuwd;
- voor de gebiedsgerichte aanpak, die uit diverse kleinschalige maatregelen in diverse regio's bestaat, is evenals vorige jaren een vast bedrag beschikbaar. In de Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee proberen we de gebiedsgerichte aanpak te combineren met de verbetering van landbouwroutes. Dit betreft in eerste instantie de "quick wins" uit onderzoeksrapporten van vorig jaar.

We kiezen uit het oogpunt van duurzaamheid voor ecologisch beheer van wegbermen. Daartoe is € 100.000 extra budget in de begroting opgenomen, zodat het areaal verder kan worden vergroot. Voor het maaibeheer van rotondes nabij dorpskernen, die vaak een beeldbepalende functie hebben, is ook extra budget beschikbaar (€ 15.000). Onderzocht zal worden hoe we dit geld het meest effectief kunnen besteden en hoe dat structureel ingeregeld kan worden.

In 2019 wordt een inhaalslag gemaakt ten aanzien van de vervanging openbare verlichting. Bij deze vervanging is toepassing van LED-verlichting uitgangspunt.

Tabel 2.5.4: Prestatie-indicatoren Wegen

	2019	2020	2021	2022	2023
Het % wegen dat is ingericht cf. de Basis-kenmerken wegontwerp	89%	90%	90%	91%	91%
Het aantal km weg waarvan de inrichting is afgestemd op de categorisering*	2,5 km (7,5 km cumulatief)	2,5 km (10 km cumulatief)	2,5 km (12,5 km cumulatief)	2,5 km (15 km cumulatief)	2,5 km (17,5 km cumulatief)
Het maximale % D (zeer slecht)**	15%	15%	15%	15%	15%
Het % op ecologische wijze beheerde wegbermen***	20–30%	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.	n.t.b.

* *Dit betreft een gemiddelde per jaar, gebaseerd op een totale opgave van 46 km in de periode 2017-2035 (conform het Wegenbeheerprogramma). Het daadwerkelijke aantal km's zal telkens in de Jaarstukken worden verantwoord. De 12,5 km (cumulatief) voor 2021 is als doel in het Wegenbeheerprogramma vastgelegd.*

** *Op het totale wegenareaal van Hollandse Delta*

*** *De opgave voor 2019 is conform het Opgaveplan Duurzaamheid. Voor de jaren daarna dienen de percentages nog bepaald te worden.*

Wegen

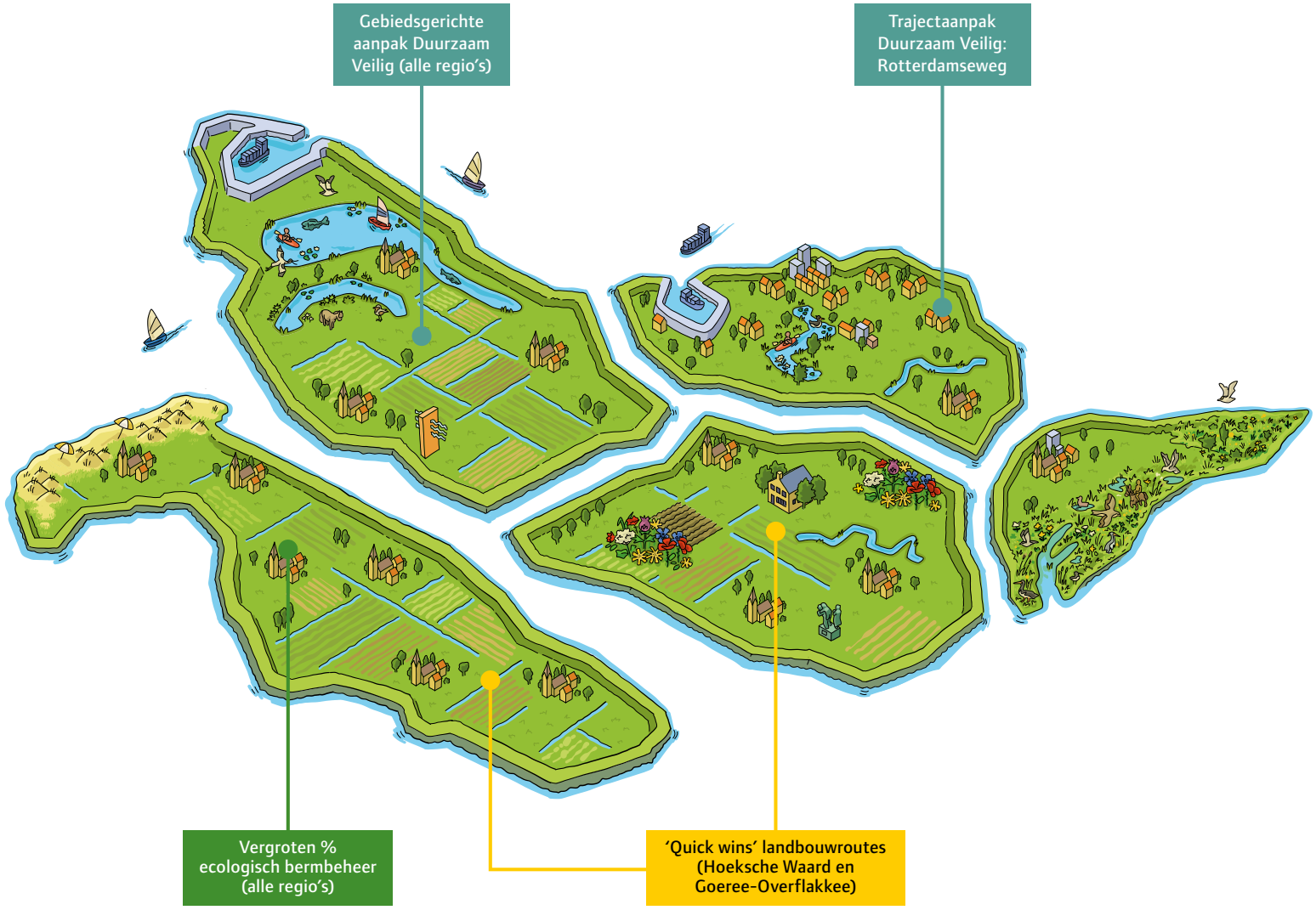

Figuur 2.5.5 Belangrijkste werkzaamheden Wegen 2019 op kaart

3.4.3 Wat mag het kosten?

Tabel 2.5.6: Exploitatie Wegen

Beleidsproduct *(bedragen x € 1.000)*	**Realisatie 2017**	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Lasten 04.10 Verkeersveiligheid	3.546	3.590	3.432	3.774	3.873	3.853	3.817
04.20 Bereikbaarheid	13.502	12.753	15.051	14.899	14.893	14.878	14.870
Totaal Lasten	17.048	16.343	18.483	18.674	18.765	18.730	18.688
Baten 04.10 Verkeersveiligheid	-246	-150	-150	-150	-150	-150	-150
04.20 Bereikbaarheid	-7.714	-8.126	-8.046	-8.046	-8.046	-8.046	-8.046
Totaal Baten	-7.960	-8.276	-8.196	-8.196	-8.196	-8.196	-8.196
Saldo van baten en lasten voor bestemming	**9.088**	**8.067**	**10.287**	**10.478**	**10.569**	**10.534**	**10.492**
Toevoeging aan reserves	239	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	-675	-300	-1.950	-1.600	-500	0	0
Saldo van baten en lasten na bestemming	**8.651**	**7.767**	**8.337**	**8.878**	**10.069**	**10.534**	**10.492**

De exploitatie 2019 en de meerjarenraming 2020-2023 zijn nagenoeg gelijk aan de Kadernota 2019. Het verschil wordt vooral veroorzaakt door mutaties in de kapitaallasten.

Tabel 2.5.7: Verwachte investeringsuitgaven Wegen

Status *(bedragen x € 1.000)*	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**	**Begroot 2024 e.v.**
Gepland	354	3.014	451				
Lopend	1.626	625	384				
Eindtotaal	**1.980**	**3.639**	**835**				

3.5 Bestuur en organisatie

Verkiezingen en communicatiebeleid
Op 20 maart 2019 vinden de waterschapsverkiezingen plaats. Daarna worden de leden van de Verenigde Vergadering (algemeen bestuur) geïnstalleerd en vervolgens wordt het nieuwe college van dijkgraaf en heemraden (dagelijks bestuur) van het waterschap samengesteld. De extra kosten Voor de introductie van het nieuwe bestuur zijn in de begroting opgenomen. De kosten van de waterschapsverkiezingen vallen binnen een apart investeringsproject (omvang € 1,7 miljoen). De raming is gebaseerd op de kosten voor de verkiezingen in 2015. Er zijn gesprekken tussen de Unie van Waterschappen en de VNG over de verdeling van de kosten voor de verkiezingen in 2019. Dit zal naar verwachting leiden tot een lagere bijdrage voor de waterschappen.

Externe communicatie is het geheel van communicatievormen en communicatieprocessen van het waterschap met zijn stakeholders, verbonden partijen, andere overheden, inwoners en bedrijven, media waaronder pers en andere belanghebbende en belangstellende publieks- en doelgroepen. Externe communicatie bestaat onder meer uit public relations en imagocommunicatie, maar ook uit informatie en voorlichting over projecten en werkzaamheden, perscommunicatie en online communicatie via social media.

Wat willen we bereiken in 2019-2023?
2019 zal met name in het teken staan van verandering en verdere professionalisering van het team communicatie. In 2018 heeft "Samen droge voeten" niet opgeleverd wat we ervan hadden verwacht en er wordt nu volledig ingezet op verbetering van communicatie. In het eerste kwartaal wordt het nieuwe communicatiebeleid in de startblokken gezet, zodat tezamen met het nieuwe bestuur, het communicatiebeleid verder vorm gegeven wordt na de waterschapsverkiezingen. Om dit te bewerkstelligen wordt het team communicatie tijdelijk ondersteund door een coördinerende en inspirerende communicatiemanager, als rechterhand van de teamleider. Deze zal, tezamen met het team en management, de gewenste veranderingen bewerkstelligen. Communicatie zal pro-actiever faciliteren, adviseren en participeren.

Op 20 maart 2019 zijn er de waterschapsverkiezingen. Voorafgaand aan deze verkiezingen wordt een opkomstbevorderende campagne gehouden. Tot aan de verkiezingen blijft de kernstrategie van communicatie het vergroten van het waterbewustzijn en het vasthouden van de naam- en taakbekendheid. Dit bereiken we door op begrijpelijke wijze informatie te geven die afgestemd is op de verschillende doelgroepen. De communicatie wordt in concrete projecten gebiedsgericht/persoonsgericht opgezet en toegespitst op wensen en behoeften van de ontvanger. Deze taken veranderen niet, maar andere uitdagingen zijn wel zichtbaar. Denk bijvoorbeeld aan de door het bestuur vastgestelde ambities.

Wat gaan we daarvoor doen in 2019?
In 2019 wordt onder meer het volgende gerealiseerd:
1. Het communicatiebeleid wordt vastgesteld voor de periode 2019-2023
2. Vertalen van uitkomsten van imago-onderzoek en input van het nieuwe bestuur naar project- en corporate communicatie
3. Aanbesteden en uitvoeren van nieuw Content Management Systeem voor de website
4. Doorgaan met uitvoeren educatiebeleid basisscholen en doorontwikkelen - op basis van onderzoek in 2018 – van educatiebeleid voor middelbaar en hoger onderwijs
5. Waar mogelijk aansluiting zoeken bij derden bij alle communicatie-activiteiten

Wat gaan we daarvoor doen in 2020-2023?
- Uitvoering communicatie conform het in 2019 vastgestelde communicatiebeleidsplan
- Gerichte inzet van onderzoeken naar communicatie-effectiviteit
- Inzetten van monitoringspakketten voor offline en online communicatiebereik

Omgevingswet (vergunningverlening en handhaving)
In 2021 zal de Waterwet opgaan in de Omgevingswet. Daarmee wordt de samenwerking tussen waterschappen en Rijkswaterstaat enerzijds en de samenwerking tussen omgevingsdiensten en gemeenten anderzijds geoptimaliseerd. Dat leidt tot vereenvoudiging van de regelgeving en efficiency in de uitvoering. Daarnaast worden op inhoud verbeteringen gerealiseerd.

Educatie en buitenlandbeleid
Ook de programma-overstijgende aspecten, zoals educatie en buitenlandbeleid houden in 2019 bestuurlijke aandacht. Voor de bestuursperiode 2015-2019 is een educatie-beleidsplan ("Binden en boeien") opgezet met een eenmalig reservering van € 200.000. Daarmee wordt een betere aansluiting gezocht met jonge mensen voor de werving van nieuwe medewerkers. De resultaten laten zien dat het (onderwijs)netwerk positief reageert. Het waterschap wordt gezien als een vernieuwende partner. Op basis van een evaluatie aan het einde van de lopende bestuursperiode (2019), kan het nieuwe bestuur zelf de ambities bepalen voor een vervolg op het educatieprogramma en het daarbij horende budget. Conform het vastgestelde Buitenlandbeleid 2016-2021 wordt de samenwerking op het gebied van waterbeheer met de partners in de focuslanden Ethiopië en Zuid-Afrika voortgezet.

Calamiteitenorganisatie
Het waterschap richt zich primair op het voorkómen van incidenten en calamiteiten. Het is echter onmogelijk om risico's tot nul te reduceren. Ten aanzien van de taakstelling zal er altijd een zeker restrisico zijn op overschrijden van normen of optreden van onvoorziene

gebeurtenissen. De Waterwet verwacht van waterschap Hollandse Delta doeltreffend optreden bij gevaar voor waterstaatswerken. Dat vraagt een adequate voorbereiding: een calamiteitenzorgsysteem. Daartoe moet het waterschap actuele en kwalitatief hoogwaardige planvorming hebben (calamiteitenplan met risico-inventarisatie, supplementen en bestrijdingsplannen), (periodiek) oefeningen houden, samenwerking bevorderen met crisispartners en middelen op orde houden om incidenten en calamiteiten te kunnen bestrijden.

Evaluaties van oefeningen en werkelijke incidenten en ontwikkelingen bij collega waterschappen hebben geleid tot het inzicht dat WSHD gestructureerd en integraal het totaal van activiteiten binnen de calamiteitenzorg moet herzien en herijken. Op basis van een geactualiseerde risico analyse zal de planvorming volledig herzien en geactualiseerd moeten worden zodat het waterschap aansluit op de plannen en werkwijze van crisispartners en gebruik maakt van de nieuwste inzichten en ontwikkelingen op het gebied van crisisbeheersing en de crisisorganisatie beter aansluit op de dagelijkse praktijk binnen het waterschap. Een belangrijke component daarin is het werken aan en met scenario's. Het waterschap heeft daartoe het team calamiteitenzorg vormgegeven en een interim teamleider aangetrokken om deze verbeterslag gestructureerd vorm te geven.

Vooruitlopend op de planmatige en gestructureerde verbetering van de calamiteitenzorg is het duidelijk dat de opleiding en het contact met de vrijwilligers van het dijkleger geïntensiveerd moet worden. Het waterschap heeft meer vrijwillige medewerkers dan betaalde medewerkers. De vrijwilligers vervullen niet alleen een belangrijke in de dijkbewaking, maar ze vormen ook een belangrijke verbinding met de maatschappij en onze ingelanden. Onze vrijwilligers verdienen onze waardering en aandacht. Een goede opleiding en meerdere bijeenkomsten per jaar zijn daarvoor essentieel.

Digitale begroting en e-factureren
Vanaf april 2019 is WSHD wettelijk verplicht om e-facturen te kunnen ontvangen. In 2018 zijn de voorbereidingen hiertoe gestart om de mogelijkheden te onderzoeken. Hierbij wordt tevens het optimaliseren van het proces van bestellen tot betalen meegenomen. Dit zal nog doorlopen in 2019.

Daarnaast zullen de mogelijkheden verkend worden om de stap van een papieren begroting naar een digitale begroting te maken. Op basis van de resultaten van deze verkenning zullen vervolgstappen bekeken worden.

3.5.1 Wat willen we bereiken?

Tabel 2.6.1: Langetermijndoelen bij Bestuur en organisatie

Maatschappelijk doel	Het op een doelmatige en transparante wijze maken van strategische keuzes en het behartigen van de belangen van de betrokkenen van het beheergebied. Waterschap Hollandse Delta streeft hierbij naar de beste verhouding tussen maatschappelijke kosten en baten, stelt zich ten dienste van zijn omgeving en is een goed en aantrekkelijk werkgever. Waterschap Hollandse Delta is een (veer) krachtige partner in crisisbeheersing. Zowel in de voorbereiding als de feitelijke bestrijding van crisis. Waterschap Hollandse Delta is proactief en omgevingsbewust en laat dat tijdens oefeningen en werkelijke crisis zien. WSHD heeft een vergaande samenwerking met de omliggende waterschappen en vormt een optimale alliantie met de veiligheidsregio's en andere netwerkpartners.
Langetermijndoelen	- Het op een doelmatige en transparante wijze maken van strategische keuzes en het behartigen van de belangen van de betrokkenen van het beheergebied. Hierbij worden belanghebbenden vooraf, in een zo vroeg mogelijk stadium, betrokken bij de planvorming. - Reguleren van activiteiten en werken in het beheergebied van WSHD enerzijds vanuit vergunningverlening maar anderzijds ook vanuit handhaving. - De waterstaatkundige zorg voor het beheergebied in goede samenwerking met gemeenten, provincie, Rijkswaterstaat, Veiligheidsregio's en andere waterschappen uitvoeren onder normale en buitengewone omstandigheden. - Een dijkbewakingsorganisatie die volledig bezet, opgeleid en getraind is en gedurende 72 uur volcontinu kan draaien.

Op weg naar de langetermijndoelen zijn voor de periode 2019-2023 tussendoelen gesteld. In onderstaande tabel zijn de belangrijkste doelen voor de planperiode samengevat.

Tabel 2.6.2: Doelen bestuur en organisatie 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Bewustzijn van inwoners en bedrijven over waterrisico's, de waterveiligheid en het handelingsperspectief				> 60%	
Naams- en taakbekendheid behouden voor waterkeringen en watersystemen				> 80%	
- Waardering inwoners - Waardering agrariërs - Waardering samenwerkings-partners				> 7,5 > 6,5 > 7	
Doorlooptijd van de aanvragen binnen de gestelde termijn	100%	100%	100%	100%	100%
Max. % van de uitgevoerde controles wordt bestuursrechtelijk gehandhaafd	7%	7%	7%	7%	7%
Max. % van de uitgevoerde controles wordt strafrechtelijk gehandhaafd	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
Gerealiseerde gemiddelde betaaltermijn (aantal dagen na ontvangstdatum factuur)	30	30	30	30	30
Het % facturen dat binnen de reguliere termijn van 30 dagen is betaald	90%	90%	90%	90%	90%
WSHD beschikt over een actueel calamiteitenzorgsysteem	100%	100%	100%	100%	100%
WSHD leert van oefeningen en werkelijke calamiteiten	100%	100%	100%	100%	100%
WSHD maakt (indien nodig) actief gebruik van de calamiteitenorganisatie	Tussen de 5 en 20 opschalingen per jaar	Tussen de 5 en 20 opschalingen per jaar	Tussen de 5 en 20 opschalingen per jaar	Tussen de 5 en 20 opschalingen per jaar	Tussen de 5 en 20 opschalingen per jaar
Medewerkers met een kritieke rol zijn goed getraind (minimaal 2x per jaar)	100%	100%	100%	100%	100%

3.5.2 Wat gaan we hiervoor doen?

Tabel 2.6.3: Prestatie-indicatoren Bestuur en organisatie

	2019	2020	2021	2022	2023
Bestuur	Waterschapsverkiezing Introductie nieuw bestuur Opstellen nieuw collegeprogramma	Uitvoeren collegeprogramma	Uitvoeren collegeprogramma	Uitvoeren collegeprogramma	Waterschapsverkiezing Introductie nieuw bestuur Opstellen nieuw collegeprogramma
Communicatiebeleid	• Herijken o.b.v. nieuw collegeprogramma • Imago-onderzoek vertalen naar project/corporate communicatie • Transitie naar pro-actievere communicatie	• Uitvoeren vastgesteld plan • Onderzoeken communicatie-effectiviteit	Uitvoeren vastgesteld plan	Uitvoeren vastgesteld plan	Herijken o.b.v. nieuw collegeprogramma
Educatiebeleid (binden en boeien)	Evalueren beleidsplan	Uitvoeren vastgesteld beleidsplan	Uitvoeren vastgesteld beleidsplan	Uitvoeren vastgesteld beleidsplan	Uitvoeren vastgesteld beleidsplan
Handhaving	Uitvoeren meerjaren-uitvoeringsprogramma / jaarplan handhaving	Uitvoeren meerjaren-uitvoeringsprogramma / jaarplan handhaving	Uitvoeren meerjaren-uitvoeringsprogramma / jaarplan handhaving	Uitvoeren meerjaren-uitvoeringsprogramma / jaarplan handhaving	Uitvoeren meerjaren-uitvoeringsprogramma / jaarplan handhaving
Buitenlandbeleid	Focuslanden Ethiopië en Zuid-Afrika	Focuslanden Ethiopië en Zuid-Afrika	Evalueren en actualiseren		
Dijkbewakingsorganisatie	• Calamiteiten handboek volledig herzien • Interactieve sessie met teams • Programma opleiden, trainen en oefenen uitvoeren	• Calamiteiten handboek volledig herzien • Interactieve sessie met teams • Programma opleiden, trainen en oefenen uitvoeren	• Calamiteiten handboek volledig herzien • Interactieve sessie met teams • Programma opleiden, trainen en oefenen uitvoeren	• Calamiteiten handboek volledig herzien • Interactieve sessie met teams • Programma opleiden, trainen en oefenen uitvoeren	• Calamiteiten handboek volledig herzien • Interactieve sessie met teams • Programma opleiden, trainen en oefenen uitvoeren

3.5.3 Wat mag het kosten?

Tabel 2.6.4: Exploitatie bestuur en organisatie

Beleidsproduct *(bedragen x € 1.000)*		Realisatie 2017	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
Lasten	07.10 Bestuur	7.205	4.680	7.440	7.565	7.684	7.821	8.009
	07.20 Externe Communicatie	1.303	1.578	1.587	1.574	1.594	1.618	1.646
	07.30 Regulering	6.490	6.752	6.999	7.232	7.332	7.373	7.458
	07.40 Calamiteitenorganisatie	229	208	809	799	813	829	846
	07.90 Bedrijfsvoering	122.087	6.128	10.496	4.477	4.073	3.910	3.753
Totaal Lasten		137.313	19.346	27.331	21.647	21.495	21.551	21.712
Baten	07.10 Bestuur	-676	-682	-582	-582	-582	-582	-582
	07.20 Externe Communicatie	-4	-40	0	0	0	0	0
	07.30 Regulering	-249	-280	-130	-130	-130	-130	-130
	07.90 Bedrijfsvoering	-122.435	-4.185	-4.229	-3.916	-3.942	-3.979	-4.022
Totaal Baten		-123.363	-5.187	-4.941	-4.628	-4.654	-4.691	-4.734
Saldo van baten en lasten voor bestemming		**13.950**	**14.159**	**22.390**	**17.019**	**16.841**	**16.859**	**16.978**
Toevoeging aan reserves		548	2.000	2.180	614	614	614	614
Onttrekking aan reserves		-2.952	-4.043	-8.590	-1.175	-745	-545	-345
Saldo van baten en lasten na bestemming		**11.546**	**12.116**	**15.980**	**16.458**	**16.710**	**16.928**	**17.247**

Ten opzichte van de Kadernota 2019 laat het begrotingsjaar 2019 en de meerjarenraming 2020-2023 een verhoging zien. De belangrijkste oorzaken voor deze verhoging zijn:
- Hogere salariskosten en premies als gevolg van de in 2018 gesloten cao;
- Hogere kosten voor werving en selectie als gevolg van de aantrekkende arbeidsmarkt;
- Verhogingen in de bijdragen (begrotingen) van gemeenschappelijke regelingen waar WSHD in deelneemt;
- Inzet op het ambitietraject;
- Hogere kosten voor het onderhoud van software.

Voor een aantal van de hier boven genoemde posten, de posten met een incidenteel karakter, wordt dekking gevonden door het inzetten van reserves. Dit geldt voor het opvangen van de verhoging in inhuur en de inzet op het ambitietraject.

Tabel 2.6.5: Verwachte investeringsuitgaven Bestuur en organisatie

Status *(bedragen x € 1.000)*	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Begroot 2024 e.v.
Gepland		2.740	60			1.700	
Lopend	1.869	395					
Eindtotaal	**1.869**	**3.135**	**60**			**1.700**	

3.6 Algemene dekkingsmiddelen

Het programmaplan wordt afgesloten met een overzicht van de dekkingsmiddelen en onvoorzien. Hieronder vallen de belastingheffing, het invorderingsbeleid en de kwijtschelding.

De belastingheffing vindt plaats op basis van wet- en regelgeving. De heffingen worden ingezet voor waterschap gerelateerde taken. Hierbij wordt gestreefd naar een evenwichtige verdeling van kosten over de categorieën. SVHW voert de heffing en invordering uit.

Tabel 2.7.1: Prestatie-indicatoren Algemene dekkingsmiddelen

	2019	2020	2021	2022	2023
Het % van alle aanslagen dat voor 31 december van het betreffende jaar is opgelegd	98%	98%	98%	98%	98%

3.6.1 Wat mag het kosten?

Tabel 2.8.1: Algemene dekkingsmiddelen

Beleidsproduct *(bedragen x € 1.000)*		**Realisatie 2017**	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Lasten	08.10 Onvoorzien	0	423	500	500	500	500	500
	08.20 Algemene lasten en baten	5.075	6.499	5.834	7.092	8.214	9.173	10.690
	08.30 Belastingopbrengst	0	0	0	0	0	0	0
	08.40 Exploitatiesaldo	0	0	0	0	0	0	0
Totaal Lasten		5.075	6.922	6.334	7.592	8.714	9.673	11.190
Baten	08.20 Algemene lasten en baten	-2.334	-994	-919	-905	-640	-62	-53
	08.30 Belastingopbrengst	-149.274	-149.610	-154.927	-163.527	-170.285	-176.112	-181.232
	08.40 Exploitatiesaldo			0	0	0	0	0
Totaal Baten		-151.609	-150.604	-155.846	-164.432	-170.925	-176.174	-181.285
Saldo van baten en lasten voor bestemming		**-146.534**	**-143.682**	**-149.512**	**-156.840**	**-162.211**	**-166.501**	**-170.096**
Toevoeging aan reserves		5.349	4.732	3.961	3.865	3.226	4.699	5.615
Onttrekking aan reserves		-2.878	-1.381	-1.000	-2.100	-1.000	-1.000	-1.000
Saldo van baten en lasten na bestemming		**-144.063**	**-140.331**	**-146.551**	**-155.075**	**-159.985**	**-162.802**	**-165.481**

4 Paragrafen

4.1 Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar

Bij het opstellen van de Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023 is rekening gehouden met de volgende in- en externe ontwikkelingen.

Waterschapsverkiezingen
Nadat op 20 maart 2019 de leden voor de Verenigde Vergadering van de categorie Ingezetenen via de stembusverkiezingen zijn verkozen, wordt op 28 maart 2019 de nieuwe VV geïnstalleerd. Vervolgens wordt een nieuw college gevormd. Het nieuwe college zal vervolgens de bestuurlijke prioriteiten voor de komende bestuursperiode vertalen naar de reguliere P&C-producten.

Ambitietraject
In 2018 is het ambitietraject doorlopen om de gewenste transities ten aanzien van klimaatbestendig, energieneutraal en circulair handen en voeten te geven. Dit heeft geleid tot eerste stappen op het gebied van 'klimaatadaptatie', 'energietransitie', 'circulair en duurzaam', 'digitalisering', 'innovatie', 'assetmanagement' en 'omgevings¬wet'. Samen met de omgeving wordt verkend welke concrete maatregelen genomen moeten worden om deze ambities waar te kunnen maken.

Interbestuurlijk Programma (IBP)
In 2018 is een Interbestuurlijk Programma tussen het Kabinet en de mede-overheden (Unie, IPO en VNG) vastgesteld, waarin voor de waterschappen vooral van belang zijn de landelijke ambities voor de fysieke leefomgeving (klimaatbestendigheid, toekomst¬gericht wonen, regionale economie en vitaal platteland) en de overkoepelende ambities (goed openbaar bestuur, passende financiële verhoudingen en overkoepelende the¬ma's). Het regionale ambitietraject, dat door WSHD is gestart, sluit aan op dit landelijke IBP.

Aanpassing wet- en regelgeving
De voorbereiding van de samenvoeging van de verschillende wet- en regelgeving op het gebied van water, ruimtelijke ordening en milieu in de nieuwe Omgevingswet gaat gestaag door. Het proces raakt direct het waterschap. Zo moeten de eigen Keur, Legger en Beleidsregels omgevormd worden vóór 1 januari 2021 (de ingangsdatum van de nieuwe Omgevingswet). Daarbij wordt rekening gehouden met nieuwe wetten, zoals de Klimaatwet of de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Daarnaast heeft de Omgevingswet impact op de verschillende processen binnen het waterschap, zoals beleidsontwikkeling, omgevingsmanagement, vergunningverlening en handhaving.

4.2 Uitgangspunten en normen

Voor de Programmabegroting 2019 en de hierop aansluitende meerjarenraming tot en met 2023 zijn onderstaande uitgangspunten en normen gehanteerd:
- De kaders vanuit de Kadernota 2019 zijn gevolgd.
- Het waterschap streeft naar een structureel sluitende begroting. Structurele lasten dienen te worden gedekt door structurele baten.
- De belastingopbrengst is een reguliere begrotingspost en geen sluitpost.
- Reserves worden benut ter dekking van incidentele uitgaven en niet ter dekking van structurele uitgaven.
- Voor de prijsindexatie van materiële budgetten is in de meerjarenraming rekening gehouden met 2% inflatiecorrectie.
- Voor de raming van de loonkosten is in de meerjarenraming vanaf 2020 rekening gehouden met een verhoging van 1,5% per jaar. In de loonkosten 2019 zijn de cao-afspraken 2018 verwerkt.
- Voor de berekening van de rentelasten is voor de in 2019 nieuw aan te trekken langlopende geldleningen een rente van 2,00% aangehouden. Rente voor nieuw aan te trekken langlopende geldleningen vanaf 2020 is gerekend met 2,55%. Voor kortlopende leningen is uitgegaan van 0,5% (oplopend naar 1% in 2021). Het renteomslagpercentage is vastgesteld op 2,50%.

Het waterschap verricht diensten en/of werkzaamheden ten behoeve van derden. Als daarbij geen vaste tariefafspraken zijn gemaakt wordt een uurtarief berekend op basis van de salarisschaal per medewerker plus een opslag voor overheadkosten. Voor het begrotingsjaar 2019 gelden de volgende uurtarieven per salarisschaal:

Component / schaal (in €)	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Loonkosten inclusief overhead (exclusief BTW)	77	79	82	86	92	98	105	112	120

4.3 Incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten zijn baten en lasten die als eenmalig ten opzichte van de voorgaande en komende begrotingsjaren worden beschouwd. Incidentele baten en lasten verminderen het zicht op de reguliere, meerjarige nettokosten. Het buiten beeld laten van de incidentele baten en lasten op het resultaat na bestemming levert een zuiver netto resultaat wat meer inzicht biedt in het meerjarig structureel financieel perspectief.

Bij incidentele baten en lasten wordt als richtlijn gehanteerd dat deze baten en lasten zich gedurende maximaal 3 jaar voordoen (artikel 4.14 Waterschapsbesluit). Toevoegingen aan en onttrekkingen uit reserves worden als incidenteel beschouwd, tenzij het gaat om reguliere onttrekkingen aan dekkingsreserves (kapitaallasten) of om onttrekkingen uit een (bestemmings)reserve gedurende een periode van minimaal drie jaar met als doel het dekken van structurele lasten. Daarnaast worden meerjarige tijdelijke geldstromen waarvan de eindigheid vastligt vanwege een besluit van de VV aangewezen als incidentele baten en lasten, ook als de geldstroom (nog) langer is dan drie jaar.

Tabel Samenvattend overzicht incidentele baten en lasten

Structureel begrotingssaldo *(bedragen x € 1.000)*	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Saldo van baten en lasten	11.560	3.939	-828	-4.253	-8.338
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-11.560	-3.939	828	4.253	8.338
Begrotingssaldo na bestemming	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	-6.029	528	4.242	6.298	10.170
Structureel begrotingssaldo	**-6.029**	**528**	**4.242**	**6.298**	**10.170**

In het hieronder opgenomen overzicht zijn de incidentele baten en lasten van € 50.000 en hoger opgenomen.

Tabel Incidentele lasten en baten op detailniveau

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Incidentele lasten						
Waterveiligheid	HWBP	4.917	3.237	3.958	2.415	723
Waterveiligheid	Eerste beoordelingsronde primaire waterkeringen	2.783	2.886	2.381	1.160	1.108
Water	Bijdrage planschade Oostvoornse Meer		700			
Waterketen	Verwijderen asbestcementleiding Oostvoorne	1.900				
Wegen	Overdracht wegen	55				
Bestuur en organisatie	Ambitietraject	300				
Waterveiligheid	Inzet reserves	330	500		250	250
Water	Inzet reserves	770	1.500			1.500
Waterketen	Inzet reserves		750	500	1.250	2.000
Bestuur en organisatie	Inzet reserves	2.180	614	614	614	614
Algemene dekkingsmiddelen	Inzet reserves	3.961	3.865	3.226	4.699	5.615
Totaal incidentele lasten		**17.196**	**14.051**	**10.679**	**10.388**	**11.810**
Incidentele baten						
Waterveiligheid	HWBP	-4.423	-2.356	-2.925	-1.530	
Waterveiligheid	Inzet reserves	-1.330	-1.450	-300		
Water	Inzet reserves	-2.921	-4.343	-968	-1.015	-295
Waterketen	Inzet reserves	-3.011	-500			
Wegen	Inzet reserves	-1.950	-1.600	-500		
Bestuur en organisatie	Inzet reserves	-8.590	-1.175	-745	-545	-345
Algemene dekkingsmiddelen	Inzet reserves	-1.000	-2.100	-1.000	-1.000	-1.000
Totaal incidentele baten		**-23.225**	**-13.524**	**-6.438**	**-4.090**	**-1.640**
Saldo van incidentele baten en lasten		**-6.029**	**528**	**4.242**	**6.298**	**10.170**

De genoemde posten binnen Waterveiligheid, HWBP en eerste beoordelingsronde (zowel lasten als baten) zijn gerelateerd aan subsidies en zijn daarom afzonderlijk gepresenteerd. Op basis van herbeschikkingen van verschillende projecten zijn lasten en de hogere subsidiebaten verantwoord. Voor het verwijderen van een asbestcementleiding in Oostvoorne, onderzoek in het kader van de overdracht van de wegen en het ambitietraject worden incidentele lasten verwacht in 2019. De bijdrage aan de planschade inzake Oostvoornse Meer wordt verwacht in 2020.

In 2019 zijn de incidentele baten, met name inzet van de reserves, hoger dan de incidentele lasten. Dit wordt veroorzaakt door het inzetten van reserves ter dekking van hogere lasten binnen de exploitatie. Het college heeft gekozen voor het inzetten van de reserves om hiermee een gematigde stijging van de belastingopbrengst te realiseren.

4.4 Doorbelasting indirecte kosten (Kostentoerekening)

WSHD kent drie taken: het watersysteembeheer, het zuiveringsbeheer en het wegenbeheer. Alle lasten moeten worden toegerekend naar deze taken om de belastingtarieven te kunnen bepalen. De lasten op de programma's Waterveiligheid, Water, Waterketen en Wegen worden rechtstreeks toegerekend.

Voor de lasten die gerekend worden tot Bestuur en organisatie, de zogenoemde indirecte lasten, worden verdeelsleutels gehanteerd om ze toe te rekenen naar de heffingen. Deze verdeelsleutels worden berekend op basis van de gemiddelde kosten per heffing in de primitieve begrotingen van de afgelopen vier jaar. Dat percentage wordt afgerond op 5% of een veelvoud daarvan. Elk jaar worden bij de nieuwe begroting de berekende percentages getoetst. Over de jaren 2014-2017 is het beeld als volgt:

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**gemiddeld**	**in %**	**afgerond**
Water	44.464	42.831	41.376	51.187	44.965	45%	45%
Waterketen	44.032	43.459	47.287	42.879	44.414	44%	45%
Wegen	10.730	9.943	10.643	10.901	10.554	11%	10%
Totaal	**99.227**	**96.233**	**99.306**	**104.968**	**99.933**		

Dit leidt tot onderstaande verdeling:

Programma	Beleidsproduct	Watersysteem	Zuiveren	Wegen
Waterveiligheid	Preventie	100%		
	Ruimtelijke inrichting	100%		
	Crisisbeheersing	100%		
Voldoende water		100%		
Schoon water		100%		
Waterketen			100%	
Wegen				100%
Bestuur en organisatie	Bestuur	45%	45%	10%
	Externe communicatie	45%	45%	10%
	Waterwet	90%	10%	
	Calamiteitenorganisatie	70%	20%	10%
	Bedrijfsvoering en ondersteuning	45%	45%	10%
Algemene dekkingsmiddelen	Algemene lasten en baten	45%	45%	10%
	Onvoorzien	45%	45%	10%
	Belastingen			
	Exploitatiesaldo			

De personeelskosten (bedrijfsvoering en ondersteuning) worden door middel van tijdschrijven doorbelast aan de producten. De overige kosten van de bedrijfsvoering en ondersteuning (huisvesting, automatisering) worden op basis van vaste verdeelsleutels toegewezen aan de directe taken.

4.5 Reserves en voorzieningen

Deze paragraaf biedt een overzicht van de algemene reserves, tariefegalisatiereserves, bestemmingsreserves en voorzieningen. De basis voor de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves en voorzieningen is het beleid zoals geformuleerd in de beleidsnota ‘Reserves en voorzieningen’ vastgesteld door de Verenigde Vergadering op 29 september 2016.

4.5.1 Reserves

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	Saldo per 1-jan	Storting	Onttrekking	Saldo per 31-dec
Algemene reserves				
811001 Algemene reserve programma Waterveiligheid	2.000		-551	1.449
811002 Algemene reserve programma Water	5.841		-1.254	4.588
811003 Algemene reserve programma Waterketen	5.977		-2.605	3.372
811004 Algemene reserve programma Wegen	5.368		-1.907	3.461
811005 Algemene reserve Algemene beleidstaken	698	614	-1.312	0
Totaal Algemene reserves	**19.884**	**614**	**-7.628**	**12.871**
Bestemmingsreserves				
813001 Res. egalisatie Subsidie SVI-DRSH (Kwal)	271		-271	0
813004 Bestemmingsres. gegarand. geldlening HVC	1.148	83	-800	431
813005 Bestemmingsreserve reorganisatie WSHD	879		-230	649
813006 Bestemmingsres. dijkversterkingen	3.103		-400	2.703
813009 Bestemmingsres. Vervangingsinvest. Wegen	300		-200	100
813010 Budgetoverhevelingen	1.105			1.105
813012 Reserve Egalisatie geactiveerde lasten	6.637	1.635	-2.500	5.772
813014 Bestemmingsres. Baggeren	647			647
813015 Best.Res.Grensoverschrijdend afvalwater	776			776
813016 Bestemmingsreserve Frictiekosten Aquon	1.117		-187	930
813017 Bestemmingsreserve Rente-egalisatie	3.713	1.629	-1.000	4.342
813018 Bestemmingsreserve Educatie	82			82
813019 Best.Res.Persoonsgebonden basisbudget	809			809
813020 Bestemmingsreserve onderhoud wegen	39			39
813021 Bestemmingsres. NEN project Sluisjesdijk	600			600
813022 Bestemmingsreserve Afwikkeling CMK	4.700		-89	4.611
813023 Bestemmingsreserve Onderhoud CMK	4.283		-268	4.015
813024 Bestemmingsreserve Digitalisering	0	2.180	-2.180	0
Totaal Bestemmingsreserves	**30.208**	**5.527**	**-8.124**	**27.612**

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	Saldo per 1-jan	Storting	Onttrekking	Saldo per 31-dec
Egalisatiereserves				
812001 Reserve Tariefegalisatie Watersysteemhef	4.750	1.100	-2.250	3.600
812002 Reserve Tariefegalisatie Zuiveringsheff.	0	0		0
812003 Reserve Tariefegalisatie Wegenheffing	200			200
812004 Res.Tariefegalisatie uitbreidingFormatie	2.000		-800	1.200
Totaal Egalisatiereserves	**6.950**	**1.100**	**-3.050**	**5.000**
Totaal reserves	**57.043**	**7.241**	**-18.801**	**45.482**

Bovenstaand overzicht bevat alleen de mutaties in de reserves begroot voor 2019. In bijlage 7.3 is een meerjarig overzicht van de reserves opgenomen.

4.5.2 Algemene reserves

Een algemene reserve is een reserve waaraan de Verenigde Vergadering geen specifieke bestemming heeft gegeven en die als buffer fungeert om eventuele financiële tegenvallers op te vangen. WSHD kent de volgende algemene reserves:

Algemene reserve programma Waterveiligheid (811001)
In 2019 wordt € 220.846 onttrokken ter dekking van de kosten ten behoeve van de digitaliseringsopgave. Daarnaast wordt € 330.000 onttrokken om de onttrekkingen aan de reserve tariefegalisatie Watersysteemheffing conform de Kadernota 2019 mogelijk te maken.

Algemene reserve programma Water (811002)
Ter dekking van de kosten van de digitaliseringsopgave wordt in 2019 € 483.854 onttrokken. Om de onttrekkingen aan de reserve tariefegalisatie Watersysteemheffing conform de Kadernota 2019 mogelijk te maken wordt € 770.000 onttrokken.

Algemene reserve programma Waterketen (811003)
Ter dekking van de kosten voor het verwijderen van de asbestcementleiding bij Oostvoorne wordt voorgesteld in 2019 € 1,9 miljoen te onttrekken aan deze reserve. Tevens wordt € 704.700 onttrokken ter dekking van de kosten voor de digitaliseringsopgave.

Algemene reserve programma Wegen (811004)
In de begroting 2018 was voor 2019 reeds een onttrekking van € 250.000 opgenomen. In de kadernota 2019 is voorgesteld € 1,5 miljoen te onttrekken voor het onderhoud van ETW2 wegen en € 156.600 ter dekking van de kosten voor de digitaliseringsopgave.

Algemene reserve Algemene beleidstaken (811005)
In 2019 wordt € 614.000 toegevoegd aan deze reserve en € 1.311.586 onttrokken ten behoeve van de digitaliseringsopgave en het versterken van de externe communicatie en de calamiteitenorganisatie. Met deze onttrekkingen is het saldo van deze reserve per 31 december 2019 nihil en wordt deze reserve opgeheven.

4.5.3 Bestemmingsreserves

Een bestemmingsreserve is een reserve waaraan de Verenigde Vergadering een bepaalde bestemming heeft gegeven. De bestemmingsreserves worden onderverdeeld in "Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie" en "Overige bestemmingsreserves". Bestemmingsreserves voor tariefegalisatie (egalisatiereserves) zijn reserves die dienen om ongewenste schommelingen op te vangen in de belastingtarieven. Deze reserves hoeven niet specifiek besteed te worden (artikel 4.52 Waterschapsbesluit).

Egalisatiereserves
Tariefegalisatiereserve Watersysteemheffing (812001)
In 2019 wordt € 2,25 miljoen onttrokken uit deze reserve. Daarnaast wordt vanuit de algemene reserves Waterkeringen en Water in totaal € 1,1 miljoen toegevoegd om de afgesproken onttrekkingen in latere jaren mogelijk te maken.

Tariefegalisatiereserve Zuiveringsheffing (812002)
In de Programmabegroting 2018-2022 is besloten tot het vormen van een reserve tariefegalisatie Zuiveringsheffing.

Tariefegalisatiereserve Wegenheffing (812003)
In Burap 2-2017 is besloten tot het vormen van een reserve tariefegalisatie wegenheffing.

Tariefegalisatiereserve Uitbreiding formatie (812004)
In 2019 wordt € 0,8 miljoen aan deze reserve onttrokken.

Overige bestemmingsreserves

Egalisatie Subsidie SVI-DRSH (813001)
Voor de bouw van de slibverbrandingsinstallatie van DRSH Zuiveringsslib NV te Dordrecht is in het verleden een subsidie ontvangen van Rijkswaterstaat. Met deze subsidie is een reserve gevormd. Uit deze reserve vond jaarlijks (in totaal 25 jaar) een vrijval plaats ten gunste van het programma Waterketen. In 2019 vindt de laatste onttrekking aan deze reserve plaats. Na deze onttrekking van € 270.634 is het saldo van deze reserve nihil en wordt de reserve opgeheven.

Gegarandeerde geldleningen HVC NV (813004)
Deze reserve is bestemd voor de (gedeeltelijke) dekking van eventuele aanspraken op de garantstelling die door WSHD is verstrekt voor door HVC afgesloten geldleningen. In verband met de garantstelling wordt van HVC jaarlijks provisie ontvangen. De ontvangen provisie wordt gestort in de reserve. Voor 2019 wordt de ontvangen provisie geraamd op € 83.258. In 2019 wordt € 800.000 onttrokken aan deze reserve ter dekking van incidentele uitgaven binnen het programma Waterketen.

Reorganisatie WSHD (813005)
De gelden in deze reserve zijn bestemd voor het dekken van reorganisatiekosten. In 2019 wordt € 230.000 onttrokken aan deze reserve.

Dijkversterkingen (813006)
Deze bestemmingsreserve wordt ingezet voor niet-subsidiabele kosten welke voortkomen uit de plannings- en uitvoeringsfase van dijkversterkingen in het HWBP2-programma en niet-subsidiabele kosten uit de opgave van het nHWBP. In 2019 wordt € 400.000 onttrokken aan deze reserve ter dekking van de incidenteel hogere solidariteitsbijdrage aan het HWBP programma.

Vervangingsinvesteringen Wegen (813009)
Vanwege de onderhoudsopgave voortvloeiend uit het Wegenbeheerprogramma is in de begroting 2017 ingestemd met een gedeeltelijke dekking van de extra kosten uit de bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen wegen. In 2019 wordt € 200.000 onttrokken aan de reserve.

Budgetoverhevelingen (813010)
De bestemmingsreserve budgetoverhevelingen wordt gebruikt bij bedragen die vanuit enig kalenderjaar worden overgeheveld naar een volgend kalenderjaar.

Geactiveerde lasten (813012)
Vanaf de Programmabegroting 2013 (VV 22 november 2012) wordt de inzet van personeel voor de realisatie van investeringen vanaf 2012 toegerekend aan de betreffende investeringen, mits wordt voldaan aan de in de nota AWA opgenomen randvoorwaarden. Het is nog onzeker of de geraamde inzet daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Gezien deze onzekerheid wordt het verwachte voordeel van € 1.635.000 gestort in deze reserve. Ter dekking van voorziene inhuur in 2019 wordt € 2,5 miljoen onttrokken aan deze reserve.

Baggeren (813014)
In de komende jaren zal WSHD een aantal grote wateren moeten baggeren. De kosten die hieruit voortvloeien drukken op de exploitatie en kunnen daarmee flinke fluctuaties in kosten voor baggeren veroorzaken. Het doel van deze reserve is het opvangen van deze fluctuaties.

Grensoverschrijdend afvalwater (813015)
Deze reserve wordt gebruikt voor het opvangen van fluctuaties in de belastingopbrengst vanuit het grensoverschrijdend afvalwater.

Frictiekosten Aquon (813016)
Aquon staat voor een belangrijke verandering. Om de bedrijfsinrichting aan te passen aan de nieuwe situatie van dalende productieaantallen wordt Aquon in de komende jaren omgebouwd. De meetvraag voor de komende jaren zal de basis vormen voor de aanstaande Aquon inrichting. Voor de opgegeven meetvraag wordt voor de komende jaren bestuurlijk commitment gevraagd voor de periode 2016-2019. Ter dekking van de extra kosten is deze reserve ingesteld. In 2019 bedraagt de geraamde onttrekking € 186.981.

Rente egalisatie (813017)
De Verenigde Vergadering heeft op 31 maart 2016 ingestemd met de herstructurering van de leningenportefeuille. De vorming van deze reserve was onderdeel van dit besluit. Als gevolg van de herstructurering kan een structureel voordeel van € 1.000.000 worden behaald. De overschotten en tekorten op de te betalen en toe te rekenen rente ten opzichte van de begrote rentelast worden ten gunste c.q. onttrokken aan de reserve. Omdat de daadwerkelijk te betalen rente kan wijzigen als gevolg van af te sluiten geldleningen in Burap 2 in enig jaar, worden eventuele overschotten/tekorten ten opzichte van de begrote rentelast op de geldleningen toegevoegd c.q. onttrokken aan deze bestemmingsreserve bij de jaarrekening. De eventuele verschillen worden toegelicht in de jaarrekening. Op basis van deze systematiek wordt in 2019 een bedrag van € 1.629.000 toegevoegd aan deze reserve en wordt € 1.000.000 onttrokken aan deze reserve.

Educatie (813018)
Via deze reserve zijn extra middelen beschikbaar voor educatie ten behoeve van het vergroten van het waterbewustzijn.

Persoonsgebonden basisbudget (813019)
In het Cao-akkoord 2014-2016 is vastgelegd dat iedere medewerker een persoonsgebonden basis budget van € 5.000 krijgt voor een periode van 5 jaar. Medewerkers kunnen dit budget onder meer inzetten voor opleiding, loopbaan, ontwikkeling, vitaliteit en coaching. Jaarlijks wordt per medewerker een bedrag van € 1.000 begroot. Het niet uitgegeven bedrag wordt gedoteerd aan deze reserve om ervoor te zorgen dat er voldoende middelen zijn bij het aflopen van de vijf jaar.

Onderhoud wegen (813020)
Deze reserve is ingesteld voor het onderhoud van de verkeersregelinstallaties aan de Rotterdams weg en de IJsselmonde randweg waarvoor afkoopsommen zijn ontvangen van derden. Het geraamde saldo per 1 januari 2019 bedraagt € 38.606.

NEN project Sluisjesdijk (813021)
Deze reserve is ingesteld ter dekking van de uit te voeren maatregelen Aanpak Fase 2 SVBI Sluisjesdijk.

Afwikkeling CMK (813022)
Uit het voordelig resultaat op de uitvoering van de Compenserende Maatregelen Kierbesluit is deze reserve gevormd. In 2019 zal € 88.862 worden onttrokken ter dekking van de kosten die voortvloeien uit het project CMK maar niet in het meerjarige onderhoudsplan (reserve onderhoud CMK 813023) zijn opgenomen.

Onderhoud CMK (813023)
Voor de instandhouding van de waterstaatkundige werken, gerealiseerd in het project Compenserende Maatregelen Kier (CMK), krijgt WSHD van RWS de onderhoudsgelden voor een periode van 10 jaar vergoed. In de VV van januari 2018 is besloten deze eenmalige bijdrage (€ 4.548.000) toe te voegen aan de bestemmingsreserve Onderhoud Compenserende Maatregelen Kier. Vanuit deze reserve zullen de komende jaren middelen vrij vallen ten gunste van de exploitatie voor dekking van de uit te voeren onderhoudswerkzaamheden. In 2019 is dit € 267.608.

Digitalisering (813024)
Ter dekking van de kosten voor de digitale transformatie en de wijzigingen die dit met zich mee brengt om de organisatie op orde te brengen en houden is deze reserve ingesteld. In 2019 wordt € 2,18 miljoen toegevoegd aan deze reserve vanuit de verschillende algemene reserves. Op basis van de uit te voeren activiteiten zal € 2,18 miljoen worden onttrokken.

4.5.4 Voorzieningen

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	**Saldo per 1 jan**	**Vermeerderingen**	**Interne verminderingen**	**Externe verminderingen**	**Saldo per 31 dec**
Arbeidsgerelateerde verplichtingen					
850001 Voorz.Pens.-,wachtgld,IZR(vm)Pers.&Best.	5.486	100		-675	4.911
850003 Vrz. Arbeidsgerelateerde verplichtingen	2.603	86		-74	2.615
Totaal Arbeidsgerelateerde verplichtingen	**8.090**	**186**		**-749**	**7.527**
Overige voorzieningen					
855002 Vrz.grensoverschr.afvalw.Schieland&Delfl	**515**				**515**
Totaal Overige voorzieningen	**515**				**515**
Totaal voorzieningen	**8.604**	**186**		**-749**	**8.041**

Een voorziening wordt gevormd indien er voor het waterschap een verplichting of verantwoordelijkheid bestaat om op een bepaalde manier te handelen of presteren jegens een derde. Indien hier een financiële verplichting aan hangt, kan c.q. is het verplicht hiervoor middelen apart te zetten ter hoogte van het ingeschatte benodigde bedrag (onderdeel van het vreemd vermogen).

Arbeidsgerelateerde voorzieningen

Voorziening Pensioen- en wachtgeldverplichtingen (voormalig) personeel en bestuur (850001)

Deze voorziening is gevormd en bedoeld voor uitbetaling van salaris en kosten van outplacement van werknemers die niet meer ingezet kunnen worden in de bedrijfsprocessen, evenals de pensioenen en uitkeringen aan voormalige bestuursleden. De administratie voor de berekening en uitbetaling van de wachtgelden en pensioenen wordt verzorgd door een extern bureau. Dit bureau stelt jaarlijks voor alle bekende toekomstige verplichtingen nieuwe actuariële berekeningen op en actualiseert de toekomstige verplichtingen voor de lopende pensioenen en wachtgelden. Op basis van deze berekening en de renteontwikkeling wordt de hoogte van de voorziening bepaald.

Voorziening arbeidsgerelateerde verplichtingen (850003)

Deze voorziening is gevormd ter dekking van de uit te betalen jubileumuitkering en vergoedingen voor leeftijdsontslag waar werknemers recht op hebben. Tevens wordt in deze voorziening de waarde van nog door personeelsleden op te nemen verlofdagen over de afgelopen jaren gekwantificeerd. Conform het Waterschapsbesluit (art. 4.54 en 4.55) moet voor arbeidsgerelateerde verplichtingen een voorziening worden gevormd. De werkelijke storting wordt bepaald op basis van het personeelsverloop en de renteontwikkeling.

Voorzieningen voor claims van ingezetenen en bedrijven

Voorziening grensoverschrijdend afvalwater (GOAW) (855002)

Voor het Hoogheemraadschap van Delfland (HHD) en het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (HHSK) wordt afvalwater gezuiverd op onze zuivering Dokhaven in Rotterdam-Zuid. Op basis van aangiften met geschatte vervuilingseenheden (v.e.'s) van HHD en HHSK worden voorlopige aanslagen voor dit zogenaamde grensoverschrijdend afvalwater opgelegd. Op basis van definitieve v.e.'s en een correctie op de kosten voor kwijtschelding en oninbaar wordt na afloop van een belastingjaar een definitieve afrekening opgemaakt. De definitieve v.e.'s zijn uiterlijk drie jaar na afloop van een belastingjaar bekend (worden aangeleverd door HHSK en HHD). Op basis van de laatst bekende werkelijke v.e.'s is de voorziening gevormd.

4.6 Waterschapsbelastingen

Voor de 2019 bedraagt de benodigde netto belastingopbrengst € 154.927.000. Dit bedrag wordt via vier heffingen in rekening gebracht:

- Watersysteemheffing: Deze heffing dient ter dekking van de kosten die zijn verbonden aan de zorg voor het watersysteem, de waterkeringszorg en het aandeel passief waterkwaliteitsbeheer;
- Wegenheffing: Deze heffing dient ter dekking van de kosten die zijn verbonden aan het beheer van de wegen;
- Zuiveringsheffing: Deze heffing dient ter dekking van de kosten die zijn verbonden aan het zuiveren van afvalwater;
- Verontreinigingsheffing: Deze heffing dient ter dekking van de kosten van directe lozingen op oppervlaktewater in beheer bij WSHD. Het tarief van de verontreinigingsheffing is een afgeleid tarief en bedraagt 100% van de zuiveringsheffing. De opbrengst van de verontreinigingsheffing komt ten gunste van de watersysteemtaak.

De totale belastingopbrengst is door middel van kostentoerekening als volgt toebedeeld aan de heffingen:

Belastingopbrengst *(bedragen x € 1.000)*	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Watersysteemheffing	76.630	78.096	82.122	84.826	87.455	90.384
Wegenheffing	9.334	10.086	10.602	12.037	12.841	13.086
Zuiveringsheffing	63.447	66.520	70.563	73.174	75.560	77.500
Verontreinigingsheffing	199	226	239	248	256	263
Netto-belastingopbrengst	**149.609**	**154.927**	**163.527**	**170.285**	**176.112**	**181.232**
Inzet tariefsegalisatiereserve	-4.000	1.950	2.450	900	-2.050	-5.750

Uit bovenstaande tabel blijkt dat in 2022 geen tariefsegalisatiereserve wordt ingezet (negatief bedrag is storting), waarmee wordt voldaan aan de wettelijk vereiste van een structureel sluitende begroting.

De heffing en inning van de belastingopbrengsten wordt gedaan vanuit de gemeenschappelijke regeling SVHW (Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie Heffingen en Waardebepaling). Hierna wordt toegelicht hoe de berekening van de verschillende heffingen naar tarieven tot stand komt.

Heffingsgrondslag

1. Waardeontwikkeling woningen

Waardeontwikkeling woningen	Juni 2018	September 2018
1e jaar gemiddeld stijgingspercentage	6,02%	5,90%
2e + 3e jaar gemiddeld stijgingspercentage	1,00%	4,00%
4e + 5e gemiddeld stijgingspercentage	0,00%	0,00%

De waardeontwikkeling woningen voor 2019 bedraagt ten opzichte van de ramingen 2018 gemiddeld 9,9%. In 2018 is het stijgingspercentage 5,9% en voor 2019 wordt de stijging geprognosticeerd op 4%. Deze stijgingen zijn gebaseerd op de ramingen van de gemeenten aangeleverd bij SVHW.

2. Waardeontwikkeling niet-woningen

Waardeontwikkeling niet-woningen	Juni 2018	September 2018
1e jaar gemiddeld stijgingspercentage	0,30%	2,81%
2e + 3e jaar gemiddeld stijgingspercentage	1,00%	1,00%
4e + 5e gemiddeld stijgingspercentage	1,00%	1,00%

De waardeontwikkeling niet-woningen voor 2019 bedraagt ten opzichte van de ramingen 2018 gemiddeld 3,81%. In 2018 is het stijgingspercentage 2,81% en voor 2019 wordt de stijging geprognosticeerd op 1%. Deze stijgingen zijn gebaseerd op de ramingen van de gemeenten aangeleverd bij SVHW.

Belastingeenheden 2019-2023

Categorie/Belastingsoort	Eenheid	Raming 2018	Raming 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Watersysteemheffing							
Ingezetenen	Huishouden	368.000	370.000	370.000	370.000	370.000	370.000
Gebouwd binnendijks	WOZ-waarde (x € 1 mln)	78.381	86.320	89.770	89.770	89.770	89.770
Gebouwd binnendijks	WOZ-waarde (x € 1 mln)	20.137	22.170	23.060	23.060	23.060	23.060
Ongebouwd - overig – binnendijks	Hectare	57.921	57.600	57.600	57.600	57.600	57.600
Ongebouwd - overig – buitendijks	Hectare	5.983	5.900	5.900	5.900	5.900	5.900
Ongebouwd - wegen – binnendijks	Hectare	6.500	6.500	6.500	6.500	6.500	6.500
Ongebouwd - wegen – buitendijks	Hectare	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Natuur		13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000
Wegenheffing							
Ingezetenen	Huishouden	316.000	318.000	318.000	318.000	318.000	318.000
Gebouwd	WOZ-waarde (x € 1 mln)	76.315	84.050	87.410	87.410	87.410	87.410
Ongebouwd	Hectare	63.313	63.000	63.000	63.000	63.000	63.000
Natuur	Hectare	10.800	10.800	10.800	10.800	10.800	10.800
Zuiveringsheffing	Vervuilingseenheid	1.305.300	1.291.654	1.291.654	1.291.654	1.291.654	1.291.654
	Bedrijven	326.325	326.375	326.375	326.375	326.375	326.375
	Huishoudens	978.975	965.279	965.279	965.279	965.279	965.279
Verontreinigingsheffing	Vervuilingseenheid	4.200	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400
	Bedrijven	2.226	2.400	2.400	2.400	2.400	2.400
	Huishoudens	1.974	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000

Kwijtschelding en oninbaar

Het in de tabel opgenomen aantal huishoudens en vervuilingseenheden is vóór aftrek van kwijtschelding en oninbaar. Op grond van de kwijtscheldingsnorm van 100% van de bijstandsnorm komen circa 32.000 (8,8%) huishoudens in aanmerking voor kwijtschelding van het ingezetenendeel voor de wegen- en/of watersysteemheffing. Voor de zuiveringsheffing komen circa 86.000 (8,8%) vervuilingseenheden voor kwijtschelding in aanmerking.

De oninbaarheid van belastingopbrengsten wordt (evenals voorgaande jaren) ingeschat op 1% van de opgelegde belastingen. De kosten voor kwijtschelding en oninbaar worden in mindering gebracht op de bruto belastingopbrengsten. In onderstaande tabel is een specificatie gegeven van de totale bruto-belastingopbrengst en de totale kwijtschelding en oninbaarheid.

Specificatie belastingopbrengst *(bedragen x € 1.000)*	**Realisatie 2017**	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**
Bruto-belastingopbrengst	158.127	159.507	165.193
-/- kwijtschelding	8.080	8.284	8.594
-/- oninbaar	1.260	1.614	1.672
Netto-belastingopbrengst	**148.786**	**149.610**	**154.927**

Belastingtarieven

categorie / belastingsoort	eenheid	TARIEVEN 2018				TARIEVEN 2019				stijgings-percentage
		water-systeem	wegen	zuiveren	totaal	water-systeem	wegen	zuiveren	totaal	
Ingezetenen	Huishouden	€ 102,54	€ 12,80		€ 115,34	€ 103,68	€ 13,79		€ 117,47	1,8%
Gebouwd binnendijks	% WOZ-waarde	0,0421%	0,0063%		0,0484%	0,0388%	0,0062%		0,0450%	-7,0%
Gebouwd buitendijks	% WOZ-waarde	0,0105%	0,0063%		0,0168%	0,0097%	0,0062%		0,0159%	-5,6%
Ongebouwd - overig - binnendijks	Hectare	€ 95,31	€ 17,11		€ 112,42	€ 97,32	€ 18,68		€ 116,00	3,2%
Ongebouwd - overig - buitendijks	Hectare	€ 23,83	€ 17,11		€ 40,94	€ 24,33	€ 18,68		€ 43,01	5,1%
Ongebouwd - wegen - binnendijks	Hectare	€ 400,30	€ 17,11		€ 417,41	€ 408,75	€ 18,68		€ 427,43	2,4%
Ongebouwd - wegen - buitendijks	Hectare	€ 328,82	€ 17,11		€ 345,93	€ 335,76	€ 18,68		€ 354,44	2,5%
Natuur	Hectare	€ 5,96	€ 1,05		€ 7,01	€ 6,03	€ 1,12		€ 7,14	1,9%
Zuiveringsheffing	Vervuilingseenheid			€ 53,37	€ 53,37			€ 56,77	€ 56,77	6,4%
Verontreinigingsheffing	Vervuilingseenheid			€ 53,37	€ 53,37			€ 56,77	€ 56,77	6,4%

4.6.1 Ontwikkeling belastingdruk 2019: een aantal profielen

Onderstaand is voor een aantal profielen aangegeven wat de lastendruk in 2019 is. Tevens is de stijging/daling ten opzichte van 2018 aangegeven. Bij de berekening van de aanslagbedragen zijn, voor zover van toepassing, de watersysteemheffing, de wegenheffing en de zuiveringsheffing toegepast.

profiel	Programmabegroting 2018 lastendruk		Programmabegroting 2019 lastendruk		verschil buitendijks tov 2018	verschil binnendijks tov 2018
	buitendijks	binnendijks	buitendijks	binnendijks		
Huishoudens						
Huurwoning, éénpersoonshuishouden	€ 169	€ 169	€ 174	€ 174	3,3%	3,3%
Huurwoning, meerpersoonshuishouden	€ 275	€ 275	€ 288	€ 288	4,5%	4,5%
Koopwoning, meerpersoonshuishouden, Woz-waarde € 200.000	€ 309	€ 372	€ 320	€ 378	3,4%	1,5%
Koopwoning, meerpersoonshuishouden, Woz-waarde € 750.000	€ 402	€ 638	€ 407	€ 625	1,3%	-2,0%
Agrarische ondernemingen						
agrarisch bedrijf met opstallen,meerpersoonshuishouden, Woz-waarde € 240.000 en 25 hectare ongebouwd	€ 1.339	€ 3.202	€ 1.401	€ 3.296	4,6%	2,9%
agrarisch bedrijf met opstallen, meerpersoonshuishouden, Woz-waarde € 500.000 en 40 hectare ongebouwd	€ 1.997	€ 5.014	€ 2.088	€ 5.153	4,5%	2,8%
agrarisch bedrijf met opstallen, meerpersoonshuishouden, Woz-waarde € 500.000 en 40 hectare ongebouwd	€ 2.815	€ 7.263	€ 2.948	€ 7.473	4,7%	2,9%
tuinderij bedrijf met opstallen, meerpersoonshuishouden, Woz-waarde € 500.000 en 3 hectare ongebouwd	€ 483	€ 855	€ 496	€ 861	2,9%	0,7%
Natuurterreinen						
een natuurterrein van 1.000 hectare	€ 7.007	€ 7.007	€ 7.142	€ 7.142	1,9%	1,9%
Handel en industrie						
groothandel met Woz-waarde € 2.400.000 en 10 vervuilingseenheden	€ 938	€ 1.695	€ 949	€ 1.648	1,2%	-2,8%
kantoor / klein bedrijf met WOZ-waarde € 150.000 en 3 vervuilingseenheden	€ 185	€ 233	€ 194	€ 238	4,7%	2,2%
middelgroot metaalbedrijf met Woz-waarde € 12.000.000 en 450 vervuilingseenheden	€ 26.039	€ 29.825	€ 27.452	€ 30.947	5,4%	3,8%
Buitendijks						
groot bedrijf, buitendijks met Woz-waarde € 150.000.000	€ 25.273		€ 23.852		-5,6%	
bedrijf, buitendijks met Woz-waarde € 5.000.000	€ 842		€ 795		-5,6%	
Wegbeheerder						
wegbeheerder 250 hectare binnendijks		€ 104.353		€ 106.857		2,4%

4.7 Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf voor de mate waarin een waterschap in staat is om de nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Waterschappen zijn wettelijk verplicht om de risico's die ze lopen in kaart te brengen en beleid te ontwikkelen om deze risico's af te dekken. Een deel van de risico's wordt afgedekt door afgesloten verzekeringen of gevormde voorzieningen. Op basis van een inventarisatie zijn per programma de mogelijke risico's benoemd. Waar mogelijk zijn deze risico's financieel onderbouwd en is de kans op optreden aangegeven.

Risico Algemene beleidstaken	Kans	Financieel gevolg
Garantstelling Unie van Waterschappen In 2016 heeft de NWB een kredietfaciliteit verstrekt aan de Unie van Waterschappen ter grootte van € 2.000.000. Alle leden van de Unie van Waterschappen, met uitzondering van hoogheemraadschap van Delfland, staan garant voor de juiste nakoming van de verplichting tot betaling van al hetgeen de NWB Bank van de Unie van Waterschappen dan wel haar rechtsopvolger onder algemene titel te vorderen heeft of zal hebben. In 2017 heeft de NWB Bank een geldlening verstrekt aan de Unie van Waterschappen onder borgstelling van alle waterschappen. Deze borgstelling is verdeeld onder de waterschappen op basis van de belastingopbrengst 2016. Voor WSHD betekent dit een borgstelling van 5,8% van de lening van € 6.013.268.	0%-19%	€ 250.000 – € 1.000.000
Risico's Algemene dekkingsmiddelen	**Kans**	**Financieel gevolg**
Afschaffing koepelvrijstelling BTW De staatssecretaris van Financiën heeft aangekondigd per 1 januari 2019 de BTW-koepelvrijstelling drastisch te beperken. De koepelvrijstelling wordt nu nog toegepast bij samenwerking van (onder meer) overheden en voorkomt dat (21%) BTW verschuldigd wordt over de bijdragen van de deelnemers. Waterschappen zijn in beginsel niet BTW-plichtig voor hun overheidstaken. Toch kunnen waterschappen te maken hebben met BTW, bijvoorbeeld als zij taken uitbesteden aan de markt of zelf marktactiviteiten verrichten. Indien de koepelvrijstelling wordt beperkt zullen waterschappen bij samenwerking eerder worden geconfronteerd met BTW-heffing. Anders dan gemeenten en provincies beschikken waterschappen niet over een fonds dat in rekening gebrachte BTW (deels) compenseert (BTW-compensatiefonds). De voorgenomen beperking van de koepelvrijstelling heeft daarom grote gevolgen voor waterschappen die met andere overheden samenwerken. Het Bestuurlijk Overleg Financiële Verhoudingen heeft in mei 2018 hierover gesproken. Dit heeft er toe geleid dat een eventuele afschaffing van de koepelvrijstelling in ieder geval tot 1 januari 2020 is uitgesteld zodat de consequenties eerst beter in beeld gebracht kunnen worden.	40%-59%	€ 250.000 – € 1.000.000

Risico's Algemene dekkingsmiddelen	Kans	Financieel gevolg
Bijdrage Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) In 2014 stelde het Kabinet een Digicommissaris aan om de problematiek rondom de GDI (MijnOverheid en DigiD) structureel op te lossen. De problematiek richt zich voornamelijk op twee thema's: de governance en de financiën. In de zomer van 2016 heeft de Ministerraad besloten dat er gezamenlijke financiering komt voor de GDI en dat de toerekenbare kosten worden doorbelast aan gebruikers (profijtbeginsel). De Unie heeft, evenals de VNG en IPO, steeds aangegeven geen voorstander van dit profijtbeginsel te zijn omdat door tarifering het gebruik van de voorzieningen wordt belemmerd en er hoge administratieve lasten mee zijn gemoeid. Om te voorkomen dat de GDI in 2018 weer financieel vastloopt, wilden het Ministerie van BZK en de Digicommissaris besluitvorming over doorbelasting van GDI voorzieningen voor de voorjaarsnota 2017 effectueren. Op 24 februari 2017 heeft de Ministerraad besloten het gebruik van de voorzieningen DigiD, MijnOverheid en Digipoort met ingang van 2018 door te belasten aan de afnemers. Voor de waterschappen en belastingsamenwerkingen betekent dit dat zij voor DigiD en MijnOverheid moeten gaan betalen. Het Nationaal Beraad Digitale Overheid heeft in een extra vergadering op 5 oktober jl. besloten dat deze doorbelasting zal plaatsvinden op basis van een 'prijs maal hoeveelheid' tariefstructuur met een vrijstelling voor de eerste 1.000 afname-eenheden. Voor alle afnemers geldt voor de eerste 1.000 afname-eenheden een nultarief. Op basis van bovenstaande besluitvorming en berekeningen voor 2018 is de inschatting dat de kosten voor WSHD uitkomen op € 125.000 (opgenomen in de begroting 2019). De hoogte van de daadwerkelijke kosten zal pas eind 2018/begin 2019 blijken. Het risico blijft daarom benoemd totdat meer zekerheid bestaat over de daadwerkelijke kosten. Gelet op de ingeschatte kosten is een risico van maximaal € 50.000 opgenomen.	40%-59%	€ 0 - € 50.000
Invoering vennootschapsbelastingplicht In mei 2015 is de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen aangenomen waardoor overheidsondernemingen per 1 januari 2016 belastingplichtig zijn voor de vennootschapsbelasting. Dat betekent dat overheden belasting moeten gaan betalen over de winst die behaald wordt op activiteiten waarop, volgens de wet, in concurrentie wordt getreden met "de markt". Op dit moment wordt, in samenwerking met Unie van Waterschappen, onderzocht wat de mogelijke consequenties zijn voor Waterschappen. De verwachting is dat de belastingdruk beperkt zal zijn. Dit is echter nog onzeker, met name omdat een nieuwe wet betreft waarover nog geen rechtspraak of jurisprudentie bekend is. De onzekerheid zal pas worden weggenomen wanneer de Belastingdienst zich hier definitief over uitspreekt. Op basis van de gesprekken met de Belastingdienst is € 50.000 aan lasten opgenomen voor de onderdelen die VPB plichtig zijn. Het opgenomen risico betreft de onderwerpen waarover de gesprekken met de Belastingdienst nog gaande zijn.	40%-59%	€ 0 - € 50.000
Risico Ondersteuning en bedrijfsvoering	**Kans**	**Financieel gevolg**
Ontbreken uitwijkvoorziening WSHD heeft geen uitwijkvoorziening: bij een calamiteit waardoor het hoofdgebouw onbruikbaar wordt of de ICT-infrastructuur (geheel of gedeeltelijk) vernietigd wordt, zullen in hoog tempo maatregelen moeten worden genomen om de ICT-infra weer beschikbaar te stellen. De extra kosten om technische maatregelen te treffen om een volledige uitwijk te realiseren voor het hoofdgebouw staan echter op dit moment niet in verhouding tot de kans dat het risico zich voordoet en de geschatte omvang van de kosten. In 2017 is nader onderzoek uitgevoerd naar de belangrijkste kwetsbaarheden bij volledige uitval. Gebleken is dat communicatie/netwerk voorzieningen en een goede backup/restore voorziening van belang zijn. De maatregelen die hiervoor nodig zijn worden in 2018 en 2019 uitgevoerd.	0%-19%	€ 250.000 – € 1.000.000

Risico's Water	Kans	Financieel gevolg
Risico asbestsanering NVO Bij de aanleg van een natuurvriendelijke oever bij De Keen (251 m) is er puin en asbest aangetroffen. Met de omgevingsdienst en Staatsbosbeheer als eigenaar vindt overleg plaats over hoe moet worden omgegaan met de verontreinigde grond. De eventuele financiële consequenties en de drager hiervan zijn op dit moment onbekend. Uit voorzichtigheidprincipe is dit als risico opgenomen.	40%-59%	€ 100.000 – € 250.000
Belastingprocedure tariefdifferentiatie Wegbeheerder (Watersysteemheffing) Op 28 december 2016 heeft de rechtbank Overijssel in een belastingprocedure tussen de provincie Flevoland en het belastingkantoor GBLT dat namens Waterschap Zuiderzeeland de heffing van de waterschapsbelastingen verzorgt, overwogen dat het begrip 'verharde openbare wegen' zoals dat in artikel 122, derde lid, onder b, van de Waterschapswet voor de tariefdifferentiatie wegen wordt gebruikt, beperkt moet worden uitgelegd. De rechtbank oordeelde dat onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van dit begrip vallen. Volgens de rechter mag de tariefdifferentiatie wegen zich dus alleen uitstrekken over verharde weggedeelten. Het gaat om een principiële uitspraak, met in potentie grote financiële gevolgen voor de waterschappen. Het is namelijk zo dat alle waterschappen een tariefdifferentiatie wegen hanteren en hierbij uitgaan van de ruime interpretatie van het begrip 'verharde openbare wegen'. Medio december 2017 is het Gerechtshof Arnhem - Leeuwarden tot een beslissing in hoger beroep gekomen. Het GH heeft de eerdere uitspraak van de Rechtbank Overijssel hierbij in stand gelaten en GBLT in het ongelijk gesteld. Het GLBT heeft inmiddels cassatie ingesteld bij de Hoge Raad. Het kan nog enige tijd duren voordat de Hoge Raad een definitief oordeel in deze kwestie velt. Omdat het niet ondenkbeeldig is dat (alle) wegbeheerders als gevolg van de uitspraak met ingang van dit jaar bezwaar tegen hun belastingaanslag zullen maken, bestaat er voor de waterschappen onzekerheid met betrekking tot de belastingopbrengsten. Zowel de rechtbank als het gerechtshof hebben de waterschappen in het ongelijk hebben gesteld. Op basis van de verzonden aanslagen in 2018 wordt bij Burap 2-2018 een reservering gemaakt. Het maximale risico voor WSHD wordt ingeschat op € 750.000 per belastingjaar.	40%-59%	€ 250.000 – € 1.000.000
Bezwijkingsgevaar Duiker Strijen In het voorjaar van 2018 zijn maatregelen genomen om de huidige constructie te verstevigen. Hierdoor is de (verkeers)veiligheid op niveau gebracht voor de komende 10 jaar. Voor het komen tot de uitwerking van de lange termijn oplossing zal een plan van aanpak, inclusief stappenplan, raming en planning worden opgesteld.	0%-19%	Groter dan € 1.000.000
Co-financiering POP3 De co-financiering van het POP3 programma wordt gedragen door de provincie en WSHD. Ten aanzien van de hoogte van de co-financiering heeft WSHD een aanname gedaan. Indien het financiële beroep op het POP3 programma hoger wordt dan deze aanname wordt de bijdrage van WSHD hoger dan hetgeen waarmee rekening is gehouden in de begroting. Het risico heeft betrekking op een hogere aanspraak op de regeling dan verwacht.	20%-39%	€ 250.000 – € 1.000.000
Vervuiling oppervlaktewater Het (tijdelijk) niet voldoen aan normen c.q. een overschrijding in het kader van de Waterwet en/of milieuvergunning. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om een grote brand, transportongevallen of illegale lozingen op het oppervlaktewater waarvan de veroorzaker niet kan worden opgespoord en waardoor de kosten niet verhaald kunnen worden en voor rekening komen van WSHD.	0%-19%	€ 250.000 – € 1.000.000

Risico's Water	Kans	Financieel gevolg
Onderhoud beschoeiing Tot nu toe is bestendige gedragslijn van WSHD rondom onderhoud van beschoeiingen gebaseerd op het uitgangspunt dat waterschappen enkel verantwoordelijk zijn voor het waarborgen van het doorstroomprofiel en op basis daarvan eigenaren van aangrenzende percelen zelf verantwoordelijk zijn voor het instandhouden van de oever en de beschoeiing. Vanuit de jurisprudentie is dit standpunt ter discussie gekomen en is de vraag gerezen of het waterschap een onderhoudsplicht heeft op basis van de Keur en Legger voor het instandhouden van de oever en de beschoeiingen in hoofdwatergangen. Op basis van het huidige inzicht is een risico opgenomen dat WSHD mogelijk de oever zal dienen herstellen en/of beschoeiingen in hoofwatergangen zal dienen te vervangen. Er is een grove schatting gemaakt van de daarmee gepaard gaande kosten.	20%-39%	Groter dan € 1.000.000

Risico's Waterkeringen	Kans	Financieel gevolg
Bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma Net zoals in voorgaande jaren heeft de Unie ten behoeve van de meerjarenramingen van de waterschappen een raming gemaakt van de solidariteitsbijdragen die in de komende jaren kunnen worden verwacht. Hiertoe heeft de Unie het effect ingeschat van de indexatie met de IBOI (Index voor Bruto OverheidsInvesteringen) van de bedragen die in de begroting van het Deltafonds 2018 zijn vermeld. De verdeling over de waterschappen vindt voor alle jaren plaats met de verdeelsleutels die in 2015 door Rijkswaterstaat zijn vastgesteld. In 2019 worden deze geactualiseerd. Waterschappen met nHWBP-projecten moeten naast met de solidariteitsbijdragen uiteraard rekening houden met de 10%-projectgebonden aandelen van hun projecten. De ramingen voor 2018 t/m 2025 komen hoger uit dan de ramingen voor deze jaren die door de Unie eind 2016 zijn afgegeven. De reden is dat de IBOI voor 2017 en 2018 door het Centraal Planbureau inmiddels hoger wordt ingeschat dan ten tijde van de Unieraming van eind 2016. Het daadwerkelijke bedrag dat de waterschappen in 2018 moeten betalen is pas medio 2018 bekend. Zoals vorig jaar aan de waterschappen is gemeld, komen er binnen het HWBP extra middelen beschikbaar voor het nHWBP, omdat er voor het HWBP2 minder geld nodig is. Daarbij is aangegeven dat een vrijval van in totaal € 318 miljoen tot een lagere solidariteitsbijdrage voor de waterschappen aan het HWBP leidt in 2019, € 31,8 miljoen minder. In 2019 kunnen de waterschappen dus een substantieel lagere factuur voor de solidariteitsbijdragen tegemoet zien. In de begroting van het Deltafonds 2018, die in september 2017 is verschenen, wordt een nieuwe vrijval vanuit het HWBP2 aangekondigd. Ook deze vrijval leidt op enig moment tot lagere solidariteitsbijdragen voor de waterschappen. Het gaat nu om een bedrag van in totaal € 5,4 miljoen voor alle waterschappen samen. Bij de keuze voor het moment van de verlaging heeft het ministerie zich laten leiden door de beschikbaarheid van middelen binnen het Deltafonds. De begroting van het Deltafonds geeft aan dat deze verlaging vooralsnog het beste past in 2025, maar deze verlaging zou in de komende jaren nog naar eerder in de tijd verschoven kunnen worden. Kortom, er zijn diverse factoren waardoor de solidariteitsbijdrage hoger (of lager) kan uitvallen dan vooraf geraamd.	40%-59%	€ 250.000 – € 1.000.000

Risico Wegen	Kans	Financieel gevolg
Bijdrage fietspad S40/Fietspad Korteweg Dit project is één van de projecten uit het 'Gebiedsprofiel verkeer en vervoer Hoeksche Waard' die WSHD uitvoert. In de regionale projectgroep verkeersveiligheid Hoeksche Waard (RPV) van januari 2015 is besloten deeltraject IV van de fietsverbinding uit te voeren, onder andere bestaand uit een vrijliggend fietspad langs de Korteweg in de gemeentes Korendijk en Cromstrijen. Dit is bestuurlijk bevestigd door de bij de RPV betrokken partijen. Het risico bestaat dat de betrokken partijen (provincie en gemeenten de hogere bijdrage niet beschikbaar stellen (€ 400.000).	0%-19%	€ 250.000 – € 1.000.000

Risico's Zuiveren	Kans	Financieel gevolg
Afvalstoffenheffing In het regeerakkoord is een passage opgenomen over de afschaffing van de vrijstelling van belasting op het verbranden van zuiveringsslib (afvalstoffenbelasting). De verbranding van zuiveringsslib wordt hierbij expliciet genoemd. De eventuele afschaffing van de vrijstelling van belasting op het verbranden van zuiveringsslib en de vormgeving daarvan moet nog nader onderzocht worden. In dat verband heeft de staatssecretaris aangegeven dat hij bij het onderzoek naar de voorgenomen afschaffing van de vrijstelling de overwegingen vanuit de waterschapsector mee zal nemen. In mei 2018 heeft de staatssecretaris in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat er in het Belastingplan van 2019 geen maatregelen over de afschaffing van de vrijstelling opgenomen gaan worden.	40%-59%	Groter dan € 1.000.000
Bijdragen aan objecten van derden (Rotterdam) Medio 2016 heeft een afrekening van de bijdrage van het waterschap aan een door een gemeente gepleegde investering in een afvalwatertransportsysteem plaatsgevonden. Aanvankelijk heeft deze gemeente aangegeven dat er mogelijk een dispuut met de aannemer was over de afrekening van genoemd project. Later heeft betreffende gemeente aangegeven dat de verwachting was dat er geen grond was voor een claim en dat de verjaringstermijn bijna bereikt was. Derhalve is dit project in december 2016 definitief afgesloten. Ondanks de verwachtingen van betreffende gemeente inzake deze claim heeft de gemeente in april 2017 een brief ontvangen van het advocatenkantoor van de aannemer waarin wordt aangegeven dat de betreffende aannemer zich het recht wenst voor te behouden om de betalingen, waarover een dispuut bestaat, te vorderen. Het betreft volgens opgave een bedrag van circa € 600.000, met een kostenverdeling voor WSHD van 66%. Het risico voor WSHD bedraagt op basis hiervan circa € 400.000.	40%-59%	€ 250.000 – € 1.000.000

Risico's Zuiveren	Kans	Financieel gevolg
Afname afvalwaterstroom zuiveringsinstallatie Dordrecht HVC loost het afvalwater dat ontstaat bij hun slibverwerkingsinstallatie in Dordrecht op de zuiveringsinstallatie Dordrecht. Mede vanwege het project Pharios-2 gaat HVC dit afvalwater met ingang van 2021 zelf verwerken. Dit betekent dat de afvalwaterstroom op onze zuivering op termijn jaarlijks met ongeveer 30.000 ve afneemt. De inkomsten (na aftrek van variabele kosten) gaan hierdoor naar verwachting met ca € 1,5 miljoen afnemen vanaf 2021. Omdat de kosten van de zuivering grotendeels vast zijn, zal het zuiveringstarief gaan stijgen. De besparing op de variabele kosten wordt ingeschat op € 0,25 miljoen. De kans dat dit risico optreedt is hoog (90%). Aangezien de zuivering nog gebouwd moet gaan worden, is het effect op de heffing niet vanaf 2019 direct merkbaar. De verwachting is dat het aantal vervuilingseenheden van HVC in 2021 met 60% (18.000 ve) afneemt, in 2022 met 80% (24.000 ve) en vanaf 2023 met 100% (30.000 ve). Een afname van 18.000 ve leidt bij gelijkblijvende kosten tot een stijging van het zuiveringstarief met c.a. 1,4% ten opzichte van het zuiveringstarief 2019. HVC en WSHD gaan samen onderzoeken of er op andere wijze synergie mogelijk is tussen de afvalwaterzuivering en de installatie van HVC.	60-100%	Groter dan € 1.000.000
Garantstelling HVC De in de GR deelnemende waterschappen hebben de samenwerking gezocht in het kader van de verwerking van slib. Dit heeft geleid tot de DRSH Zuiveringsslib NV. Op 1 januari 2010 is de DRSH NV door de aandeelhoudende waterschappen in eigendom overgedragen aan NV HVC. Als gevolg van deze overdracht hebben de waterschappen een gezamenlijk belang verkregen in NV HVC. Gezamenlijk bezitten de waterschappen 397 aandelen (per januari 2014 is dit een belang van circa 12% in NV HVC). In september 2011 is dit belang overgedragen aan de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009. WSHD heeft 111 aandelen NV HVC, wat overeenkomt met 28% van het totale financiële belang binnen de GR. De waterschappen zijn naar rato van de toegewezen aandelen aansprakelijk voor de gegarandeerde geldleningen van € 29,3 miljoen (31 december 2019) en de schuldpositie voor de bio-energiecentrale (BEC) te Alkmaar (€ 5,4 miljoen). De garantstelling voor de BEC geldt alleen indien wordt afgeroepen door HVC.	0%-19%	Groter dan € 1.000.000

Beschikbare weerstandscapaciteit
De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit het geheel aan middelen dat beschikbaar is om de risico's financieel af te dekken. Het gaat hier om de algemene reserves voor Waterveiligheid, Water, Waterketen en Wegen.

Om na te gaan of de beschikbare weerstandscapaciteit voldoende is om de risico's te kunnen dekken, wordt gebruik gemaakt van de ratio weerstandsvermogen.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}}$$

Bij het beoordelen van het weerstandsvermogen wordt gebruik gemaakt van onderstaande tabel:

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	2,0 < x	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	x < 0,6	Ruim onvoldoende

De Verenigde Vergadering heeft vastgesteld een ratio weerstandsvermogen te willen nastreven van ruim voldoende. De totale omvang van de (geprognosticeerde) beschikbare weerstandscapaciteit (algemene reserve) per programma is in onderstaande tabel per 31 december 2019 weergegeven.

Bedragen *x € 1.000*	**Stand reserve per 31 december 2019 (in €)**	**Streefwaarde ratio (midden klasse B)**	**Huidige ratio weerstandsvermogen**	**Beschikbare ruimte reserve (t.o.v. midden klasse B) (in €)**
Waterveiligheid	1.449	1,7	A	773
Water	4.588	1,7	A	1.675
Waterketen	3.372	1,7	C	-2.282
Wegen*	1.416	1,7	A	1.211
Totaal	**10.826**			**1.377**

* Voor de algemene reserve Wegen is de stand van de reserve per 31 december 2021 aangehouden. Op deze reserve ligt namelijk in 2020 en 2021 een beslag van € 2 miljoen. Na vaststelling van de begroting wordt voor de € 2 miljoen ETW2 een afzonderlijke bestemmingsreserve gevormd. De andere algemene reserves zijn per 31 december 2019 nog volledig vrij te besteden.

4.8 Houdbare overheidsfinanciën

Een sluitende meerjarenbegroting vormt de basis voor houdbare waterschapsfinanciën. Houdbare waterschapsfinanciën vergen echter meer dan dat er tegenover alle lasten op de begroting ook voldoende baten staan. Vereist is dat het waterschap in geval van financiële tegenslag voldoende mogelijkheden heeft om de klappen te kunnen opvangen. Dit is voor waterschap Hollandse Delta het geval. Er is sprake van structureel sluitende begroting. Het weerstandsvermogen voor het programma Waterketen is voldoende om de onderkende risico's op te vangen. Voor de overige programma's is het weerstandsvermogen uitstekend. Waterschap Hollandse Delta is voor circa 86% gefinancierd met vreemd vermogen. Dit ligt in lijn met de andere waterschappen. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat de financiële positie van het waterschap goed is.

4.9 Financiering

De kaders voor het treasurybeleid zijn vastgelegd in de wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie, het Waterschapsbesluit en het treasurystatuut.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet

In de wet Fido is vastgelegd dat de hoogte van de kortlopende financiering wordt beperkt door middel van de vastgestelde kasgeldlimiet. Voor waterschappen is die limiet bepaald op 23% van het begrotingstotaal op 1 januari van het betreffende jaar. Voor 2019 bedraagt het begrotingstotaal € 186 miljoen waarmee de kasgeldlimiet uitkomt op € 43 miljoen.

Renterisiconorm

De renterisico's op de vaste schuld worden ingekaderd door toepassing van de renterisiconorm. De renterisiconorm is erop gericht renterisico's te beperken door spreiding in de looptijden van langlopende geldleningen. De renterisiconorm houdt in dat het bedrag aan aflossingen en het leningbedrag dat in aanmerking komt voor renteherziening in enig jaar de vastgestelde renterisiconorm niet mag overschrijden. De renterisiconorm is wettelijk vastgesteld op 30% van het begrotingstotaal per 1 januari van het begrotingsjaar. De renterisiconorm is € 56 miljoen (30% van € 186 miljoen). In 2019 bedraagt het af te lossen bedrag voor WSHD € 15,9 miljoen. Hiermee blijft WSHD ruim onder de renterisiconorm.

Financiële risico's
Bij het beheer van de liquide middelen spelen renterisico, kredietrisico, liquiditeitsrisico, koersrisico en valutarisico een rol. Voor het waterschap zijn de twee laatstgenoemde risico's niet aan de orde omdat WSHD geen via een beurs verhandelbare aandelen heeft en alleen met eigen valuta werkt. De inkomende en uitgaande geldstromen van de Cross Border Lease worden afgerekend in dollars zodat het waterschap hierover geen valutarisico loopt.

Het *renterisicobeheer* is het beheersen van risico's die voortvloeien uit de mogelijkheid dat in de toekomst de rentelasten van vreemd vermogen hoger, respectievelijk dat de renteopbrengsten van activa lager zijn dan een gewenst niveau. Zolang de rente op korte financieringsmiddelen lager is dan de rente op lange financieringsmiddelen wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van korte middelen. De berekende grens van de kasgeldlimiet wordt hierbij als maximum aangehouden, tenzij er redenen zijn om hiervan tijdelijk af te wijken, bijvoorbeeld het verlaat opleggen van de omslagheffingen. Het aantrekken van kasgeldleningen kan een instrument zijn om binnen het maximum van de kasgeldlimiet te blijven.

Het *kredietrisicobeheer* (of debiteurenrisico) is het beheersen van risico's die voortvloeien uit de mogelijkheid op een waardedaling van de vorderingspositie als gevolg van het niet (tijdig) kunnen nakomen van de verplichtingen door de tegenpartij. Dit risico wordt zoveel mogelijk beperkt door het voeren van een strak invorderingsbeleid met de uiteindelijke inschakeling van deurwaarders. Waterschap Hollandse Delta heeft deze taak ondergebracht bij het Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie Heffing en Waardebepaling (SVHW).

Het *liquiditeitenrisicobeheer* is het beheersen van risico's van mogelijke wijzigingen in de liquiditeitenplanning en meerjareninvesteringsplanning waardoor de financieringskosten hoger kunnen uitvallen. De beheersing van dit risico is afhankelijk van de hardheid van de cijfers die in de meerjarenbegroting zijn opgenomen.

Kasbeheer
Kort geld wordt aangetrokken in de vorm van een rekening-courant krediet, kasgeld- en call-geldleningen bij de huisbankier (NWB) of andere geldverstrekkers die voldoende kredietwaardig zijn. Voor 2019 bedraagt de maximaal aan te vragen kredietlimiet € 43 miljoen. Dit is gelijk aan de maximaal toegestane kasgeldlimiet.

Waterschapsfinanciering
Leningenportefeuille
De omvang van de leningenportefeuille wordt per 1 januari 2019 geraamd op € 241 miljoen (1 januari 2018 € 241 miljoen) en de reguliere aflossing op € 15,9 miljoen (2018 € 15,4 miljoen). Er vinden in 2019 geen extra aflossingen plaats omdat daarvoor contractueel geen mogelijkheden bestaan.

Het Waterschapsbesluit schrijft voor dat de rentekosten moeten worden toegerekend aan de beleidsproducten. Deze toerekening vindt plaats via de renteomslag. Het renteomslagpercentage (rekenrente) wordt bepaald door de begrote rentekosten te delen door de verwachte boekwaarde van de vaste activa per 1 januari. Het renteomslagpercentage wordt naar verwachting 2,50%. In de Programmabegroting 2018-2022 was de renteomslag 2,62%.

Liquiditeitsprognose
De verwachting is dat in 2019 een nieuwe vaste geldlening moet worden afgesloten voor € 1 miljoen.

Rente langlopende leningen
De verwachting is dat de rente voor langlopende leningen in 2019 2,00% (2018 2,55%) zal zijn, vanaf 2020 2,55%. Medio 2018 bedroeg de rente 1,60% (medio 2017 1,60%).

De totaal begrote rentelast 2019 bedraagt € 6,3 miljoen. Aan de reserve rente egalisatie zal € 1,6 miljoen gedoteerd worden.

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	2019	2020	2021	2022	2023
Rente kortlopende schuld	195	293	390	390	361
Rente langlopende schuld	4.974	5.143	5.711	5.755	5.400
Rente agio	1.171	1.171	1.171	1.171	1.171
Totaal rente	**6.340**	**6.607**	**7.272**	**7.316**	**6.932**

Rentegevoeligheid

Als gevolg van de herstructurering van de leningenportefeuille in 2016 is een structureel voordeel van € 1.000.000 behaald. Dit voordeel wordt gerealiseerd door overschotten en tekorten op de te betalen en toe te rekenen rente ten opzichte van de begrote rentelast in de begroting 2016 ten gunste te brengen aan c.q. ten laste te brengen van de bestemmingsreserve rente egalisatie. De voor- en nadelen als gevolg van het verschil tussen de daadwerkelijke rentelast en de begrote rentelast zijn daarmee afhankelijk van het daadwerkelijke rentepercentage waartegen een nieuwe lening wordt afgesloten. Bij het opstellen van de begroting wordt het te verwachten rentepercentage zo goed mogelijk geraamd maar wijzigingen zijn mogelijk. Wanneer de rente harder stijgt dan voorzien, kan dit gevolgen hebben voor de haalbaarheid van het structureel voordeel op de lange termijn.

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*			
a1	De externe rentelasten over lange financiering	4.974	
	Agio	1.171	
a2	De externe rentelasten over korte financiering	195	
			6.340
b	Externe rentebaten		-/-
	Saldo rentelasten en rentebaten		6.340
c1	De rente die aan de grondexploitatie **moet** worden doorberekend	-/-	
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	-/-	
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (=projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	+	
			-/-
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente		6.340
d1	Rente over eigen vermogen		+
d2	Rente over voorzieningen		+
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		*6.340*
e	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)		-/- 6.346
f	**Renteresultaat op het taakveld Treasury**		**-6**

4.10 Verbonden partijen

Waterschap Hollandse Delta kent diverse samenwerkingsverbanden met andere overheden en instellingen. Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt altijd voort uit het publiek belang. Verbindingen met derde partijen zijn een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij is er sprake van een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang: een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt.

Bestuurlijk belang: zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht.

Garantstellingen
Aan diverse (verbonden) partijen zijn financiële garanties verleend die er als volgt uitzien:

Partij	Geldverstrekker	% deelneming	Hoofdsom	Rente%	Restant schuld 31/12/2018	Garantstelling
HVC N.V.	NWB	28% van gegarandeerd leningbedrag			€ 29.778.000 (gegarandeerd leningbedrag)	€ 8.325.840
Unie van Waterschappen	NWB	5,8%	€ 6.013.268			€ 348.770

Direct verbonden partijen

Nederlandse Waterschapsbank (NWB)		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Ingangsdatum	5-mei-1954	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) De Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB Bank) is een financiële dienstverlener die zich met haar diensten exclusief richt op de Nederlandse publieke sector. De klanten van de NWB Bank zijn decentrale overheden (waterschappen, gemeenten en provincies) en instellingen onder garantie van (decentrale) overheden. Dit betreft voornamelijk instellingen voor sociale volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu.		
Financieel belang De deelneming van Hollandse Delta in deze AAA-bank bedraagt € 234.140 opgebouwd uit 1893 (van de 50.478) aandelen A van nominaal € 115 en 143 (van de 8.511) aandelen B van nominaal € 460 (waarvan 25% volgestort) van de NWB.		
Bestuurlijk belang Het recht bestaat de algemene vergadering van aandeelhouders te bezoeken.		
Financiële kerncijfers - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Resultaat	*31-dec-2016* 1.507.000.000 92.907.000.000 107.000.000	*31-dec-2017* 1.628.000.000 85.495.000.000 123.000.000
Relatie met programma	Algemene dekkingsmiddelen	
Overige informatie Begin 2011 heeft de NWB bank besloten tot een maximale reservering van de jaarlijkse nettowinst, zolang niet wordt voldaan aan de Bazel III norm voor leverage ratio van 3%. De ratio van de NWB is nu minder dan 2%. Er wordt geen dividend uitgekeerd tot de bank aan de vereiste norm van 3% voldoet.		

Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden SUB-I BV (ZHEW)		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap	
Vestigingsplaats	Dordrecht	
Ingangsdatum	17-sep-1998	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) ZHEW SUB-I bv is een 100% dochter van WSHD en is opgericht om het leasecontract van de cross border lease aan te gaan.		
Financieel belang Een aandelenkapitaal van € 90.756 waarvan gestort € 18.151.		
Bestuurlijk belang N.v.t.		
Financiële kerncijfers - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Resultaat	*31-dec-2016* 1.426.000 7.738.000 0	*31-dec-2017* 722.000 4.860.000 0
Relatie met programma	Zuiveren	
Overige informatie Binnen deze B.V. zijn deposito's ondergebracht die dienen voor de jaarlijkse leasebetalingen van de cross border lease.		

Samenwerkingsverband Vastgoedinformatie Heffing en Waardebepaling (SVHW)		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Vestigingsplaats	Klaaswaal	
Ingangsdatum	1-jan-2005	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) De uitvoering van de belastingheffing en invordering van de waterschapsbelastingen is ondergebracht bij de gemeenschappelijke regeling SVHW.		
Financieel belang Voor 2019 wordt de bijdrage aan de dienstverlening door SVHW begroot op € 3.523.000 (de bijdrage in 2018 is begroot op € 4.700.000). De landelijke bijdrage WOZ voorziening van € 1.200.000 wordt voortaan rechtstreeks aan het rijk betaald.		
Bestuurlijk belang De begroting van SVHW kent een complexe tariefstructuur met daarin een aantal historisch gegroeide aandachtspunten. Het Algemeen Bestuur van SVHW heeft in het verleden de wens uitgesproken om te komen tot een transparante tariefstructuur met een duidelijkere relatie tot de afgenomen diensten en waarin de aandachtspunten zijn verholpen. Het Algemeen Bestuur heeft op 12 april 2017 unaniem ingestemd met een wijziging van de tariefstructuur. De nieuwe tariefstructuur is verwerkt vanaf de begroting 2018. Het deelnemersveld van SVHW verandert in 2019 sterk. De drie gemeenten in het land van Altena (Aalburg, Werkendam, Woudrichem) gaan herindelen. Bovendien is sprake een herindeling van de vijf gemeenten in de Hoeksche Waard (Binnenmaas, Cromstrijen, Korendijk, Oud-Beijerland en Strijen), waardoor de Regionale Afvalstoffen Dienst (RAD) geen deelnemer meer blijft. Zowel de nieuwe gemeente Altena als Hoeksche Waard blijven deelnemen aan SVHW. Molenwaard en Zederik treden door een gemeentelijke herindeling uit en Westvoorne heeft het verzoek gedaan om toe te mogen treden tot onze gemeenschappelijke regeling SVHW. Hierdoor komt het aantal deelnemers per 1-1-2019 uit op 14 (was 22).		
Financiële kerncijfers	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
- Eigen vermogen	690.000	1.273.000
- Vreemd vermogen	5.490.000	5.633.000
- Resultaat	227.000	583.000
Relatie met programma	Algemene dekkingsmiddelen	

Aquon		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Vestigingsplaats	Tiel	
Ingangsdatum	1-jul-2011	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) Aquon is het instituut voor wateronderzoek voor negen waterschappen. Aquon levert monsterneming, analyse en rapportage van chemisch, fysisch en biologisch onderzoek naar de eigenschappen van het natte milieu. Aquon verzorgt voor WSHD en de andere deelnemers het waterkwaliteitsonderzoek, dat uitgevoerd moet worden als gevolg van wettelijke verplichtingen (zoals zwemwateronderzoek en KRW monitoring). Tevens is het, ten behoeve van de uitvoering en evaluatie van het eigen beleid, noodzakelijk kwaliteit- en kwantiteitsmetingen uit te voeren en daarover te rapporteren.		
Financieel belang Voor 2019 is de bijdrage voor de dienstverlening van Aquon begroot op € 3.768.000 (bijdrage 2018: € 3.308.000).		
Bestuurlijk belang Eén lid en een plaatsvervangend lid in het algemeen bestuur.		
Financiële kerncijfers	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
- Eigen vermogen	1.165.101	293.592
- Vreemd vermogen	17.173.930	16.284.803
- Resultaat	0	0
Relatie met programma	Water, Zuiveren en Algemene Beleidstaken	
Risico's 1. De gezamenlijk overeengekomen strategie en beleidslijnen bieden voldoende waarborgen bij de beheersing van de operationele risico's. 2. Met de in 2018 op te stellen business case over een structurele investering in het bedrijf worden de risico's, die voor de langere termijn mogelijk worden aangegaan, zichtbaar en worden daarmee nadrukkelijk onderdeel van het bestuurlijke besluitvormingsproces.		
Overige informatie De eigenaren hebben een streep gezet onder het verleden, de nieuwe strategie en beleidslijnen ('Aquon2.0') is door allen onderschreven. De gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling is vastgesteld. Hiermee zijn de bestuurlijke risico's (zoals het risico van uittredende partijen) afgenomen. De nieuwe strategie koerst op efficiëntie en effectiviteitsverbetering van het onderzoeksbedrijf op de langere termijn door te investeren in een centraal geleide organisatie met name door het productieproces volledig te integreren op één locatie. De business case die hiertoe wordt opgesteld, zal inzicht geven in de vraag of met de benodigde investeringen ook de gewenste voordelen zullen worden behaald. Doortastende besluitvorming in de loop van 2018 is hierbij noodzakelijk omdat anders het risico wederom ontstaat dat deelnemers op zoek gaan naar alternatieven waarmee de continuïteit van Aquon wordt bedreigd.		

Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009/ N.V. Huisvuilcentrale Noord-Holland (deel A)		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Vestigingsplaats	Rotterdam	
Ingangsdatum	1-sep-2011	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) Hoogheemraadschap van Rijnland, waterschap Hollandse Delta, Waterschap Rivierenland, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard en Hoogheemraadschap van Delfland zijn een gemeenschappelijke regeling aangegaan onder de naam Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 met als doel het resterende slib uit het zuiveringsproces adequaat te verwerken.		
Financieel belang De in de GR deelnemende waterschappen hebben de samenwerking gezocht in het kader van de verwerking van slib. Dit heeft geleid tot de DRSH Zuiveringsslib NV. Op 1 januari 2010 is de DRSH NV door de aandeelhoudende waterschappen in eigendom overgedragen aan NV HVC. Als gevolg van deze overdracht hebben de waterschappen een gezamenlijk belang verkregen in NV HVC. Gezamenlijk bezitten de waterschappen 397 aandelen (per januari 2015 is dit een belang van circa 12% in NV HVC). In september 2011 is dit belang overgedragen aan de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009. WSHD heeft 111 aandelen NV HVC, wat overeenkomt met 28% van het totale financiële belang binnen de GR. De GR ziet toe op de verwerking van het slib door HVC.		
Bestuurlijk belang Er nemen twee leden van WSHD zitting in het algemeen bestuur van de GR en er neemt één lid zitting in het dagelijks bestuur van de GR.		
Financiële kerncijfers	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
- Eigen vermogen	0	0
- Vreemd vermogen	54.506	59.723
- Resultaat	0	0
Relatie met programma	Zuiveren	
Overige informatie WSHD levert het secretariaat van de GR en begeleidt de P&C-cyclus. De juridische ondersteuning wordt geleverd door Delfland. De gemaakte kosten worden gelijkelijk verdeeld over de aandeelhoudende waterschappen.		

Het Waterschapshuis		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Vestigingsplaats	Amersfoort	
Ingangsdatum	1-jul-2010	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) Het Waterschapshuis bevordert samenwerking op ICT-gebied tussen waterschappen en andere overheden die actief zijn in de watersector. Er worden ICT-programma's uitgevoerd voor de waterschappen en er worden applicaties beheerd die door meerdere waterschappen gebruikt worden.		
Financieel belang De in de HWH begroting 2019 vastgestelde bijdrage van Hollandse Delta bedraagt € 923.903 (bijdrage in 2018 was € 842.466).		
Bestuurlijk belang Eén lid en een plaatsvervangend lid in het algemeen bestuur.		
Financiële kerncijfers	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
- Eigen vermogen	37.255	0
- Vreemd vermogen	9.588.869	11.290.025
- Resultaat	0	0
Relatie met programma	Bedrijfsvoering	
Risico's Per 1 januari 2015 worden programma/project-specifieke risico's door de deelnemers aan het betreffende programma/project gedragen. Dit betreft het zogenaamde 'loden deur' principe. Naast project specifieke risico's zijn er ook programma overstijgende risico's die het geheel van Het Waterschapshuis betreffen. Voorbeelden hiervan zijn het risico van uittreding van een waterschap en de invulling van projectcapaciteit. Op grond van art. 41 van de Gemeenschappelijke regeling zullen de waterschappen ervoor zorgen dat het Waterschapshuis te allen tijde over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen jegens derden te kunnen voldoen.		
Overige informatie Het Waterschapshuis is een organisatie die is opgebouwd uit een algemeen deel (bedrijfsvoering) waarvan de kosten door alle deelnemers worden gedeeld. Daarnaast is er een deel waarin waterschappen facultatief participeren (projecten) en zijn er collectieve projecten waarin alle aan de GR deelnemende waterschappen participeren. Het Waterschapshuis bestaat uit een vaste kern van medewerkers, die zorgt voor instandhouding. Daarnaast is er een flexibele schil van medewerkers voor de invulling van de programma's. Om vraag en aanbod goed op elkaar af te stemmen, is besloten om vanuit een meerjarenprogramma te werken. Het Waterschapshuis is in essentie een 'IT-projecten-fabriek': Het Waterschapshuis verricht alleen maar activiteiten en projecten in opdracht van, voor en door waterschappen. Onder alle projecten, collectief of facultatief, liggen dus opdrachten van (groepen van) waterschappen.		

Unie van Waterschappen		
Rechtsvorm	Vereniging	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Ingangsdatum	1-jan-1927	

Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten)
De Nederlandse waterschappen zijn verenigd in de Unie van Waterschappen. De Unie behartigt de belangen van de waterschappen en zorgt voor kennisuitwisseling en samenwerking tussen de waterschappen. De Unie van Waterschappen treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de regering, internationale instanties, de rijksoverheid en organisaties als het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De Unie neemt deel in veel overleg- en adviesorganen en is betrokken bij de ontwikkeling van het rijksbeleid, regelgeving en beleidsnota's voor waterbeheer. De Unie neemt ook het initiatief zelf onderwerpen op de politieke agenda te zetten.

De Unie opereert op basis van de volgende visie:
- De Unie wil leidend zijn in de strategische discussie over regionaal waterbeheer, in zowel nationale als internationale context, met als doel: duurzaam waterbeheer.
- De Unie is een inspirerende gesprekspartner over regionaal waterbeheer en dus aanwezig op plekken waar belangrijke besluiten worden genomen.
- De Unie excelleert in strategisch netwerken, speelt adequaat in op veranderingen, neemt initiatieven, is communicatief in het inspireren en verbinden en kent de 'ins and outs' van de Haagse en Brusselse bureaucratie.

Het Uniebureau anticipeert op veranderende wensen van waterschappen, veranderende maatschappelijke vraagstukken en toenemende internationalisering. De beoogde proactieve inzet van het Uniebureau, als ondersteuner van het bestuur, wordt bereikt met een organisatiestructuur die op samenwerking is gericht.

Financieel belang
Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. De bijdrage voor 2019 wordt geraamd op € 590.000 (de raming voor de bijdrage 2018 is € 565.000).

Bestuurlijk belang
Het hoogste orgaan van de Unie van Waterschappen is de ledenvergadering. In de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting. De ledenvergadering vergadert 4 keer per jaar. Uit de ledenvergadering worden de leden van het bestuur gekozen. Formele besluitvorming vindt plaats in het bestuur en in de ledenvergadering.

Per beleidsterrein is een bestuurlijke Uniecommissie waarin de portefeuillehouders van alle waterschappen zitting hebben. Per beleidsterrein wordt in de commissie het beleid van de Unie voorbereid en deels vastgesteld. De bestuurlijke commissies worden geadviseerd door ambtelijke werkgroepen. Hierin heeft een beperkt aantal waterschapsmedewerkers zitting.

Financiële kerncijfers	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
- Eigen vermogen	718.128	827.232
- Vreemd vermogen	11.110.404	11.445.219
- Resultaat	887.985	109.104

Relatie met programma	Algemene beleidstaken

Overige informatie
In 2016 heeft de NWB een kredietfaciliteit verstrekt aan de unie van waterschappen ter grootte van € 2.000.000. Alle leden van de unie van waterschappen, met uitzondering van hoogheemraadschap van Delfland, staan garant voor de juiste nakoming van de verplichting tot betaling van al hetgeen de NWB Bank van de Unie van Waterschappen dan wel haar rechtsopvolger onder algemene titel te vorderen heeft of zal hebben.

Vereniging Zuid-Hollandse Waterschappen (VZHW)		
Rechtsvorm	Vereniging	
Vestigingsplaats	Delft	
Ingangsdatum	22-dec-1910	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) De behartiging van de belangen van de waterschappen in het algemeen en in het bijzonder van die, welke geheel of gedeeltelijk in de provincie Zuid-Holland zijn gelegen. Zij verricht al datgene dat in het belang is of kan zijn voor een goede taakuitoefening door de aangesloten waterschappen. De volgende waterschappen zijn aangesloten: Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Hoogheemraadschap van Rijnland, Hoogheemraadschap van Delfland, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, waterschap Hollandse Delta, waterschap Rivierenland en waterschap Amstel, Gooi en Vecht. De Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen brengt de waterschapbestuurders samen in overleggen om hun waterschapsbelangen en –taken af te stemmen en om in gezamenlijkheid standpunten en ideeën te ontwikkelen om burgers, partners en overheden tegemoet te kunnen treden. In dit kader zijn er afzonderlijke samenkomsten van de dijkgraven en de vakportefeuillehouders.		
Financieel belang De eventuele bijdrage voor 2019 moet nog worden vastgesteld. In het verleden bedroeg deze € 1.400 per jaar.		
Bestuurlijk belang De dijkgraaf van waterschap Hollandse Delta is voorzitter van de VZHW. Ook de secretariaatsfunctie wordt vanuit Hollandse Delta ingevuld. Er worden 4 vergaderingen per jaar gehouden. Daarnaast wordt regelmatig overlegd met de Gedeputeerde Water van de provincie Zuid-Holland en de HID van Rijkswaterstaat West-Nederland-Zuid.		
Financiële kerncijfers - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Resultaat	*31-dec-2016* 23.061 3.025 3.608	*31-dec-2017* 17.309 0 -5.752
Relatie met programma	Algemene beleidstaken	
Risico's Het risico is beperkt tot de jaarlijkse financiële bijdrage aan de vereniging.		

Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die voldoen aan de definitie verbonden partij, zijn er ook partijen waar WSHD indirect mee verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is bestuurder is van de, achterliggende, en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel in voorkomende gevallen volgens de letter van de definitie geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

Stichting toegepast onderzoek waterbeheer (STOWA)		
Vestigingsplaats	Den Haag (statutair)	
Rechtsvorm	Stichting	
Ingangsdatum	13-sep-1971	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) STOWA ontwikkelt, vergaart en verspreidt kennis die nodig is om de opgaven van de regionale waterbeheerders goed uit te voeren.		
Financieel belang WSHD De bijdrage voor 2019 bedraagt naar verwachting € 465.000		
Bestuurlijk belang WSHD In het bestuur van de STOWA zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschaps-vertegenwoordigers. Momenteel is WSHD niet direct vertegenwoordigd in het STOWA bestuur.		
Financiële kerncijfers - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Resultaat	*31-dec-2016* 6.522.101 2.017.407 0	*31-dec-2017* 5.726.530 1.994.492 0
Relatie met programma	Waterveiligheid, Water, Waterketen en Bestuur en Organisatie	
Overige informatie Enkele onderwerpen, die momenteel vanuit STOWA worden opgepakt, gestimuleerd of ondersteund: • Ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid (Energie- en grondstoffenfabriek, Platform Water en Energie) • Integrale oplossingen in de waterketen (bijv. medicijnresten, Expertgroep Waterfabriek) • Innovatie in de waterveiligheid (o.a. MLV, dijken op veen) • Normering regionale waterkeringen (overstromingsklassen) • Inspectie waterkeringen (Handboek) • Expertgroep Windturbines en Waterkeringen (kennisuitwisseling) • Expertisenetwerk Pijpleidingen (kennisuitwisseling) • Kennisplatform Risicobeheersing (kennisuitwisseling) • Innovatie in het Waterbeheer (flexibel peilbeheer, visvriendelijke gemalen)		

Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009/ N.V. Huisvuilcentrale Noord-Holland (deel B)		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap	
Vestigingsplaats	Alkmaar	
Ingangsdatum	1-jan-2010	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) HVC is verantwoordelijk voor het duurzaam afvalbeheer van haar aandeelhouders (gemeenten en waterschappen). Daarnaast produceert HVC duurzame energie. Deze wordt geleverd aan gemeenten, waterschappen, bedrijven en particulieren.		
Financieel belang Gezamenlijk bezitten Hoogheemraadschap van Rijnland, waterschap Hollandse Delta, Waterschap Rivierenland, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard en Hoogheemraadschap van Delfland 397 aandelen (per januari 2014 is dit een belang van circa 12% in NV HVC). Vanaf 1 januari 2010 zijn deze aandelen in beheer van de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009.		
Bestuurlijk belang De GR is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van HVC. In december 2017 is in de aandeelhoudersvergadering besloten om het aantal commissarissen te verminderen van negen naar vijf en de benoemingsprocedure te wijzigen. Hiermee is de benoeming door de GR Slib van een eigen commissaris niet meer mogelijk. Wel is vastgelegd dat ten minste één van de commissarissen een publieke signatuur heeft met kennis van het gemeentelijke en het waterschapsdomein. Verder is afgesproken dat de GR Slib invloed krijgt op de benoeming van de commissarissen en dat één van de RvC-leden als aanspreekpunt voor de waterschappen wordt aangewezen. Daarmee is de betrokkenheid van de waterschappen bij de raad van commissarissen gewaarborgd.		
Financiële kerncijfers	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
- Eigen vermogen	89.440.000	81.849.000
- Vreemd vermogen	860.654.000	874.064.000
- Resultaat	7.575.000	13.476.000
Relatie met programma	Zuiveren	

Risico's

De waterschappen hebben via de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 hun voormalige belangen in DRSH Zuiveringsslib NV ondergebracht bij de N.V. Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De waterschappen staan vanaf hun toetreding garant voor de financiering van de activiteiten die HVC voor de waterschappen uitvoert. In het B-plusaandeelhouderschap dat in 2013 van kracht is geworden, heeft de garantstelling ook betrekking op financiering van investeringen ter verduurzaming van de activiteiten die voor de waterschappen worden uitgevoerd. Zo wordt een deel van de financiering (c.q. de daarvoor benodigde garantstelling) van de bio-energiecentrale (BEC) in Alkmaar aan de waterschappen toegerekend aangezien de BEC de groene elektriciteit levert ten behoeve van de bedrijfsvoering van de slibverbrandingsinstallatie (SVI). Een verdere aanpassing c.q. uitbreiding van de garantstelling vindt alleen plaats na besluitvorming door de GR over (financiering van) nieuwe investeringen ten behoeve van de waterschappen.

De betrokken waterschappen zijn naar rato van de toegewezen aandelen aansprakelijk voor de gegarandeerde geldleningen van € 29,8 miljoen (31 december 2018) en de schuldpositie voor de BEC (€ 5,4 miljoen). De aandeelhouders B staan naar rato garant voor de leningen t.a.v. de Slibverbrandingsinstallatie, voor de BEC is de garantstelling circa 12% van het totaal, naar rato van de aandelenverhouding tussen aandeelhouders A en B.

Ter compensatie van de door de waterschappen gegarandeerde geldleningen betaalt HVC jaarlijks een vergoeding van 1% van het garantstellingsbedrag aan de gemeenschappelijke regeling. In 2019 is dit een bedrag van € 297.780 Hollandse Delta krijgt hiervan € 83.258 toebedeeld.

Overige informatie

HVC heeft samen met het Brabantse SNB in februari 2015 een overeenkomst getekend met de Belgische firma EcoPhos voor het terugwinnen van fosfaat uit de vliegas van de beide slibverbrandingsinstallaties in Dordrecht en Moerdijk. De vergunningverlening voor de slibasverwerking heeft daarna vertraging opgelopen. De start van de terugwinning wordt niet voor eind 2019 verwacht. In 2017 is in opdracht van de GR een strategisch onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden tot opvolging van de huidige Slibverbrandingsinstallatie in Dordrecht, die rond 2028 het einde van haar levensduur bereikt. Het onderzoek is uitgevoerd in samenwerking met Waternet en Hollands Noorderkwartier en in overleg met SNB en de andere Nederlandse waterschappen. Geconcludeerd is dat keuzes ten aanzien van nieuwe investeringen medio 2021 genomen moeten worden. Het naar voren halen van vervangingsinvesteringen levert vooralsnog geen meerwaarde op.

Muskusrattenbeheer (MRB)		
Rechtsvorm	Overeenkomst van kosten voor 'gemene rekening'	
Vestigingsplaats		
Ingangsdatum	1-7-2011	
Openbaar belang (doelstellingen en activiteiten) De bestrijding van 'muskus- en beverratten' is per 1 juli 2011 een taak van de waterschappen geworden. Namens de waterschappen Rijn en IJssel (10,4%), Vallei en Veluwe (18,2%), Rivierenland (47,5%) en Hollandse Delta (23%) is de organisatie en uitvoering ondergebracht bij waterschap Rivierenland.		
Financieel belang De bijdrage voor 2019 is nog niet vastgesteld, eerste raming komt uit op € 1.671.000 (de raming voor 2019 is daarmee gelijk aan de bijdrage van 2018).		
Bestuurlijk belang Er vindt bestuurlijk overleg plaats.		
Financiële kerncijfers - Eigen vermogen - Vreemd vermogen - Resultaat	*31-dec-2016*	*31-dec-2017*
Relatie met programma	Waterkeringen	
Overige informatie Financieel verrekenmodel 1. Waterschap Rivierenland stelt voor de kosten van de werkzaamheden, genoemd in artikel 3, vooraf jaarlijks een begroting op. 2. De te verrekenen kosten vloeien voort uit de jaarrekening van waterschap Rivierenland. 3. Het bepaalde in dit artikel is van toepassing bij het vaststellen van de financiële verhoudingen tussen de waterschappen in geval van verrekening van de kosten die met deze overeenkomst zijn gemoeid, en in geval van het opstellen van een liquidatieplan bij opzegging of beëindiging van de overeenkomst. 4. De waterschappen nemen deel voor: a. wat betreft waterschap Rijn en IJssel voor 10,4%, b. wat betreft waterschap Vallei en Veluwe voor 18,2%, c. wat betreft waterschap Hollandse Delta voor 23,9%, d. wat betreft waterschap Rivierenland voor 47,5%. Genoemde percentages gelden eveneens voor de onderlinge verrekening van financiële gevolgen van risico's. Onder deze risico's worden in ieder geval verstaan de risico's die waterschap Rivierenland loopt in de bijzondere situaties, zoals genoemd in artikel 10 van de overeenkomst. Genoemde vooraf vastgestelde percentages zullen vervolgens jaarlijks worden toegepast op de door waterschap Rivierenland daadwerkelijk te dragen kosten en de financiële gevolgen van risico's.		

4.11 Bedrijfsvoering

De formatie van Hollandse Delta is per 1 januari 2019 vastgesteld op 525 formatieplaatsen. Daarop hebben ten opzichte van 2018 naast verschuivingen tussen afdelingen de volgende mutaties plaatsgevonden:

- De formatie is ten behoeve van het ambitietraject uitgebreid met 3,0 fte programmamanagers en 5,0 fte adviseurs;
- Ten behoeve van de uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden is de formatie van de afdeling Zuiveren en Onderhoud met 5,0 fte en de formatie van de afdeling Projecten en Uitvoering met 5,0 fte uitgebreid;
- 1,0 fte projectmanager onderzoeksproject ALM

	Formatie in fte
Directieraad	2
Beheer & Onderhoud/Faciliteiten	102,57
Financiën	27,52
P&O	9,85
Bestuurlijke & Juridische Zaken	49,19
Vergunningverlening	22,62
Handhaving	15,05
Zuiveren & Onderhoud	96,07
Beleid & Plannen	19,57
Regie & Asset management	32,67
Projecten & Uitvoering	73
Advies & Automatisering	74,89
Totaal	**525**

Ziekteverzuim
In 2018 is sprake van een stabilisatie van het verzuim rond 5,6%. Het langdurig verzuim, niet werk gerelateerd, blijft een belangrijke factor. Eén van de oorzaken is het stijgen van de gemiddelde leeftijd. De ingezette activiteiten om tot een daling te komen worden gecontinueerd. Hierbij speelt maatwerk een belangrijke rol. Het streven blijft onverminderd om het gemiddelde naar < 5,0% terug te brengen.

Inhuur
Hollandse Delta beschikt over een flexibele schil die noodzakelijk is voor het opvangen van extra werk, projecten, tekorten in de capaciteit en/of het gemis aan kennis/kunde. Hiervoor wordt voornamelijk inhuur ingezet waarmee dit een onlosmakelijk onderdeel van de arbeidsorganisatie is. Nu de arbeidsmarkt aantrekt, neemt het verloop toe. Daarbij komt dat het aantal moeilijk vervulbare vacatures toeneemt. De verwachting is dat als gevolg daarvan een groter beroep wordt gedaan op inhuur en dat de tarieven onder druk komen te staan.

Organisatieontwikkeling
Vanuit de samenleving doen zich continu ontwikkelingen voor. Op basis daarvan stelt Hollandse Delta haar ambities vast en anticipeert op de gevolgen van de ontwikkelingen. Daarmee is organisatieontwikkeling continu onder de aandacht.

De ambities (ambitietraject) krijgt vorm in de "Visie op de toekomst". Vanuit deze visie en de gevolgen voor onze organisatie wordt invulling gegeven aan strategische personeelsplannen (SPP's). Deze zijn richtinggevend als het gaat om de inrichting van de organisatie en de ontwikkeling van de medewerkers. Vanuit de Deltacademie worden diverse vormen van workshops en opleidingen georganiseerd om een 'lerende organisatie' optimaal te ondersteunen.

Mobiliteit
Interne mobiliteit is gegroeid en wordt gestimuleerd om tegemoet te komen aan de wens invulling geven aan de eigen loopbaan en blijvend ontwikkelen van medewerkers. Dit leidt tot een toename van het aantal wervingsactiviteiten. Tegelijkertijd noopt de krappe arbeidsmarkt tot aanpassing van werving & selectie en de arbeidsmarkstrategie.

Trainees en Workmates
Instroom van jongeren is een essentieel onderdeel van de lange termijn personeelsvoorziening voor Hollandse Delta. In dit kader worden activiteiten in het kader van de notitie 'Boeien & binden' en het traineeprogramma Waterschapstalent, heb jij het?'' in 2019 gecontinueerd.

Management development (MD)
Het MD-programma is een vast onderdeel in de samenwerking tussen management en directie. Onderwerpen in het programma zijn samenwerking, communicatie en leiderschap. Voor 2019 staat het traject in het kader van het ambitietraject.

Integriteit
De dilemmatraining integriteit krijgt een nieuwe invulling. Hierbij wordt de verbinding gelegd met de uitvoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en Informatiebeveiliging. Deze onderwerpen worden, in onderlinge samenhang, actief onder de aandacht gebracht van de medewerkers met als doel (verdere) bewustwording. Verder levert Hollandse Delta op sectorniveau een bijdrage aan het actualiseren van beleid, richtlijnen en instrumenten rondom integriteit. Dit krijgt in 2019 een vervolg.

4.12 EMU-saldo

Op basis van de begroting 2018 wordt in onderstaande wettelijk voorgeschreven tabel de ontwikkeling van het EMU-saldo weergegeven. In deze tabel is tevens de vanuit de Unie van Waterschappen (UvW) geadviseerde individuele referentiewaarde voor het EMU-saldo van WSHD opgenomen. Uit de tabel blijkt dat het geraamde EMU-saldo voor 2019 en 2020 een tekort vertoont. Dit wordt met name veroorzaakt door de inzet van reserves in die jaren. Over de gehele begrotingsperiode 2019-2023 bezien is het EMU-saldo positief.

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*		Begroting 2018 incl wijz.	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging/ onttrekking aan de reserves		1.085	-11.560	-3.939	828	4.253	8.338
2 Invloed investeringen							
2a bruto investeringsuitgaven	min	57.343	46.457	57.068	23.556	26.400	25.371
2b investeringbijdragen van derden	plus	25.460	7.303	1.677	1.016	18.000	18.000
2c verkoop mva en iva	plus						
2d afschrijvingen	plus	21.779	20.635	21.257	22.696	23.812	23.663
3 Invloed van voorzieningen							
3a toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	plus	352	186	246	211	215	151
3b onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	min						
3c betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	min	764	749	755	755	755	755
3d evt. externe vermeerderingen van voorzieningen	plus						
4 invloed reserves							
4a evt. betalingen rechtstreeks uit reserves	min						
4b evt. externe vermeerderingen van reserves	plus						
5 Deelnemingen en aandelen							
5a boekverlies	plus						
5b boekwinst	min						
Geraamd EMU-saldo WSHD		**-9.431**	**-30.642**	**-38.583**	**440**	**19.125**	**24.026**
Maximaal EMU-tekort o.b.v. macroreferentiewaarde		**-23.400**	**-22.000**	**-22.300**	**-22.600**	**-23.000**	**-23.000**
Verschil (+ = ruimte; - = tekort)		**13.969**	**-8.642**	**-16.283**	**23.040**	**42.125**	**47.026**

4.13 Duurzaamheid en innovatie

Waterschap Hollandse Delta streeft ernaar om zijn taken op een duurzame wijze uit te voeren. In uw vergadering van 30 juni 2016 is het Opgaveplan Duurzaamheid, Energie en Innovatie 2016 -2019 vastgesteld. Hiermee zijn de doelstellingen en maatregelen vastgesteld op het gebied van energie-efficiency en productie, vermindering uitstoot van broeikasgassen en inkoop binnen alle programma's.

In 2018 is voortvarend gestart met het onderwerp innovatie. Er is begonnen met een bewustwordingscampagne onder de medewerkers om innovatie op de kaart te zetten. Dit heeft op korte termijn geresulteerd in een routekaart innovatie die in mei 2018 in de Verenigde Vergadering is vastgesteld en een tiental innovatie pitches die nu uitgewerkt worden of al in uitvoering zijn. Tevens is een vijftal innovaties van het waterschap en partners ingediend voor de waterinnovatieprijs 2018 (https://www.waterinnovatieprijs.nl/projecten2018/). Dit betreft de inzendingen

- Van bagger naar GeoBlock
- NGE-detectie
- HPT-AMTP-sondeertechniek
- Kennis delen via Virtual Reality
- Waste Shark (met gemeente Dordrecht)

In de tweede helft van 2018 en verder wordt het bewustwordingsproces verder uitgewerkt. Dit gebeurt met een interne en externe communicatiecampagne over innovatie en sessies met de afdelingen om te kijken welke risico's en kansen de komende jaren op het waterschap afkomen en waar innovaties kunnen helpen. Dit zal de komende jaren leiden tot een breed uitvoeringsprogramma. In de begroting 2019 is € 450.000 opgenomen specifiek voor innovatie. Innovatie is echter niet beperkt tot dit budget maar zit ook verweven in reguliere begrotingsposten van bijvoorbeeld baggeren en de dijkversterkingen. Dit vanuit de gedachte dat innovatie onderdeel uitmaakt van ons werk, gericht op beter, sneller en goedkoper werken. Zo zijn de kansen op hergebruik van rioolwater als grondstof (zoals schoon water, fosfaten, bioplastics en alginaat) en technologische innovaties in de plannen van aanpak voor de toekomststudies (ALM) opgenomen en vastgesteld.

5 Financiële overzichten

5.1.1 Ontwikkeling kosten en opbrengsten

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	**Realisatie 2017**	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Lasten							
Rente & Afschrijving	27.127	27.146	25.804	26.694	28.797	29.957	29.424
Personeelslasten	44.065	47.220	53.039	51.956	52.471	53.127	53.792
Goederen en diensten van derden	80.576	84.512	95.277	91.758	93.089	91.735	91.205
Bijdragen aan derden	12.336	13.176	11.901	13.920	12.320	12.320	12.320
Toev. Voorzien./ onvoorzien	2.829	775	686	746	711	715	651
Totaal Lasten	**166.933**	**172.829**	**186.706**	**185.074**	**187.388**	**187.854**	**187.393**
Baten							
Financiële baten	-295	-157	-117	-75	-31	0	0
Personeelsbaten	-568	-206	-313	-90	-90	-90	-90
Goederen en diensten aan derden	-3.704	-2.342	-2.159	-2.189	-1.969	-1.441	-1.441
Bijdragen van derden	-14.304	-16.697	-13.400	-11.339	-11.899	-10.485	-8.946
Waterschapsbelastingen	-148.786	-149.610	-154.927	-163.527	-170.285	-176.112	-181.232
Interne verrekeningen	-7.088	-4.185	-4.229	-3.916	-3.942	-3.979	-4.022
Totaal Baten	**-174.745**	**-173.197**	**-175.146**	**-181.135**	**-188.216**	**-192.107**	**-195.731**
Saldo van baten en lasten voor bestemming	**-7.812**	**-368**	**11.560**	**3.939**	**-828**	**-4.253**	**-8.338**
Toevoeging aan reserves	11.572	17.780	7.241	7.229	4.340	6.813	9.979
Onttrekking aan reserves	-14.841	-17.444	-18.801	-11.168	-3.513	-2.560	-1.640
Saldo van baten en lasten na bestemming	**-11.081**	**-33**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

5.1.2 Ontwikkeling geplande investeringen

Geplande investeringen						
Programma *(bedragen x € 1.000)*	**Begroot 2018**	**Begroot 2019**	**Begroot 2020**	**Begroot 2021**	**Begroot 2022**	**Begroot 2023**
Waterveiligheid		800	4.150		2.000	2.000
Voldoende en Schoon Water	743	2.008	3.208	1.306		
Waterketen	800	7.337	8.095	8.711	800	
Wegen	354	3.014	451			
Bestuur en organisatie		2.740	60			1.700
Eindtotaal	**1.897**	**15.899**	**15.964**	**10.017**	**2.800**	**3.700**

5.1.3 Overzicht exploitatie van programma's naar taken

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	**Totaal**	**Watersysteemheffing**	**Zuiveringsheffing**	**Wegenheffing**
Waterveiligheid	20.287	20.287		
Water	46.932	46.932		
Waterketen	61.176		61.176	
Wegen	10.287			10.287
Bestuur en organisatie	22.390	13.369	7.469	1.552
Algemene dekkingsmiddelen	5.415	2.437	2.437	542
Nettolasten	**166.487**	**83.024**	**71.083**	**12.380**

Bovenstaande tabel loop door op pagina 102

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*		**Totaal**	**Watersysteemheffing**	**Zuiveringsheffing**	**Wegenheffing**
Mutaties reserves					
Onttrekkingen	Waterveiligheid	-1.330	-1.330		
	Water	-2.921	-2.921		
	Waterketen	-3.011		-3.011	
	Wegen	-1.950			-1.950
	Bestuur en organisatie	-8.590	-3.866	-3.866	-859
	Algemene dekkingsmiddelen	-1.000	-450	-450	-100
	Totaal onttrekkingen	**-18.801**	**-8.566**	**-7.326**	**-2.909**
Toevoegingen	Waterveiligheid	330	330		
	Water	770	770		
	Waterketen				
	Wegen				
	Bestuur en organisatie	2.180	981	981	218
	Algemene dekkingsmiddelen	3.961	1.783	1.783	396
	Totaal toevoegingen	**7.241**	**3.864**	**2.764**	**614**
Totaal mutaties reserves		**-11.560**	**-4.703**	**-4.563**	**-2.295**
Te dekken door belastingopbrengsten					
	Watersysteemheffing	-78.322	-78.322		
	Zuiveringsheffing	-66.520		-66.520	
	Wegenheffing	-10.086			-10.086
Totaal belastingopbrengsten		**-154.927**	**-78.322**	**-66.520**	**-10.086**
Saldo baten en lasten na bestemming					

5.1.4 Overzicht gecomprimeerde staat van lasten en baten per programma

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	Realisatie 2017	Begroot 2018	Begroot 2019	Begroot 2020	Begroot 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
Waterveiligheid							
Lasten	19.887	25.393	25.060	24.898	23.815	21.145	19.427
Baten	-985	-5.082	-5.773	-3.826	-3.245	-1.550	-20
Totaal Waterveiligheid	**18.902**	**20.311**	**19.287**	**21.072**	**20.570**	**19.595**	**19.407**
Voldoende en Schoon Water							
Lasten	47.953	53.586	48.117	51.190	50.230	52.504	53.713
Baten	-8.370	-9.597	-3.336	-4.758	-1.383	-1.431	-711
Totaal Voldoende en Schoon Water	**39.584**	**43.990**	**44.781**	**46.432**	**48.846**	**51.073**	**53.002**
Waterketen							
Lasten	60.230	62.003	62.130	63.689	64.742	65.625	66.287
Baten	-5.931	-5.889	-3.964	-1.454	-954	-954	-954
Totaal Waterketen	**54.299**	**56.114**	**58.166**	**62.236**	**63.789**	**64.671**	**65.333**
Wegen							
Lasten	17.287	16.343	18.483	18.674	18.765	18.730	18.688
Baten	-8.635	-8.576	-10.146	-9.796	-8.696	-8.196	-8.196
Totaal Wegen	**8.651**	**7.767**	**8.337**	**8.878**	**10.069**	**10.534**	**10.492**
Bestuur en Organisatie							
Lasten	137.862	21.346	29.511	22.261	22.109	22.165	22.326
Baten	-126.316	-9.230	-13.531	-5.803	-5.399	-5.236	-5.079
Totaal Bestuur en Organisatie	**11.546**	**12.116**	**15.980**	**16.458**	**16.710**	**16.928**	**17.247**
Algemene dekkingsmiddelen							
Lasten	10.423	11.654	10.296	11.457	11.940	14.372	16.805
Baten	-154.487	-151.985	-156.846	-166.532	-171.925	-177.174	-182.285
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	**-144.063**	**-140.331**	**-146.551**	**-155.075**	**-159.985**	**-162.802**	**-165.481**
Saldo van baten en lasten na bestemming	**-11.081**	**-33**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

5.1.5 Balansontwikkeling

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	**1-1-2019**	**31-12-2019**	**31-12-2020**	**31-12-2021**	**31-12-2022**	**31-12-2023**
Activa						
Immateriële vaste activa	74.088	71.742	69.609	67.069	64.860	64.038
Materiële vaste activa	235.203	256.067	292.334	294.559	281.194	265.563
Financiële vaste activa	4.884	3.496	2.777	2.029	1.797	1.329
Totaal vaste activa	**314.175**	**331.305**	**364.721**	**363.657**	**347.851**	**330.930**
Vlottende activa	0	0	0	0	0	0
Totaal activa	**314.175**	**331.305**	**364.721**	**363.657**	**347.851**	**330.930**
Passiva						
Eigen vermogen						
Algemene reserves	19.884	12.871	9.371	8.871	8.871	8.871
Egalisatiereserves	6.950	5.000	2.550	1.650	3.700	9.450
Bestemmingsreserves	30.208	27.612	29.623	31.850	34.053	36.642
Totaal eigen vermogen	**57.043**	**45.482**	**41.543**	**42.371**	**46.624**	**54.963**
Voorzieningen	8.604	8.041	7.532	6.988	6.448	5.844
Langlopende schulden	241.045	226.089	255.697	270.697	259.216	242.635
Vlottende passiva						
Kasgeldleningen	7.483	39.000	39.000	39.000	35.562	27.487
kortlopende leningen	0	12.692	20.948	4.600		0
Totaal vlottende passiva	**7.483**	**51.692**	**59.948**	**43.600**	**35.562**	**27.487**
Totaal passiva	**314.175**	**331.305**	**364.721**	**363.657**	**347.851**	**330.929**

6 Vaststelling Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023

Vergaderdatum : 29 november 2018

Agendapunt : …**

BESLUIT VERENIGDE VERGADERING
ONDERWERP: Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023

DE VERENIGDE VERGADERING VAN WATERSCHAP HOLLANDSE DELTA,

op voordracht van dijkgraaf en heemraden van waterschap Hollandse Delta d.d. 16-10-2018;

gehoord het advies van de commissie Water van 12-11-2018, de commissie Waterkering, Wegen en Vergunningverlening van 13-11-2018 en de commissie Middelen, Bestuurlijke Zaken en Handhaving van 14-11-2018;

gelet op:
- artikel 77 Waterschapswet;
- artikel 99 tot en met 101 van de Waterschapswet;

BESLUIT:

a. De Programmabegroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023 vast te stellen en daarmee de bedragen voor 2019 per programma, tot een totaal bedrag van (afgerond) € 187 miljoen aan lasten.
b. De netto-belastingopbrengst 2019 ten opzichte van 2018 met 3,69% te laten stijgen tot een bedrag van € 154,9 miljoen.
c. In te stemmen met het verlenen van een mandaat aan het college van dijkgraaf en heemraden tot het vrijgeven van geplande investeringen tot een bedrag van € 1 miljoen.
d. In te stemmen met de reservemutaties zoals opgenomen in paragraaf 4.5 reserves en voorzieningen van de Programmabegroting 2019 en de meerjarenraming 2020-2023;
e. Om de verhoging van de belastingopbrengsten voor Wegen als gevolg van de verhoging van het groot-onderhoudsbudget voor ETW2 af te vlakken wordt in 2020 en 2021 een beroep gedaan op de algemene reserve (€ 2 miljoen). Voorgesteld wordt dit bedrag van € 2 miljoen na besluitvorming inzake de begroting te onttrekken aan de algemene reserve Wegen en toe te voegen aan de tariefegalisatiereserve Wegen.
f. Ter dekking van de financieringsbehoefte het college van dijkgraaf en heemraden, conform het Treasurystatuut, bevoegd te maken tot:
    - Het aangaan van kortlopende financieringsmiddelen (rekening-courant verhouding en kasgeldleningen) tot een bedrag van maximaal de kasgeldlimiet van € 43 miljoen;
    - Het aangaan van langlopende financieringsmiddelen tot maximaal € 10 miljoen.

Ridderkerk, 29 november 2018

De Verenigde Vergadering voornoemd,

secretaris-directeur,	dijkgraaf,
drs. A.A. van Vliet.	ir. I.G.M. de Bondt.

7 Bijlagen

7.1 Geplande investeringen op projectniveau

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Oorspr. Jaar van realisatie	Jaar van aanvang	Jaar van realisatie	Bruto investering	Bijdragen en Subsidies	Netto investering	Netto 2018	Netto 2019	Netto 2020	Netto 2021	Netto 2022	Netto 2023
	Waterveiligheid															
1	7202100320	Versterking regionale keringen (4st)	diverse gemeenten	2019	2020	2019	2020	4.950		4.950		800	4.150			
2	7202200015	Realisatie Zettingsvloeiing V3T	diverse gemeenten	2022	2023	2022	2023	40.000	-36.000	4.000					2.000	2.000
	Som Waterveiligheid							**44.950**	**-36.000**	**8.950**		**800**	**4.150**		**2.000**	**2.000**
	Voldoende en Schoon Water															
3	7103100202	Gemaal hoofdland en waterkwal. Zwijndr	Zwijndrecht	2012	2012	2018	2019	223		223	23	200				
4	7103100227	Plaatselijk verdiepen	Dordrecht	2013	2015	2018	2019	252		252	22	230				
5	7103100263	Totale NBW opgave landel. gebied t/m2017	diverse gemeenten	2015	2017	2019	2020	947		947		412	535			
6	7103100275	verbreding hoofd-watergang toldijk	Nissewaard	2013	2014	2019	2021	965		965		20	400	545		

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Oorspr. Jaar van realisatie	Jaar van aanvang	Jaar van realisatie	Bruto investering	Bijdragen en Subsidies	Netto investering	Netto 2018	Netto 2019	Netto 2020	Netto 2021	Netto 2022	Netto 2023
7	7103100327	4 KRW maatregelen Hoeksche Waard	diverse gemeenten	2019	2019	2019	2021	860		860		165	609	86		
8	7103100337	PeilopzetOudendyk(peilbesluitDeEendragt)	Korendijk	2017	2017	2018	2019	163		163	23	140				
9	7103100338	Renovatie Gemaal Stellendam	Goeree Overflakkee	2017	2018	2019	2021	754		754		75	450	229		
10	7103100341	KRW opgave Afwatering Voorne- Oost	Oostvoorne	2018	2019	2018	2019	207		207	100	107				
11	7103100342	Wateropgave Hoogvliet peilvak Y03.005	Hoogvliet	2018	2018	2018	2019	325		325	325					
12	7103100345	Optimalisatie Watervoorz Brielse Meer	Brielle	2018	2021	2018	2021	4.662	-3.198	1.464	250	384	384	446		
13	7103100348	Aanpassen kunstwerken Wateropgave ZW	Zwijndrecht	0	0	2019	2020	340		340		200	140			
14	7103300117	Voornse Sluis voor bediening op afstand	Nissewaard	2019	2020	2019	2020	765		765		75	690			
	Som Voldoende en Schoon Water							**10.462**	**-3.198**	**7.264**	**743**	**2.008**	**3.208**	**1.306**		

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Oorspr. Jaar van realisatie	Jaar van aanvang	Jaar van realisatie	Bruto investering	Bijdragen en Subsidies	Netto investering	Netto 2018	Netto 2019	Netto 2020	Netto 2021	Netto 2022	Netto 2023
	Waterketen															
15	7304000055	RwziRdamDokh: afvalwatertrnsp (bydr Rdam)	Rotterdam	2016	2016	2019	2020	350		350			350			
16	7304000063	Bijdrage aan R'dam (afvalwtranspsysteem)	Rotterdam	2021	2022	2021	2022	300		300					300	
17	7304100118	Online meters waterlijn rwzi's	diverse gemeenten	2018	2019	2019	2020	4.100		4.100		2.100	2.000			
18	7304100119	Vernieuwen perslucht ringleidingDokhaven	Rotterdam	2018	2019	2019	2020	100		100		100				
19	7304100120	Kettingruimers Dokhaven	Rotterdam	2019	2020	2019	2023	400		400		400				
20	7304100123	Roostergoedinstallatie rwzi Dordrecht	Dordrecht	2019	2020	2019	2020	2.100		2.100		1.800	300			
21	7304100125	Afsluiters B-trap Dokhaven	Rotterdam	2018	2019	2019	2020	500		500		500				
22	7304100126	Semafoonomroepsysteem rwzi's	diverse gemeenten	2018	2019	2018	2019	200		200	100	100				
23	7304100127	Afsluiters effluentbemaling rwzi Dokh	Rotterdam	2018	2019	2019	2020	200		200		200				
24	7304100130	Beluchtingscircuit rwzi Goedereede	Goedereede	2018	2019	2018	2019	2.100		2.100	650	1.450				
25	7304100132	Kettingruimers Dokhaven (2020)	Rotterdam	2020	2020	2019	2023	750		750			750			
26	7304100133	Kettingruimers Dokhaven (2021)	Rotterdam	2021	2021	2019	2023	750		750				750		
27	7304100134	Kettingruimers Dokhaven (2022)	Rotterdam	2022	2022	2019	2023	500		500					500	
28	7304100708	Dokhaven bellenbeluchting B-trap	Rotterdam	2014	2016	2021	2023	3.700		3.700				3.700		
29	7304210021	Gassysteem Sluisjesdijk (op termijn)	Rotterdam	2017	2019	2018	2020	985		985	50	190	745			
30	7304210022	PE-doseervoorzieningen Sluisjesdijk	Rotterdam	2019	2021	2019	2019	97		97		97				
31	7304210026	Verwerving grond Sluisjesdijk	Rotterdam	2015	2015	2019	2020	200		200			200			

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Oorspr. Jaar van realisatie	Jaar van aanvang	Jaar van realisatie	Bruto investering	Bijdragen en Subsidies	Netto investering	Netto 2018	Netto 2019	Netto 2020	Netto 2021	Netto 2022	Netto 2023
32	7304210027	Aanleg rondweg	Rotterdam	2015	2016	2019	2022	80		80			50	30		
33	7304210035	Trafo's Sluisjesdijk	Rotterdam	2018	2019	2019	2020	100		100		100				
34	7304210036	Centrifuges Sluisjesdk pompen ontw.slib	Rotterdam	2019	2021	2019	2021	8.231		8.231		300	3.700	4.231		
	Som Waterketen							**25.743**		**25.743**	**800**	**7.337**	**8.095**	**8.711**	**800**	
	Wegen															
35	7405210017	Bijdrage ontsluiting N215 Nieuwe-Tonge	Goeree-Overflakkee	2008	2009	2018	2020	680		680	272	272	136			
36	7405210036	Bijdr verkeers-circ N215 Dirksland-Meliss	Goeree-Overflakkee	2007	2008	2018	2020	204		204	82	82	40			
37	7405210040	Verv.buswisselstr. Industrieweg-Rdamseweg	Ridderkerk	2015	2015	2019	2020	150		150		120	30			
38	7405210041	Verv. VRI (A15) Rotterdamseweg te Rkerk	Ridderkerk	2011	2012	2019	2020	200	-30	170		160	10			
39	7405210042	VRI Rdamseweg-Donkerslootweg Ridderkerk	Ridderkerk	2015	2015	2019	2020	250	-100	150		200	-50			
40	7405210043	VRI Vlietlaan-Rotterdamseweg Ridderkerk	Ridderkerk	2015	2015	2019	2020	250	-40	210		200	10			
41	7405210051	Verv. openb. verlichting (jaarschyf2017)	diverse gemeenten	2017	2017	2018	2019	360		360		360				
42	7405210052	Verv. openb. verlichting (jaarschyf2018)	diverse gemeenten	2018	2018	2018	2019	145		145		145				
43	7405210053	Verv. openb. verlichting (jaarschyf2019)	diverse gemeenten	2019	2019	2019	2019	375		375		375				
44	7405210055	Rotterdamseweg II Ridderkerk	Ridderkerk	2017	2017	2019	2020	1.050		1.050		840	210			

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Oorspr. Jaar van realisatie	Jaar van aanvang	Jaar van realisatie	Bruto investering	Bijdragen en Subsidies	Netto investering	Netto 2018	Netto 2019	Netto 2020	Netto 2021	Netto 2022	Netto 2023
45	7405210062	Wegen-beheer-programma 2016-2021	diverse gemeenten	2019	2021	2019	2021									
46	7405210068	VRI Rotterdamseweg – industrieweg	Rotterdam	2018	2018	2019	2020	175		175		140	35			
47	7405210070	Bijdrage reconstructie A29-N487	Cromstrijen	2018	2019	2019	2020	150		150		120	30			
	Som Wegen							**3.989**	**-170**	**3.819**	**354**	**3.014**	**451**			
	Bestuur en organisatie															
48	7607320001	Vervangen surveillancevaartuig (RIB)	Nvt	2020	2020	2020	2020	60		60			60			
49	7610000007	Waterschapsverkiezingen 2023	n.v.t.	0	0	2022	2023	1.700		1.700						1.700
50	7811500092	Planmatige vervanging rekencentrum 2019	n.v.t.	2019	2019	2019	2019	1.500		1.500		1.500				
51	7811800019	Materieel civiel&cultuurtechn. Onderh2015	n.v.t.	2015	2015	2018	2019	540		540		540				
52	7811800020	Civiel en cultuurtechnisch onderhoud2016	n.v.t.	2016	2016	2018	2019	350		350		350				
53	7811800021	Civiel en cultuurtechnisch onderhoud2017	n.v.t.	2017	2017	2018	2019	350		350		350				
	Som Bestuur en organisatie							**4.500**		**4.500**		**2.740**	**60**			**1.700**
	Eindtotaal							**89.644**	**-39.368**	**50.276**	**1.897**	**15.899**	**15.964**	**10.017**	**2.800**	**3.700**

Toelichting geplande investeringsprojecten 2019-2023

Programma Waterveiligheid

1. 7202100320 Versterking regionale keringen (4st)

In het Uitvoeringsprogramma regionale waterkeringen 2015-2024 vastgesteld door D&H op 30-6-2015 is opgenomen dat de in 2012/2013 afgekeurde regionale waterkeringen uiterlijk 2020 op orde moeten zijn. In dit project worden de regionale keringen Boezemvliet (Puttershoek), De Keen (Strijen) en de Boezem van Dirksland weer op orde gebracht.

2. 7202200015 Realisatie Zettingsvloeiing V3T

In de verlengde 3e toetsronde in 2013 bleek circa 7 km van de primaire waterkering niet te voldoen aan de wettelijke voorschriften behorende bij het faalmechanisme zettingsvloeiing. Dit heeft geleid tot het HWBP-project 16E: 'Zettingsvloeiing V3T'. Doel van dit project is ervoor te zorgen dat de primaire waterkeringen weer aan de wettelijke normen voldoen.

Programma Water

3. 7103100202 Gemaal hoofdland en waterkwaliteit Zwijndrecht

In het noordwesten van de gemeente Zwijndrecht is de waterkwaliteit onvoldoende. Door het watersysteem in dit gebied te verversen, zal de waterkwaliteit verbeteren. De aanleg van een pomp met een leiding maakt verversing van het water mogelijk. Hiermee wordt een prioritair knelpunt opgelost.

4. 7103100227 Plaatselijk verdiepen

Plaatselijk verdiepen van het waterlichaam Stadspolders te Dordrecht is een KRW resultaat plichtige maatregel ter verbetering van de waterkwaliteit. Realisatie van de verdieping was bedacht in combinatie met gepland reguliere baggerwerk.

5. 7103100263 Totale NBW opgave landelijk gebied t/m 2017

Voor de wateropgave in het landelijk gebied resteert het Oude land van Strijen (peilgebieden H14.002, H14.004, H14.005, H14.007, H14.008, H14.009, H14.010, H14.016 en H14.017). Een gebiedsproces wordt opgesteld met als doel te komen tot een toekomstig bestendig watersysteem dat voldoet aan de huidige provinciale normering of een door alle stakeholders geaccepteerde bijgestelde gebiedsnormering.

6. 7103100275 Verbreding hoofdwatergang toldijk

In dit project dient het watersysteem ten zuidoosten van de kern van Spijkenisse vergroot te worden zodat er voldoende water richting het nieuwe gemaal Putten kan afstromen.

7. 7103100327 4 KRW maatregelen Hoeksche Waard

Het betreft hier een krediet voor maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren om te voldoen aan de KRW resultaatplicht. KRW investering WHP jaarschijf 2019 is nader uitgewerkt. Dit heeft geleid tot 4 KRW maatregelen in de Hoeksche Waard. Het gaat om het verruimen van het profiel in de waterlichamen Oostvliet, Oud-Beijerlandse Kreek en Afwatering Moerkerken en het aanpassen van de vooroever in de Binnenbedijkte Maas.

8. 7103100337 Peilopzet Oudendijk(peilbesluit De Eendragt)

Voor de effectuering van het peilbesluit De Eendragt dient de maatregel peilopzet Oudendijk ten zuiden van Goudswaard en westen van Nieuwendijk uitgevoerd te worden. Om de peilopzet mogelijk te maken wordt een pomp geplaatst en stuwen, duikers en watergangen aangepast.

9. 7103100338 Renovatie Gemaal Stellendam

Gemaal Stellendam voldoet niet meer aan de eisen rondom elektrische veiligheid en de aandrijvingen van de pompen zijn sterk verouderd. Het gemaal wordt voorzien van een nieuwe elektrische installatie, de elektromotoren worden vervangen en de bestaande pompen gereviseerd.

10. 7103100341 KRW opgave Afwatering Voorne-Oost

Ten oosten van het Kanaal door Voorne ligt een KRW-waterlichaam waarvoor in het KRW-proces is afgesproken om dit waterlichaam over 1 km te verruimen en te voorzien van een oever met voldoende oeverplanten. Met de provincie en de gemeenten van Voorne-Putten is afgesproken dat deze maatregel onderdeel kan uitmaken van het project Kreken Kweken en de bijbehorende subsidievoorwaarden.

11. 7103100342 Wateropgave Hoogvliet peilvak Y03.005

Dit project geeft invulling aan het oplossen van een deel van de stedelijke wateropgave van het waterschap zoals opgenomen in het Waterbeheerprogramma 2016-2021. Het betreft een bijdrage aan de gemeente Rotterdam voor het graven van water in peilvak Y03.005 te Hoogvliet. Het project omvat het openleggen van een verduikering en het graven van water wat in verbinding komt te staan met het al bestaande oppervlaktewater.

12. 7103100345 Optimalisatie Watervoorz Brielse Meer

Gelet op de toenemende verzilting is het gewenst de watervoorziening uit het Brielse Meer te optimaliseren en is hiervoor in het "Deltaprogramma zoetwater" een maatregel opgenomen.

WSHD heeft het besluit genomen deze maatregel uit te werken en te realiseren door onder andere een tiental inlaten naar de omringende poldergebieden te automatiseren en op afstand bedienbaar te maken. Samen met een nog op te stellen beheerprogramma voor waterinlaat tijdens perioden van verzilting en het plaatsen van chloridemeetpunten moet hiermee een optimalisatie van de watervoorziening ontstaan. Financiering van de maatregel is voor driekwart voorzien uit het Deltafonds en een kwart door de partners in de Bernissecommissie.

13. 7103100348 Aanpassen kunstwerken Wateropgave ZW

In het stedelijke gebied van Zwijndrecht is een wateropgave. Door het aanpassen en automatiseren van kunstwerken en het verwijderen van een kunstwerk kan het water versneld worden afgevoerd bij wateroverlast, het systeem kan beter worden beheerd en worden doorgespoeld. Deze maatregelen vullen een deel van de wateropgave in. De potentiële investering 'invulling Wateropgave Zwijndrechtse Waard' is met € 340.000 verlaagd omdat de aanpassing van de kunstwerken een apart project wordt waar € 340.000 voor nodig is. Dit project is opgevoerd als nieuwe geplande investering onder de naam: Aanpassen kunstwerken Wateropgave ZW.

14. 7103300117 Voornse Sluis voor bediening op afstand

In 2016 is de Voornse Sluis in de gemeente Spijkenisse gerenoveerd. De hardware en software zijn hierbij aangepast om bediening op afstand mogelijk te maken. Een aantal werkzaamheden, waaronder het aanleggen van een glasvezelkabel, maakt de daadwerkelijke bediening op afstand mogelijk.

Programma Waterketen

15. 7304000055 Rwzi RdamDokh:afvalwatertrnsp(bydr Rdam)

De gemeente Rotterdam pleegt grote investeringen in de aanvoersystemen van de rwzi's Dokhaven en Hoogvliet. Enerzijds wordt dit veroorzaakt doordat de rioolgemalen en persleidingen aan een grote renovatie toe zijn anderzijds wordt door de gemeente een optimalisatie in het afvalwatertransportsysteem van de rwzi Dokhaven doorgevoerd. In het kader van de kostenverdeling tussen Rotterdam en WSHD betreffende het bij de gemeente Rotterdam in eigendom en beheer zijnde afvalwatertransportsysteem, dient WSHD financieel bij te dragen aan de investeringskosten. De investeringen (en dientengevolge de bijdragen) strekken zich uit over meerdere jaren. Deze bijdrage betreft de renovatie van de persleiding van rioolgemaal Holwinde naar de rwzi Hoogvliet. Door de gemeente is aangegeven dat de scope van dit project is verkleind en de planning aangepast.

16. 7304000063 Bijdrage aan R'dam (afvalwtranspsysteem)

Rotterdam is reeds enige jaren bezig met de renovatie en optimalisatie van dit stelsel. Per jaarschijf vindt verrekening plaats. De gemeente Rotterdam pleegt grote investeringen in de aanvoersystemen van de rwzi's Dokhaven en Hoogvliet. Enerzijds wordt dit veroorzaakt doordat de rioolgemalen en persleidingen aan een grote renovatie toe zijn anderzijds wordt door de gemeente een optimalisatie in het afvalwatertransportsysteem van de rwzi Dokhaven doorgevoerd. Op basis van de kostenverdeling tussen Rotterdam en WSHD betreffende het bij de gemeente Rotterdam in eigendom en beheer zijnde afvalwatertransportsysteem, dient WSHD financieel bij te dragen aan de investeringskosten. De investeringen (en dientengevolge de bijdragen) strekken zich uit over meerdere jaren.

17. 7304100118 Online meters waterlijn rwzi's

Toepassing van online-meters in het zuiveringsproces is onderdeel van het toekomst gereed maken van de rwzi's. Met deze meetinstrumenten is het mogelijk de bedrijfsvoering van de rwzi's op afstand te doen (project WCK 2.0). Het betreft meetinstrumenten voor de waterlijn van de zgn. buiten-rwzi's (excl. rwzi Dokhaven/ Sluisjesdijk). Dit gaat gepaard met een efficiencyverbetering, waardoor middelen vrij kunnen komen voor een beter asset management.

18. 7304100119 Vernieuwen perslucht ringleiding Dokhaven

Een betrouwbare perslucht ringleiding is noodzakelijk omdat het de besturing van de op afstand bediende afsluiters verzorgt. Zonder lucht kunnen vanuit de centrale controlekamer de besturingsafsluiters niet op afstand worden bediend. Tevens wordt deze perslucht ingezet voor de bediening van (zwaar) gereedschap bij calamiteiten en onderhoudswerkzaamheden. De investering betreft twee nieuwe perslucht buffervaten, nieuwe appendages (overdrukventielen, afsluiters en sensoren), nieuwe luchtverdeelleiding en deels het vervangen van de perslucht ringleiding (distributienetwerk.

19. 7304100120 Kettingruimers Dokhaven

Op rwzi Dokhaven bevinden zich nabezinktanks, tussenbezinktanks en zandverwijderingstanks welke voorzien zijn van kettingruimersystemen. Het doel van dit systeem is om door middel van ruimers/schrapers het drijflaagslib uit de waterlijn en het bezonken slib/zand op de bodem van de tanks te verwijderen. In totaal heeft rwzi Dokhaven 36 tanks. Uit metingen op slijtage is gebleken dat de eerste kettingruimers met bijbehorende tandwielen en glijgeleiders toe zijn aan vervanging. De overige kettingruimers worden de komende 4 jaren eveneens gefaseerd vervangen. Deze investering hangt nauw samen met de investeringen: 7304100132, 7304100133, 7304100134.

20. 7304100123 Roostergoedinstallatie rwzi Dordrecht

Het vuilvang-rendement van de huidige stappenroosters op de rwzi Dordrecht is laag. Gevolg is dat met name de beluchtingstanks sterk vervuilen met als gevolg een hoger energieverbruik van de beluchtingsinstallatie en hoge onderhoudskosten aan mechanische equipment. De nieuwe installatie bestaat uit onder andere roosters en bedrijfswaterset.

21. 7304100125 Afsluiters B-trap Dokhaven

Om tot uitvoering te komen van het project bellenbeluchting in 2019, moet de B-trap nader

worden geïnspecteerd en zijn onderhoudswerkzaamheden noodzakelijk. Het laten functioneren van de bediening en testen van de afsluiters hoort bij dit project.

22. 7304100126 Semafoonomroepsysteem rwzi's
Het semafoonoproepsysteem is aan het einde van de technische levensduur en de fabrikant geeft aan dat vervanging op componentniveau niet meer gegarandeerd kan worden. Daarom is het noodzakelijk het (semafoon-)oproepsysteem te vernieuwen.

23. 7304100127 Afsluiters effluentbemaling rwzi Dokhaven
Doordat de afsluiters niet meer hun functie vervullen, zijn de afgelopen jaren het effluentwerk, met appendages, en terugslagkleppen niet voldoende onderhouden. Hierdoor kan zowel de werking van de waterkerende afsluiters, als van de effluentpompen voor de komende jaren niet worden gegarandeerd. De werkzaamheden worden uitgevoerd in de effluentafvoer Oost- en West- uitstroomconstructie naar de Maas en betreffen het vervangen van effluent afsluiters, inspectie van de twee effluent leidingen en appendages en het inspecteren en onderhoud van de onderhoudsafsluiters van de effluentpompen.

24. 7304100130 Beluchtingscircuit rwzi Goedereede
Bij inspectie van het beluchtingscircuit 3 van RWZI Goedereede is ernstige aantasting van het beton geconstateerd. Dit kan alleen door betondelen te vervangen gerepareerd kan worden. Hierdoor is veiligheid op de zuivering een issue, maar dit wordt beheerst. Het concrete resultaat is een gerenoveerd beluchtingscircuit-3 op RWZI Goedereede dat minimaal 15 jaar weer zijn functie kan vervullen.

25. 7304100132 Kettingruimers Dokhaven (2020)
26. 7304100133 Kettingruimers Dokhaven (2021)
27. 7304100134 Kettingruimers Dokhaven (2022)
Op rwzi Dokhaven bevinden zich nabezinktanks, tussenbezinktanks en zandverwijderingstanks welke voorzien zijn van kettingruimersystemen. Het doel van dit systeem is om door middel van ruimers/schrapers het drijflaagslib uit de waterlijn en het bezonken slib/zand op de bodem van de tanks te verwijderen. In totaal heeft rwzi Dokhaven 36 tanks. Uit metingen op slijtage is gebleken dat de eerste kettingruimers met bijbehorende tandwielen en glijgeleiders toe zijn aan vervanging. De overige kettingruimers worden de komende 4 jaren eveneens vervangen.

28. 7304100708 Dokhaven bellenbeluchting B-trap
Project heeft tot doel het vervangen van het bestaande beluchtingsysteem door een nieuw energie-efficient beluchtingsysteem. Hiermee kan een energiebesparing van 3.000.000 kWh/jaar worden gerealiseerd. Dat is circa 5% van het jaarverbruik van het taakveld Zuiveren en levert daarmee een grote bijdrage aan de doelrealisatie van het MJA3-programma. Door de lage marktprijs voor elektriciteit is er echter op alleen economische gronden geen business case. In het proces van het Opgaveplan Duurzaamheid, Energie en Innovatie 2016-2019 is voorgesteld dit project te beschouwen als een maatschappelijke business case waarbij meer aspecten een rol spelen in de afweging dan alleen het bedrijfseconomische. De uiteindelijke oplossingsrichting en investeringsafweging wordt onderdeel van de ALM Dokhaven.

29. 7304210021 Gassysteem Sluisjesdijk (op termijn)
Dit project maakt onderdeel uit van de projecten die voortgekomen zijn uit de ALM-studie Sluisjesdijk. Doel van het project is een gelijkmatiger bedrijf van de installatie, het verhelpen van bufferproblemen en het verbeteren van de (proces)prestaties.

30. 7304210022 PE-doseervoorzieningen Sluisjesdijk
Dit project maakt onderdeel uit van de projecten die voortgekomen zijn uit de ALM-studie Sluisjesdijk. Het project beoogt het oplossen van capaciteitsproblemen ten aanzien van drinkwater en bedrijfswater voor respectievelijk de aanmaak en dosering van polymeer (PE) en schoonmaakwerkzaamheden.

31. 7304210026 Verwerving grond Sluisjesdijk
Dit project maakt onderdeel uit van de projecten die voortgekomen zijn uit de ALM-studie Sluisjesdijk. De mogelijke grondaankoop is ten behoeve van een rondweg die voorziet in het reduceren van onveilige situaties en logistieke knelpunten op en bij het terrein Sluisjesdijk. Vooralsnog zal eerst worden overgegaan tot huur van terreinen om het project Renovatie Slibgistingstanks doorgang te kunnen laten vinden. Dit daar de onderhandelingen rond koop van de gronden meer tijd in beslag nemen dan was voorzien. In 2019 zal opnieuw worden bezien of overgegaan wordt tot aankoop van gronden.

32. 7304210027 Aanleg rondweg
Dit project maakt onderdeel uit van de projecten die voortgekomen zijn uit de ALM-studie Sluisjesdijk. De rondweg voorziet, in combinatie met de terreinaanpassingen en grondverwerving, in het reduceren van onveilige situaties en logistieke knelpunten en daarnaast in het creëren van flexibiliteit en ruimte. De start en doorgang van dit project kan alleen plaatsvinden indien de grondverwerving heeft plaatsgevonden.

33. 7304210035 Trafo's Sluisjesdijk
Het gaat bij deze investering om het vervangen van de natte hoogspanningstrafo's door droge hoogspanningstrafo's van dezelfde capaciteit.

34. 7304210036 Centrifuges Sluisjesdijk pompen ontw.slib
De centrifuges, ontwaterd slibpompen en alle bijbehorende randapparatuur zoals aandrijving, besturing, meet- en doseervoorzieningen zijn aan modernisering en/of vervanging toe. Dit geldt ook voor de opslag- en (doseer)voorzieningen ten aanzien van chemicaliën. Deze investering is nodig om de betrouwbaarheid, beschikbaarheid, veiligheid en prestaties te garanderen en te verbeteren.

Programma Wegen
35. 7405210017 Bijdrage ontsluiting N215 Nieuwe-Tonge
Met de provincie Zuid-Holland en de gemeente Goeree Overflakkee wordt gewerkt aan de aanpak van de ontsluiting van Nieuwe Tonge. Het waterschap levert een bijdrage aan de fietstunnel N215 Nieuwe Tonge en een bijdrage aan de ontsluiting N215 Nieuwe Tonge. Het betreft in deze een bijdrage aan de realisatie van een rotonde en een ongelijkvloerse kruising.

36. 7405210036 Bijdr verkeerscirc N215 Dirksland-Melissant
Met de provincie en de gemeente Goeree-Overflakkee wordt gewerkt aan de verbetering van de verkeersveiligheid op en rond de N215 ter hoogte van Dirksland/Melissant.

37. 7405210040 Verv.buswisselstr.Industrieweg-Rdamseweg
38. 7405210041 Verv. VRI (A15) Rotterdamseweg te Ridderkerk
39. 7405210042 VRI Rdamseweg-Donkerslootweg Ridderkerk
40. 7405210043 VRI Vlietlaan-Rotterdamseweg Ridderkerk
Deze investeringen zijn onderdeel van de aanpak Rotterdamseweg traject Ringdijk A15. Het behelst onder andere het vervangen van VRI's, onderhoud van de verharding en duurzaam veilig inrichten. De werkzaamheden worden momenteel voorbereid.

41. 7405210051 Verv. openb. verlichting (jaarschijf 2017)
42. 7405210052 Verv. openb. verlichting (jaarschijf 2018)
43. 7405210053 Verv. openb. verlichting (jaarschijf 2019)
Het areaal aan openbare verlichting is in het kader van het Wegenbeheerprogramma geïnventariseerd. Daaruit is naar voren gekomen dat er sprake is van een vervangingsopgave. Daarnaast zijn doelstellingen opgenomen met betrekking tot de besparing op energiekosten en het verwijderen van overtollige verlichting. Daar waar openbare verlichting noodzakelijk is, is de toepassing van LED-verlichting het uitgangspunt.

44. 7405210055 Rotterdamseweg II Ridderkerk
Voor het Wegenbeheerprogramma is geïnventariseerd welke wegen nog niet Duurzaam Veilig zijn ingericht. Ook op een gedeelte van de Rotterdamseweg in Ridderkerk is dit het geval. Met deze herinrichting wordt de verkeersveiligheid verbeterd door het aanbrengen van nieuwe belijning, aanleggen van drempels en het realiseren van een fysieke scheiding tussen de rijstroken voor de bus en het overige verkeer.

45. 7405210062 Wegenbeheerprogramma 2016-2021
Deze investing is afkomstig uit het WGBP en betreft het duurzaam veilig inrichting van wegen. De gemiddelde investering conform wegen beheerprogramma bedraagt € 325.000 per jaar. Dit houdt in dat voor een periode van 5 jaar gemiddeld € 1.625.000 beschikbaar is. In de jaarschijven 2017 en 2018 is er voor € 1.640.000 geïnvesteerd (gepland, zie investeringsnummers 7405210055, 7405210056, 7405210057, 7405210058 en 7405210059). Voor de jaren 2019, 2020 en 2021 is daarmee geen investeringsruimte beschikbaar.

46. 7405210068 VRI Rotterdamseweg - industrieweg
Uit het oogpunt van verkeersveiligheid en –doorstroming is op diverse kruispunten in beheer bij het waterschap een verkeersregelinstallatie aanwezig. Dit krediet voorziet in de vervanging van de verkeersregelinstallatie op de kruising met de Industrielaan.

47. 7405210070 Bijdrage reconstructie A29-N487
Ter verbetering van de doorstroming en verkeersveiligheid op de afrit Numansdorp van de A29 reconstrueert Rijkswaterstaat het kruispuntafrit A29/N487. Als betrokken/aansluitend wegbeheerder wordt WSHD verzocht een financiële bijdrage te leveren aan deze reconstructie.

Bestuur en organisatie
48. 7607320001 Vervangen surveillancevaartuig (RIB)
De huidige RIB is aan het einde van haar technische levensduur gekomen. Het vaartuig is van vóór 2003 en de complete boot, dat wil zeggen zowel de boot (de luchtkussens zijn versleten) als de motor dienen vervangen te worden.

49. 7610000007 Waterschapsverkiezingen 2023
Dit krediet omvat de kosten voor de waterschapsverkiezingen in 2023.

50. 7811500092 Planmatige vervanging rekencentrum 2019
Technologische ontwikkelingen staan niet stil. Om up-to-date te blijven en gebruik te kunnen maken van de voordelen van nieuwe 'proven' technologieën wordt een planmatige vervangingstermijn van 5 jaren gehanteerd.

51. 7811800019 Materieel civiel&cultuurtechn.Onderh2015
52. 7811800020 Civiel en cultuurtechnisch onderhoud2016
53. 7811800021 Civiel en cultuurtechnisch onderhoud2017
Het materieel dat wordt ingezet voor het regulier onderhoud aan water, waterveiligheid en wegen heeft een beperkte levensduur en moet periodiek worden vervangen.

7.2 Overzicht en toelichting op potentiële investeringsprojecten 2019-2023

Onderstaand overzicht bevat het overzicht van de potentiële investeringen 2019-2023. Dit is een geactualiseerd beeld ten opzichte van de Kadernota 2019.

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Geactualiseerd Jaar van aanvang	
	Waterveiligheid					
1	K2018-081	Zettingsvloeiing V3T	diverse gemeenten	2020	2020	
2	K2018-082	VLRT-4 - Normtraject nr. 20_3	diverse gemeenten	2020	2020	
3	K2019-001	Sluisdok / schotbalkkering Hellevoets	Hellevoetsluis	-	2020	
	Voldoende en Schoon Water					
4	7103000016	Peilbesluit Adrianapolder	Goeree Overflakkee	2019	2021	
5	7103100219	Stations enHoofdpst techn.autom.Waterb	Hele beheersgebied	2018	~~2018~~	2019
6	7103100232	Onderstatio&hoofdpstTechn.autom.waterb	Hele beheersgebied	2018	2020	
7	7103100250	Verbreden watergang (plaatselijk)	Barendrecht	2019	2018	
8	7103100252	Ondrstations&hoofdpstTechn.autom.watrb	Hele beheersgebied	2019	2020	
9	7103100258	Stations&hoofdpst techn.automatWaterbe	Hele beheersgebied	2020	~~2019~~	2020
10	7103100265	Totaal prioritaire knelpunten	diverse gemeenten	2018	2019	
11	7103100281	KRW 2018 - 2021	diverse gemeenten	2021	2021	
12	7103100282	NBW 2018 - 2027	diverse gemeenten	2018	2019	
13	7103100283	Prioritaire knelpunten (jrschijf 2017)	diverse gemeenten	2018	2019	
14	7103100288	Maatregelen Binnenbedijkte Maas	Binnenmaas	2020	~~2020~~	2018
15	7103100302	Inlaat Trekdam Meer & Oude Mol	Binnenmaas	2019	2019	
16	7103100305	Prioritaire knelpunten (jrschijf 2018)	diverse gemeenten	2018	2020	
17	7103100306	Prioritaire knelpunten (jrschijf 2019)	diverse gemeenten	2019	2020	
18	7103100316	NBW 2018-2027, jaarschijf 2019	diverse gemeenten	2019	2020	
19	7103100328	KRW invest. nieuw WHP jrschijf 2018	diverse gemeenten	2018	2019	
20	7103100329	KRW invest. nieuw WHP jaarschijf 2020	diverse gemeenten	2020	2020	
21	7103100332	NBW 2018-2027 jaarschijf 2020	diverse gemeenten	2020	2020	
22	7103100340	Prioritaire knelpunten jaarschijf 2020	diverse gemeenten	2020	2020	

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Geactualiseerd Jaar van aanvang	
23	7103100346	De Eendragt, fase 2	Korendijk	2017	2020	
24	7103300067	VergrotenInlaatdebiet automat.Haven	Binnenmaas	2019	2020	
25	K2018-041	Diverse problemen oud beijerland	Oud-Beijerland	2019	2018	
26	K2018-043	Duiker Dordrecht	Dordrecht	2019	2020	
27	K2018-048	Gemaal Oudenhoorn	Hellevoetsluis	2019	2019	
28	K2018-049	Inlaat Piershilse Haven	Korendijk	2019	2021	
29	K2018-099	Gemaal Arnoldus Botbijlweg	Brielle	2020	2020	
30	K2018-101	Gemaal/ Duiker Dijkje Rotterdam	Rotterdam	2020	2020	
31	K2018-102	Hevelleiding Puttershoek	Binnenmaas	2020	2020	
32	K2019-002	Invulling wateropgave ZW	Zwijndrecht	2019	2019	
33	K2019-003	Wateropgave 2e watersysteem toetsing	diverse gemeenten	-	2021	
34	K2019-004	Stroomgebied beheerplan 3	diverse gemeenten	-	2022	
35	K2019-005	Diesel aangedreven noodbemaling	Hele beheersgebied	-	2020	
36	K2019-006	Renovatie van Gemaal Oudeland	Ooltgensplaat	-	2020	
37	K2019-007	Eff. Peilbesluit Oostvoornse Meer	Westvoorne	-	2023	
38	K2019-008	Zuiderdiep	Goeree Overflakkee	-	2022	
	Waterketen					
39	7304100121	TA Zuiveren (exclusief Dokhaven)	Hele beheersgebied	2019	2020	
40	7304100128	Duikschotten rwzi Spijkenisse	Nisserwaard	2019	2019	
41	7304100129	Roostergoedinstallatie rwzi Oud Beij	Oud Beijerland	2019	2019	
42	7304100131	Retourslibpompen rwzi Hoogvliet	Rotterdam	2019	2019	
43	7304210024	Deelstroombehandeling Sluisjesdijk	Rotterdam	2019	2019	
44	7304210037	1-step-Anammox Sluisjesdijk	Rotterdam	2019	2020	
45	K2018-061	Aanpassing rioolgemaal Achthuizen	Goeree Overflakkee	2019	2020	
46	K2018-063	Duikschotten rwzi Dordrecht	Dordrecht	2019	2019	
47	K2018-065	Gaswassers en ventilatie Sluisjesdijk	Rotterdam	2019	2019	
48	K2018-066	ALM ZE Spijkenisse	Nissewaard	2019	2019	
49	K2018-068	Zandsilo's 1+2 Dokhaven	Rotterdam	2019	2019	

Nr	Objectnr	Omschrijving	Gemeente	Oorspr. Jaar van aanvang	Geactualiseerd Jaar van aanvang	
50	K2018-069	Online meters sliblijn rwzi's	Hele beheersgebied	2019	2020	
51	K2018-070	Pompen tusseneffluent rwzi Dokhaven	Rotterdam	2019	2019	
52	K2018-071	Renovatie rioolgemaal Vierpolders	Brielle	2019	2019	
53	K2018-072	Retourslibpompen rwzi Dordrecht	Dordrecht	2019	2019	
54	K2018-077	Centrifuges rwzi Zwijndrecht	Zwijndrecht	2019	2019	
55	K2018-078	Centrifuges rwzi Dordrecht	Dordrecht	2019	2019	
56	K2018-080	Gashouder Sluisjesdijk	Rotterdam	2019	2019	
57	K2018-107	Investeringen vanuit ALM ZE Heenvliet	Nissewaard	2020	2020	
58	K2018-108	Investeringen vanuit ALM ZE Hellevoets	Hellevoetsluis	2020	2020	
59	K2018-109	Investeringen ALM's Goeree-Overflakkee	Goeree Overflakkee	2020	2020	
60	K2018-110	Beluchtingscompressoren A-trap Dokhave	Rotterdam	2020	2020	
61	K2018-111	Onthardingsinstallatie rwzi Dokhaven	Rotterdam	2020	2020	
62	K2019-009	Beluchtingscircuits RWZI Dordrecht	Dordrecht	-	2020	
63	K2019-010	Slibbuffers RWZI Dordrecht	Dordrecht	-	2019	
	Wegen					
64	K2018-113	Verv Openb verlichting jaarschijf 2020	Hele beheersgebied	2020	2020	
65	K2018-114	Vervangen verkeersregelinstallaties	Rotterdam	2020	2020	
66	K2018-118	Verv Openb verlichting jaarschijf 2021	Hele beheersgebied	2021	2021	
67	K2019-011	Rotterdamseweg Ridderkerk	Ridderkerk	-	2019	

Toelichting potentiële investeringsprojecten 2020-2023

Programma Waterveiligheid

1. K2018-081 Zettingsvloeiing V3T

Doel van dit project is ervoor te zorgen dat de primaire waterkering weer aan de wettelijke normen voldoet. De verkenningsfase van dit project start in 2018 en moet leiden tot een voorkeursalternatief in 2019 waarna de planuitwerkingsfase start in 2020. De verkenningsfase van een HWBP project wordt opgenomen als voorbereidingskrediet de andere fasen zijn investeringskredieten.

2. K2018-082 VLRT-4 - Normtraject nr. 20_3

Normtraject 20_3 ligt aan de oostkant van Voorne-Putten. Het normtraject is één van de 13 meest urgente trajecten volgens de KPR analyse (Kennisplatform Risicobenadering) op basis van VNK-2 (Veiligheid Nederland in Kaart). Vanwege de onzekerheid van de scope en gevoeligheid in de omgeving gaat WSHD eerst op basis van gebiedskennis en onderzoek een nadere veiligheidsanalyse opstellen. Op basis van de resultaten zal besloten worden of verdere opvolging noodzakelijk is.

3. K2019-001 Schotbalkenkering sluisdeurendok Hellevoetsluis

De functie van de sluisdeurendok in Hellevoetsluis is vervallen en de waterkering voldoet niet. Dit dok heeft nog wel een functie in het watersysteem, waardoor een nieuwe inlaat aangelegd moet worden. Na het realiseren van de inlaat moet de waterkering hersteld worden.

Programma Water

4. 7103000016 Peilbesluit Adrianapolder

Voor het peilbesluit Stellendam worden maatregelen genomen om het peilbesluit te effectueren. Het gaat hierbij om maatregelen voor het instellen van een hoger peil in een gedeelte van het peilgebied, gelegen in een deel van de Groote Adrianapolder en het bedrijventerrein Korteweg. De wijze waarop dit op de meest efficiënte wijze kan, wordt onderzocht. Tevens wordt de doorspoeling in de Groote Zuiderpolder onderzocht. De omvang van de investering wordt daardoor bepaald door de uitkomst van de onderzoeken.

5. 7103100219 Nieuwe besturing watersysteem technische automatisering

Het krediet is bestemd voor het vervangen van de gemaalcomputers en hangt samen met 7103100232 Nieuwe besturing watersysteem technische automatisering.

6. 7103100232 Nieuwe besturing watersysteem technische automatisering

Voortvloeiend uit het werk van het traject "kaders TA" zijn er eind 2013 concrete plannen gemaakt voor de vervanging en doorontwikkeling van de ingezette technische automatisering. Het watersysteem heeft te maken met verschillende en verouderde bedieningssoftware voor de aansturing van de kunstwerken. Kijkend naar de technische mogelijkheden, maar ook naar de opgaven van vandaag de dag (klimaatverandering, duurzaamheid, meer kritische burger), bestaat de behoefte om niet alleen de bestaande software te vervangen voor een meer up-to-date versie, maar om ook echt een paradigma-shift: om gesteld te staan voor de toekomst, wilt WSHD op een wezenlijk andere manier met het watersysteem omgaan. Inmiddels is deze visie opgesteld en de aanpak om dat te bereiken. Een exploratiemanager zal een Plan van Aanpak opstellen.

7. 7103100250 Verbreden watergang (plaatselijk)

Het plaatselijk verbreden van de watergang en de aanleg van een natuurvriendelijke oever van 1 km is een KRW resultaatplichtige maatregel en noodzakelijk omdat te weinig vegetatie aanwezig is. Op dit moment is slechts een deel van de opgave (500 m) mogelijk te realiseren omdat onvoldoende grond beschikbaar is. Met de gemeente als eigenaar wordt onderhandeld. De gemeente is bezig met het opstellen van een gebiedsvisie waarin deze oevers een plaats moeten krijgen. Uitvoering zal, gelet op de stand van zaken op dit moment, waarschijnlijk niet vóór 2019 haalbaar zijn. De omvang van de investering is gebaseerd op de opgave. De ruimte (m2) die beschikbaar wordt gesteld, zal impact hebben op de omvang van het werkelijk benodigd krediet.

8. 7103100252 Ondrstations&hoofdpstTechn.autom.waterbeheer
9. 7103100258 Stations&hoofdpst techn.automatWaterbeheer

Zie 7103100232 Onderstatio&hoofdpstTechn.autom.waterbeheer

10. 7103100265 Totaal prioritaire knelpunten

Voor prioritaire knelpunten is een aantal knelpunten uitgewerkt in projecten en apart in de begroting benoemd. Deze post betreft oplossen van nieuwe knelpunten die nog niet afzonderlijk als project zijn weergegeven en binnen drie jaar opgelost moeten worden.

11. 7103100281 KRW 2018 - 2021

Het betreft een krediet voor maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren om te voldoen aan de KRW resultaatplicht. Het betreft hier het aanpassen van het profiel van 2 waterlichamen en het aanpassen van het peilbeheer in 1 KRW waterlichaam.

12. 7103100282 NBW 2018 – 2027

Vanaf 2017 tot en met 2027 resteert een opgave van circa € 18,5 miljoen voor het aanpassen van de peilgebieden in het stedelijk gebied (conform de Kadernota 2014).

13. 7103100283 Prioritaire knelpunten (jaarschijf 2017)

Voor prioritaire knelpunten is een aantal knelpunten uitgewerkt in projecten en apart in de begroting benoemd. Deze post betreft oplossen van nieuwe knelpunten die nog niet afzonderlijk als project zijn weergegeven en binnen drie jaar opgelost moeten worden.

14. 7103100288 Maatregelen Binnenbedijkte Maas

Voor de Binnenbedijkte Maas zijn meerdere maatregelen voorzien om de waterkwaliteit in dit KRW waterlichaam te verbeteren. In de VV-vergadering van 26 november 2015 is ingestemd met een aangepast maatregelenpakket. In plaats van het geheel afkoppelen van de St. Anthonypolder zal het gemaal gedeeltelijk afgekoppeld worden. Tevens zal de peilinstelling van de gemalen in Polder Moerkerken iets aangepast worden zodat minder water wordt geloosd op de Binnenmaas en meer direct op de Boezemvliet. Deze maatregel (peilinstelling) is gereed. Door minder water op de Binnenbedijkte Maas te lozen zal de belasting van de Binnenbedijkte Maas met nutriënten fors afnemen. Over de maatregel in de St. Anthonypolder (gedeeltelijk afkoppelen) vindt communicatie plaats met de grondgebruikers. De alternatievenstudie is gereed en het opstellen van de IBC is gestart. De IBC wordt in de begroting van 2020 opgevoerd vanwege afhankelijkheid van nader onderzoek en medewerking van betrokken instanties en belanghebbenden. Overleg met belanghebbenden loopt als onderdeel van het gebiedsproces Oudeland van Strijen.

15. 7103100302 Verb. inlaat Trekdam met Meer&Oude Mol

In de Hoeksche waard, in de polder het Kooiland & Strijense polder, is een waterkwaliteitsprobleem. Het water stroomt vanuit deze polder door het KRW-waterlichaam Meer en Oude Mol. Er zijn enkele varianten mogelijk om het watersysteem te verbeteren. De eerder uitgewerkte voorkeursvariant (2016) blijkt vooralsnog niet maakbaar (grondverwerving). Daarnaast speelt mee dat voor de gekozen oplossing nog geen draagvlak is en dat er naar alternatieven gezocht wordt. Na aanvullend onderzoek wordt gewerkt naar een maakbare oplossing die duurzaam en in synergie met het Peilbesluit De Volharding is. De omvang van de investering wordt daardoor bepaald door de uitkomst van de onderzoeken.

16. 7103100305 Prioritaire knelpunten (jaarschijf 2018)
17. 7103100306 Prioritaire knelpunten (jaarschijf 2019)

Voor prioritaire knelpunten is een aantal knelpunten uitgewerkt in projecten en apart in de begroting benoemd. Deze post betreft oplossen van nieuwe knelpunten die nog niet afzonderlijk als project zijn weergegeven en binnen drie jaar opgelost moeten worden.

18. 7103100316 NBW 2018-2027, jaarschijf 2019

Vanaf 2017 tot en met 2027 resteert een opgave van circa € 18,5 miljoen voor het aanpassen van de peilgebieden in het stedelijk gebied (conform de Kadernota 2014).

19. 7103100328 KRW investering nieuw WHP jaarschijf ‘18

Het betreft een krediet voor maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren om te voldoen aan de KRW resultaatplicht. Het betreft het verruimen van het profiel van 2 waterlichamen in de Hoeksche Waard en het aanpassen van de vooroevers in de Binnenbedijkte Maas.

20. 7103100329 KRW investering nieuw WHP jaarschijf ‘20

Het betreft een krediet voor maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren om te voldoen aan de KRW resultaatplicht. Het betreft het verruimen van het profiel in 2 waterlichamen op Voorne-Putten en het aanpassen van het peilbeheer in 1 waterlichaam.

21. 7103100332 NBW 2018-2027 jaarschijf 2020

Voor de invulling van de wateropgave (NBW), het voorkomen van wateroverlast als gevolg van inundatie, is uitgegaan van een ‘worst case’ benadering (aanleggen van waterberging). Door gedetailleerd onderzoek, bijstellen van aannames door optimalisatie databeheer en definiëren en uitvoeren van projecten is een gedeelte van de wateropgave ingevuld en geprogrammeerd. Dit krediet is om de resterende opgave op te lossen. Het bedrag is gebaseerd op het uWBP en zal na de nieuwe watersysteembeoordeling in 2018 zo nodig worden bijgesteld.

22. 7103100340 Prioritaire knelpunten jaarschijf 2020

Voor prioritaire knelpunten is een aantal knelpunten uitgewerkt in projecten en apart in de begroting benoemd. Deze post betreft oplossen van nieuwe knelpunten die nog niet afzonderlijk als project zijn weergegeven en binnen drie jaar opgelost moeten worden.

23. 7103100346 De Eendragt, fase 2

De opgave voor het bemalingsgebied De Eendragt is opgeknipt in twee fases. Fase 1 betreft de KRW maatregel door het instellen van een meer flexibel peil in peilvak 2.1C (Oost) en het herstellen van het peil (en herdrainage) in peilgebied 2.7. Het instellen van het flexibel peil maakt onderdeel uit van het vastgestelde peilbesluit De Eendragt. De maatregelen zijn uitgewerkt en de projectaanvang is voorzien in 2017. De planning is op basis van risico’s opgesteld en het project eindigt hiermee in 2019. Fase 2: Het tweede deel is de verbetering van de doorspoeling De Eendragt (Piershilsche Gat/Vissersvliet). Er wordt op dit moment een analyse uitgevoerd waar beheersmaatregelen uit kunnen volgen.

24. 7103300067 VergrotenInlaatdebiet door automat.Haven

Dit project komt voort uit het waterplan ‘s-Gravendeel. Door het automatiseren van het inlaatwerk in de kern ‘s-Gravendeel direct achter de primaire waterkering en het aanpassen van een aantal stuwen in het stedelijk gebied is het mogelijk om het inlaatdebiet te vergroten en gerichter door het stedelijk gebied te sturen zodat er beter doorgespoeld kan worden na overstorten en voorkomen wordt dat er watergangen zijn met stilstaand water. Met deze maatregel wordt tevens voorzien in het oplossen van een knelpunt ontstaan door het sluiten van inlaat Simonsdijkje. In een IBC dient de voorkeursvariant voor de inlaat Haven ‘s- Gravendeel onderbouwd te worden. In de IBC wordt ook de planning op basis van risico’s opgesteld. Hiermee wordt de definitieve einddatum bepaald.

25. K2018-041 diverse problemen oud beijerland
In Oud-Beijerland zijn problemen met het watersysteem die als prioritair knelpunt benoemd zijn. Concrete maatregelen moeten worden uitgewerkt om de knelpunten op te lossen.

26. K2018-043 Duiker Dordrecht
Nabij de Zuidendijk en Haaswijkweg in Dordrecht functioneert het watersysteem niet naar behoren, waardoor omwonenden regelmatig klachten indienen over stank en wateroverlast. In een gezamenlijke aanpak met de gemeente Dordrecht wordt de riolering losgekoppeld en kunnen de twee lange duikers losgekoppeld worden van septic tanks. Uit onderzoek moet blijken hoe het watersysteem aangepast moet worden.

27. K2018-048 Gemaal Oudenhoorn
Gemaal Oudenhoorn in Oudenhoorn dient te worden gerenoveerd. De diesel aangedreven pomp wordt vervangen door een elektrische aangedreven pomp. Daarnaast vindt een bouwkundige renovatie plaats en aanpassing van de persleiding omdat deze is afgekeurd in de verlengde derde toetsronde dijkversterking.

28. K2018-049 Inlaat Piershilse Haven
De frontwand van Inlaat Piershilse Haven is in de verlengde derde toetsronde afgekeurd. De betonnen inlaatsluis is verlengd met een stalen leiding. Daardoor is er een niet volledig betrouwbare aansluiting en is de leiding gevoelig voor zetting. Bij lage waterstanden in het Spui is het niet mogelijk om water in te laten door de hoogteligging van de inlaatleiding. Een nieuwe hevel moet aangelegd worden, zodat peilbeheer en veiligheid in het achterliggende gebied geborgd kunnen worden. De aanleg van de nieuwe hevel en jaar van uitvoering is afhankelijk van de gebiedsontwikkeling Swaneblake.

29. K2018-099 Gemaal Arnoldus Botbijlweg
Renovatie van Gemaal Arnoldus Botbijlweg is gelet op de technische staat noodzakelijk. Op de huidige locatie is onderhoud alleen mogelijk door het inzetten van een ponton in de vestinggracht van Brielle. Door het verplaatsen van het gemaal naar een andere locatie wordt onderhoud eenvoudiger en goedkoper.

30. K2018-101 Gemaal/ Duiker Dijkje Rotterdam
In geval van calamiteit kan het water vanuit Rotterdam niet verdeeld worden naar de diverse gemalen. In het bestuurlijk overleg met gemeente Rotterdam is afgesproken dat door aanpassing van een aantal kunstwerken een koppeling tussen de diverse peilgebieden kan ontstaan. Betere sturing van watersysteem is daardoor mogelijk en wordt wateroverlast beperkt.

31. K2018-102 Hevelleiding Puttershoek
Vanuit de derde toetsronde dijkversterking is gebleken dat hevelleiding Puttershoek geen kathodische bescherming heeft. Uit vooronderzoek moet blijken of er kan worden volstaan met het aanbrengen van kathodische bescherming of dat er een nieuwe hevelleiding aangebracht moet worden.

32. K2019-002 Invulling Wateropgave ZW
Voor de Zwijndrechtsewaard zal een gebiedsplan worden opgesteld om de wateropgave (NBW) in verschillende peilgebieden op te lossen. De in het gebiedsplan opgenomen maatregelen moeten worden uitgevoerd om de kans op inundatie te verkleinen.

33. K2019-003 Wateropgave 2e watersysteem toetsing
In 2018 vindt de nieuwe (tweede) regionale watersysteembeoordeling plaats. De uitkomsten zullen vertaald worden in een uitvoeringsprogramma. Op basis van dat uitvoeringsprogramma zal het bedrag in de Kadernota 2020 nader worden gespecificeerd in concrete projecten/ uitvoeringsmaatregelen.

34. K2019-004 Stroomgebied beheerplan 3
Conform de Europese Kaderrichtlijn Water dienen de maatregelen die benodigd zijn om de waterkwaliteitsdoelen in de KRW waterlichamen te bereiken voor eind 2027 genomen te zijn. Deze maatregelen moeten opgenomen worden in het derde Stroomgebiedsbeheersplan 2022-2027. Het Stroomgebiedsbeheersplan wordt in 2019 en 2020 opgesteld en door het Rijk in 2021 vastgesteld.

35. K2019-005 Diesel aangedreven noodbemaling
In de strategische noodvoorraad zijn zeven pompen met bouwjaar 1960 opgenomen. De motoren van deze pompen zijn aan het einde van hun levensduur en moeten worden vervangen. Een voorstel wordt opgesteld waarin een aantal varianten voor de vervanging van deze pompen beschreven worden en een afweging van deze varianten.

36. K2019-006 Renovatie van Gemaal Oudeland
In het bebouwde gebied van Ooltgensplaat ligt het gemaal Oudeland waarvan de uitlaat van het overtollige water niet goed kon functioneren. Derhalve is deze omloopleiding in 2017 dicht geschuimd. Tijdens de werkzaamheden is geconstateerd dat de toog scheurvorming vertoont en uitbrekend metselwerk. Dit dient hersteld te worden om de functie te kunnen behouden. Een optie is om de toogconstructie niet te herstellen, maar een vervangende constructie aan te brengen voor de uitstroom. Welke constructieve mogelijkheden er zijn, dient nog nader onderzocht te worden.

37. K2019-007 Eff. Peilbesluit Oostvoornse Meer

Door het uitvoeren van maatregelen wordt naar verwachting de (grond)wateroverlast aan mens en omgeving verminderd en worden en de functies in het gebied qua waterpeil en –kwaliteit beter bediend (invulling GGOR-peilen). Het huidige peilregulerende kunstwerk is in slechte staat en moet worden vervangen. Voor het handhaven van een vast peil van NAP -1,55 m is het noodzakelijk een wateraanvoermogelijkheid te creëren. De (on)mogelijkheden worden momenteel door een extern bureau onderzocht.

38. K2019-008 Zuiderdiep

Vanwege het Kierbesluit was bij het opstellen van het Stroomgebiedsbeheersplan1 niet duidelijk hoe de waterhuishouding zou worden in en om het Zuiderdiep. Er konden nog geen doelen worden afgeleid en geen maatregelen worden genomen. Nu de kiercompensatie bijna uitgevoerd is, kunnen doelen worden bepaald en maatregelen worden genomen zodat het Zuiderdiep en de 3 havenkanalen in 2027 aan de doelen vanuit de Kaderrichtlijn Water kunnen gaan voldoen. In Stroomgebiedsbeheersplan 2 (2016-2021) is opgenomen dat er een planstudie gedaan wordt in het gebied. Deze planstudie start dit jaar. Alle relevante stakeholders zullen vanaf het begin meegenomen worden. Doelen en maatregelen moeten opgenomen worden in het Stroomgebiedsbeheersplan3 dat najaar 2021 ter besluitvorming voorligt bij de VV.

Programma Waterketen

39. 7304100121 TA Zuiveren (exclusief Dokhaven)

De technische automatisering bestaat onder andere uit beeldschermen, netwerken, computers, besturingscomputers en overige apparatuur waarmee dit alles is verbonden met de pompen, afsluiters, schakelaars en opnemers. Oplossingsrichting is om in de periode 2019 tot en met 2022 het verouderde deel van de TA te vervangen. Hiermee wordt een robuuste TA opgeleverd die weer voor een lange periode (15 jaar) onderhoudbaar is zodat de instandhouding en besturing van de rwzi's blijft gegarandeerd.

40. 7304100128 Duikschotten rwzi Spijkenisse

Een duikschot is een statisch en constructiedeel van de nabezinktanks ten behoeve van de procesvoering die verhindert dat opdrijvend materiaal wordt meegevoerd over de overstortrand en terechtkomt in het effluent. De directe functie is dat opdrijvend vet en ander drijvend materiaal niet afstroomt naar het effluentgemaal en zo terecht komt in het oppervlaktewater. In de lozingseisen is opgenomen dat de drijflaag van de zuiveringsinstallatie niet terecht mag komen in het effluent. Om het functioneren van de duikschotten voor de komende 15 jaar te garanderen is het noodzakelijk dit onderdeel van de nabezinktanks te vervangen.

41. 7304100129 Roostergoedinstallatie rwzi Oud Beijerland

In het influentwerk van RWZI Oud-Beijerland is een roostergoed installatie opgenomen. Het doel van deze installatie is om vervuiling van tanks en installatie delen te voorkomen. Om de continuïteit/beschikbaarheid van deze installatie te behouden, is een investering noodzakelijk. Hierbij kan met een beperkte investering en zonder aanpassingen aan de bestaande installatie de levensduur van de installatie nog eens met 10 jaar worden verlengd. Het is daarom een duurzame keuze zonder grote risico's. Bovenal zorgt een goed functionerende installatie ervoor dat vervuiling van de zuiveringscircuits en schade aan installatiedelen zoals pompen, (gevolg)kosten kunnen worden voorkomen. De werkzaamheden bestaan uit het vervangen van slijtdelen, reviseren van aandrijfsysteem en automatisering, conserveren van constructiedelen met als doel de levensduur van de installatie te verlengen.

42. 7304100131 Retourslibpompen rwzi Hoogvliet

De pompen zorgen ervoor dat de bacteriën in het zuiveringslib worden teruggevoerd naar het begin van de zuiveringsinstallatie. In het retourslibsysteem van de waterlijn zijn drie retourslibpompen aangebracht. Bij het falen van dit systeem zal het natuurlijke zuiveringsproces stil komen te liggen. Dit project betreft de retourslibpompen 1, 2 en 3 van de Waterlijn van RWZI Hoogvliet. De pompen zijn in 1995 geïnstalleerd en zijn geschikt om levensverlengd te onderhouden. Hierbij is een duurzaamheids afweging gemaakt in vervanging of levensverlengde revisie. De pompen functioneren goed, zijn betrouwbaar en leiden tot weinig onderhoudskosten. De pompen zijn in in goede staat en wanneer de pompen worden gereviseerd, de slijtdelen worden vervangen, zal de continuïteit/beschikbaarheid van de installatie ook voor de komende 10 jaar worden gegarandeerd.

43. 7304210024 Deelstroombehandeling Sluisjesdijk

Dit project maakt onderdeel uit van de projecten die voortgekomen zijn uit de ALM-studie Sluisjesdijk. Het project omvat een aantal maatregelen aan de Sharon- en Anammoxreactor (deelstroombehandeling). Eerst is nader onderzoek en scopebepaling nodig. Uitkomst van het onderzoek zou kunnen zijn dat de huidige deelstroombehandeling wordt vervangen door een geheel nieuw concept met meerdere voordelen.

44. 7304210037 1-step-Anammox Sluisjesdijk

In de ALM-studie Sluisjesdijk is een aantal kleine maatregelen benoemd om knelpunten op te lossen c.q. de werking te optimaliseren van de deelstroombehandeling (Sharon-Anammox). De maatregelen zijn voorzien in de reeds geplande investering "deelstroombehandeling Sluisjesdijk" en deels belegd bij het groot onderhoud (exploitatie). Verder is geconstateerd dat de huidige capaciteit van de Anammox-reactor onvoldoende is om de gehele stikstofrijke deelstroom te behandelen. Naast bovenstaande maatregelen is daarom geadviseerd een specifieke deelstroombehandelingsstudie uit te voeren gegeven de leeftijd, het pilot-karakter van de Anammox en de op termijn benodigde renovaties. Een eerste verkenning heeft geleid tot een mogelijk alternatief voor de in de ALM genoemde (autonome) maatregelen in de vorm van een One-step-Anammox-reactor. Eind 2018 / begin 2019 vindt besluitvorming plaats over de voorkeursvariant.

45. K2018-061 Aanpassing rioolgemaal Achthuizen
Het rioolgemaal Achthuizen voldoet niet aan de afgesproken afnameverplichting met de gemeente Goeree Overflakkee. In 2019 moet worden onderzocht hoe het gemaal kan worden aangepast, zodat het waterschap aan de afgesproken verplichting kan voldoen.

46. K2018-063 Duikschotten rwzi Dordrecht
Een duikschot verhindert dat opdrijvend materiaal wordt meegevoerd over de overstortrand van de nabezinktank en terechtkomt in het effluent. In de door Rijkswaterstaat gestelde lozingseisen is opgenomen dat de drijflaag van de zuiveringsinstallatie niet terecht mag komen in het effluent en zo vervolgens in de Beneden Merwede. Om het functioneren van de duikschotten voor de komende 15 jaar te garanderen is het noodzakelijk dit onderdeel van de nabezinktanks te vervangen.

47. K2018-065 Gaswassers en ventilatie Sluisjesdijk
De gaswassers op Sluisjesdijk hebben als doel om stankoverlast en verspreiding van ziektekiemen te voorkomen. Om dit in de omgeving en voor eigen medewerkers te garanderen is een betrouwbaar gaswas- en ventilatiesysteem op Sluisjesdijk noodzakelijk. De werkzaamheden omvatten het schoonmaken, inspecteren, conserveren en repareren van het in- en exterieur van de gaswassers inclusief de revisie van de mechanische ventilatie. Met deze levensverlengende onderhoudsactie kan de betrouwbaarheid van de gaswasser en het ventilatiesysteem voor de komende 5 jaar weer worden gegarandeerd.

48. K2018-066 ALM ZE Spijkenisse
In 2018-2019 wordt de ALM Spijkenisse uitgevoerd. Uit deze ALM zullen maatregelen volgen die vanaf 2021 moeten worden geïmplementeerd.

49. K2018-068 Zandsilo's 1+2 Dokhaven
De zandsilo's op Dokhaven bufferen het verzamelde zand uit de zuiveringsinstallatie en verzorgen het transport naar de zandtransportcontainers. Om de betrouwbaarheid van de zand afvoerinstallatie voor de komende 10 jaar te garanderen is levensverlengend onderhoud noodzakelijk. Deze werkzaamheden omvatten het schoonmaken, inspecteren, de reparatie en conservering van de zandsilo's en revisie van de mechanische transportinrichting.

50. K2018-069 Online meters sliblijn rwzi's
Toepassing van online-meters in het zuiveringsproces is onderdeel van het toekomstbestendig maken van de rwzi's. Met deze meetinstrumenten is het mogelijk de bedrijfsvoering van de rwzi's op afstand te doen (project WCK 2.0) en daarmee gepaard gaande stabielere en efficiencyverbetering van de bedrijfsvoering en betere prestaties van de installaties. Naar de toekomst toe maakt dit op afstand (zelf)sturende rwzi's mogelijk.

51. K2018-070 Pompen tusseneffluent rwzi Dokhaven
De tusseneffluentpompen van RWZI Dokhaven recirculeren het tusseneffluent naar de buffertanks. De tijdige revisie van pompen, aandrijving en vervanging van frequentie omvormers is noodzakelijk om de betrouwbaarheid van deze pompen te garanderen.

52. K2018-071 Renovatie rioolgemaal Vierpolders
Rioolgemaal Vierpolders voldoet op dit moment aan tijdelijke afspraken omtrent de afname verplichting. Om het rioolgemaal ook te laten voldoen aan de toekomstige afnameverplichting en omdat de pompen het einde van de technische levensduur hebben bereikt, is renovatie van dit rioolgemaal noodzakelijk.

53. K2018-072 Retourslibpompen rwzi Dordrecht
In het retourslibsysteem van de waterlijn zijn 3 retourslibpompen. Deze pompen hebben de functie om zuiveringsslib uit de nabezinktanks terug de waterlijn in te brengen zodat het zuiveringsproces gaande blijft. Deze pompen zijn van belang voor de bedrijfsvoering en reeds meer dan 20 jaar oud, economisch afgeschreven en toe aan een levensverlengende revisie.

54. K2018-077 Centrifuges rwzi Zwijndrecht
De centrifuges op de rwzi Zwijndrecht zijn aan het einde van de technische levensduur (bouwjaar: 1992). In 2019 start het onderzoek om deze centrifuges te vervangen.

55. K2018-078 Centrifuges rwzi Dordrecht
De centrifuges op de rwzi Dordrecht zijn aan het einde van de technische levensduur (bouwjaar: 1993). In 2019 start het onderzoek om deze centrifuges te vervangen.

56. K2018-080 Gashouder Sluisjesdijk
De gashouder dient als buffering van het biogas uit de gasproductie. Deze buffering, ofwel tijdelijke opslag, zorgt ervoor dat de WKK (omzetting van gas naar warmte en elektriciteit) efficiënter kan plaatsvinden en draagt bij aan de veiligheid en het voldoen aan vergunningeisen. Het doel van deze investering is dat na de vervanging of de renovatie de buffercapaciteit van de gashouder van de WKK weer efficiënt en betrouwbaar kan functioneren. Optimale oplossing voor de gashouder is onderdeel van het onderzoek naar de 1-Step-Anammox.

57. K2018-107 Investeringen vanuit ALM ZE Heenvliet
In 2018-2019 wordt de ALM Heenvliet uitgevoerd. Uit deze ALM zullen maatregelen volgen die vanaf 2021 moeten worden geïmplementeerd.

58. K2018-108 Investeringen vanuit ALM ZE Hellevoetsluis
In 2018-2019 wordt de ALM Hellevoetsluis uitgevoerd. Uit deze ALM zullen maatregelen volgen die vanaf 2021 moeten worden geïmplementeerd.

59. K2018-109 Investeringen vanuit ALM's Goeree-Overflakkee
In 2018-2019 worden de ALM's op Goeree Overflakkee uitgevoerd. Uit deze ALM's zullen maatregelen volgen die vanaf 2021 moeten worden geïmplementeerd.

60. K2018-110 Beluchtingscompressoren A-trap Dokhaven
De beluchtingscompressoren van de A-trap van de rwzi Dokhaven zijn aan het einde van hun levensduur. Het onderzoek naar de vervanging zal in 2020 starten.

61. K2018-111 Onthardingsinstallatie rwzi Dokhaven
De onthardingsinstallatie van de rwzi Dokhaven is aan het einde van zijn levensduur. Het onderzoek naar de vervanging zal in 2020 starten.

62. K2019-009 Beluchtingscircuits RWZI Dordrecht
Het beluchtingssysteem heeft het einde van de levensduur bereikt. Ter voorbereiding op deze vervanging vindt een beluchtingsstudie plaats om te bepalen welke soort beluchting het meest geschikt is voor het behalen van de prestaties.

63. K2019-010 Slibbuffers RWZI Dordrecht
De slibbuffers fungeren als (nood)slibopvang voor RWZI Dordrecht en een aantal andere RWZI's. Momenteel zijn de installaties rondom de slibbuffers niet betrouwbaar om regulier en in geval van calamiteiten hun functie vervullen.

Programma Wegen
64. K2018-113 Verv Openb verlichting (jaarschijf 2020)
Dit betreft een vervangingsinvestering en wordt ingezet voor het vervangen van openbare verlichting ouder dan 40 jaar, zoals opgenomen in de kadernota 2014. De exacte locatie wordt een jaar daarvoor bepaald.

65. K2018-114 Vervangen verkeersregelinstallaties
Dit betreft een vervangingsinvestering en wordt ingezet voor vervanging van de verkeersregelinstallaties Gebroken Meeldijk en Hoekseweg-Keizersdijk. Dit vanwege einde technische levensduur.

66. K2018-118 Verv. openb. verlichting (jaarschijf 2021)
Dit betreft een vervangingsinvestering en wordt ingezet voor het vervangen van openbare verlichting ouder dan 40 jaar, zoals opgenomen in de kadernota 2014. De exacte locatie wordt een jaar daarvoor bepaald.

67. K2019-011 Rotterdamseweg Ridderkerk
De aanpak Rotterdamseweg traject Ringdijk A15 behelst het vervangen van VRI's, onderhoud van de verharding en duurzaam veilig inrichten. Momenteel worden onderzoeken uitgevoerd om de voorkeursvariant te bepalen.

7.3 Meerjarig beeld reserves en voorzieningen

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	Saldo per 1-jan	Storting	Onttrek-king	Saldo per 31-dec 2019	Saldo per 31-dec 2020	Saldo per 31-dec 2021	Saldo per 31-dec 2022	Saldo per 31-dec 2023
Algemene reserves								
811001 Res.Progr. Veilige Waterkeringen	2.000		-551	1.449	949	949	949	949
811002 Res.Progr. Watersysteem op orde	5.841		-1.254	4.588	3.088	3.088	3.088	3.088
811003 Res.Progr. Afdoende Gezuiverd sted.water	5.977		-2.605	3.372	3.372	3.372	3.372	3.372
811004 Res.Progr. Wegen op orde	5.368		-1.907	3.461	1.961	1.461	1.461	1.461
811005 Res.Progr. Algemene beleidstaken	698	614	-1.312	0				
Totaal Algemene reserves	**19.884**	**614**	**-7.628**	**12.871**	**9.371**	**8.871**	**8.871**	**8.871**
Bestemmingsreserves								
813001 Res. egalisatie Subsidie SVI-DRSH(Kwal)	271		-271	0				
813004 Bestemmingsres. gegarand. geldlening HVC	1.148	83	-800	431	13	93	155	208
813005 Bestemmingsreserve reorganisatie WSHD	879		-230	649	419	419	419	419
813006 Bestemmingsres. dijkversterkingen	3.103		-400	2.703	2.703	2.703	2.703	2.703
813009 Bestemmingsres. Vervangingsinvest. Wegen	300		-200	100	0			
813010 Budgetoverhevelingen	1.105			1.105	1.105	1.105	1.105	1.105
813012 Reserve Egalisatie geactiveerde lasten	6.637	1.635	-2.500	5.772	8.538	11.331	14.160	17.030
813014 Bestemmingsres. Baggeren	647			647	647	647	647	647
813015 Best.Res.Grensoverschrijdend afvalwater	776			776	776	776	776	776
813016 Bestemmingsreserve Frictiekosten Aquon	1.117		-187	930	930	930	930	930
813017 Bestemmingsreserve Rente-egalisatie	3.713	1.629	-1.000	4.342	4.359	3.712	3.020	2.712
813018 Bestemmingsreserve Educatie	82			82	82	82	82	82
813019 Best.Res.Persoonsgebonden basisbudget	809			809	809	809	809	809
813020 Bestemmingsreserve onderhoud wegen	39			39	39	39	39	39
813021 Bestemmingsres. NEN project Sluisjesdijk	600			600	600	600	600	600
813022 Bestemmingsreserve Afwikkeling CMK	4.700		-89	4.611	4.611	4.611	4.611	4.611
813023 Bestemmingsreserve Onderhoud CMK	4.283		-268	4.015	3.723	3.455	3.190	2.894
813024 Bestemmingsreserve Digitalisering	0	2.180	-2.180	0	269	538	807	1.076

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	Saldo per 1-jan	Storting	Onttrek-king	Saldo per 31-dec 2019	Saldo per 31-dec 2020	Saldo per 31-dec 2021	Saldo per 31-dec 2022	Saldo per 31-dec 2023
Totaal Bestemmingsreserves	**30.208**	**5.527**	**-8.124**	**27.612**	**29.623**	**31.850**	**34.053**	**36.642**
Egalisatiereserves								
812001 Reserve Tariefegalisatie Watersysteemhef	4.750	1.100	-2.250	3.600	1.000	0	1.000	4.750
812002 Reserve Tariefegalisatie Zuiveringsheff.	0			0	750	1.250	2.500	4.500
812003 Reserve Tariefegalisatie Wegenheffing	200			200	200	200	200	200
812004 Res.Tariefegalisatie uitbreidingFormatie	2.000		-800	1.200	600	200	0	
Totaal Egalisatiereserves	**6.950**	**1.100**	**-3.050**	**5.000**	**2.550**	**1.650**	**3.700**	**9.450**
Totaal reserves	**57.043**	**7.241**	**-18.801**	**45.482**	**41.543**	**42.371**	**46.624**	**54.963**

Omschrijving *(bedragen x € 1.000)*	Saldo per 1-jan 2019	Vermeer-deringen	Interne vermin-deringen	Externe vermin-deringen	Saldo per 31-dec 2019	Saldo per 31-dec 2020	Saldo per 31-dec 2021	Saldo per 31-dec 2022	Saldo per 31-dec 2023
Arbeidsgerelateerde verplichtingen									
850001 Voorz.Pens.-,wachtgld,IZR(vm)Pers.&Best.	5.486	100		-675	4.911	4.336	3.761	3.186	2.611
850003 Vrz. Arbeidsgerelateerde verplichtingen	2.603	86		-74	2.615	2.681	2.712	2.747	2.718
Totaal Arbeidsgerelateerde verplichtingen	**8.090**	**186**		**-749**	**7.527**	**7.018**	**6.474**	**5.934**	**5.330**
Overige voorzieningen									
855002 Vrz.grensoverschr.afvalw. Schieland&Delfl	515				515	515	515	515	515
Totaal Overige voorzieningen	**515**				**515**	**515**	**515**	**515**	**515**
Totaal voorzieningen	**8.604**	**186**		**-749**	**8.041**	**7.532**	**6.988**	**6.448**	**5.844**

7.4 WSHD in kengetallen

Omschrijving	Aantal/ eenheid 2018	Aantal/ eenheid 2019
Oppervlakte van het gebied van WSHD	102.400	102.400
Aantal gemeenten (gedeeltelijk) binnen WSHD	17	13
Aantal huishoudens	368.000	370.000

Omschrijving	Begroting 2018	Begroting 2019
Netto schuldquote (vaste schuld / belastingopbrengst)	161%	146%
Solvabiliteitsratio (vreemd vermogen/totaal vermogen)	82%	86%
Kapitaallasten als % totale kosten (unie)	16%	14%

Omschrijving	Begroting 2018	Begroting 2019
Primaire watergangen (km)	1.975	1.975
Secundaire watergangen (km)	5.307	5.307
Aantal oppervlaktewatergemalen	280	280
Aantal sluizen (keer- en schutsluizen)	18	18
Aantal automatische stuwen	219	219
Aantal stuwen	1.654	1.654
Aantal peilvakken (praktijkpeilgebieden)	747	747
Lengte primaire waterkeringen (km)	363	363
Lengte regionale waterkeringen (km)	386	386
Aantal afwaterzuiveringsinstallaties	20	20
Aantal rioolgemalen	66	66
Aantal riool-overstorten	1.554	1.554
Productie biogas in miljoen m3	3,185	3,471
Aantal slibvergistingsinstallaties	1	1
Lengte rioolpersleidingen (km)	183	183
Aantal km gebiedsontsluitingsweg (80 km/uur)	43	43
Aantal km erftoegangsweg (60 km/uur)	1.190	1.190
Aantal km vrijliggend fietspad	352	352

7.5 Lijst van begrippen en afkortingen

AC	Asbestcement
ALM	Asset Lifecycle Management
ANNAMOX	ANNaerobic AMmonium OXidation
Arbo	Arbeidsomstandigheden
AVG	Algemene verordening gegevensbescherming
AWA	Activeren, Waarderen en Afschrijven
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AWZI	Afvalwaterzuiveringsinstallatie
BAW	Bestuursakkoord Water
BBVW	Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen
BBV	Besluit Begroten & Verantwoorden
BEC	bio-energiecentrale
B&W	Burgemeester en wethouders
BGT	Basisregistratie Grootschalige Topografie
BHV	Bedrijfshulpverlening
BTW	Belasting over de Toegevoegde Waarde
Burap	Bestuursrapportage
Ca	Circa
cao	Collectieve arbeidsovereenkomst
CBL	Cross border Lease
CBP	Calamiteitenbestrijdingsplan
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CDA	Christen Democratisch Appël
CENIRELTA	Cost-Effective NItrogen REmoval from waste water by Low-Temperature Anammox
CMK	Compenserende maatregelen kierbesluit
CPB	Centraal Planbureau
CO2	Koolstofdioxide
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
CU	ChristenUnie
DAS	Dynamisch Aankoop Systeem
D&H	Dijkgraaf en heemraden
DR	Directieraad
DRSH	Delfland, Rijnland, Schieland, Hollandse Eilanden en Waarden
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
EIB	Europese Investeringsbank
EMU	Europese Monetaire Unie/Economische en Monetaire Unie
ETW	Erftoegangswegen
EU	Europese Unie
Excl.	Exclusief
FTE	Fulltime-equivalent
GBKN	Grootschalige Basiskaart Nederland
GBLT	Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus Tricijn
GDI	Generieke Digitale Infrastructuur
GGOR	Gewenst (Gewogen) Grond en Oppervlaktewater Regime
GWW	Grondweg- Weg- en Waterbouw
GO	Goeree-Overflakkee
GOAW	Grensoverschrijdend afvalwater
GOW	Gebiedsontsluitingswegen
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GS	Gedeputeerde Staten
ha.	Hectare
HHSK	Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
HIA	Hendrik-Ido-Ambacht
HVC	Huisvuilcentrale Noord Nederland
HWBP	Hoogwaterbeschermingsprogramma
HWH	Het Waterschapshuis
HWZ	Hoekse Waard Zuid
IBC	Initiële Businesscase
IBOI	Index voor Bruto OverheidsInvesteringen
IBP	Interbestuurlijk Programma
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IKB	Individueel KeuzeBudget
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IPO	Interprovinciaal Overleg
ISA	Integrale Samenwerking Afvalwaterketen
KAM	Kwaliteitszorg-, arbeidsomstandigheden- en milieuzorgbeleid
km	kilometer
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KPI	Kritische Prestatie Indicatoren
KRW	Kaderrichtlijn Water
Kwh	Kilowattuur
m	meter
MBH	Commissie Middelen, Bestuurlijke Zaken en Handhaving
MBR	Muskusrattenbeheer
MD	Management Development
MLV	Meerlaagsveiligheid

Ministerie van BIZA	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ministerie van EZ	Ministerie van Economische Zaken
Ministerie van I&M	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
MIP	Meerjaren investeringsplan
MJA3	Meerjarenafspraak energie-efficiency
MJBP	Meerjarenbeleidsplan
Mln.	Miljoen
Mm	Millimeter
MOP	Meerjaren onderhoudsplan
MVI	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
MVO	Maatschappelijk verantwoord ondernemen
n.v.t.	niet van toepassing
N.B.	Nota bene
NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water
NEN	Nederlandse norm
nHWBP	Nieuw Hoogwaterbeschermingsprogramma
NVO	Natuurvriendelijke oever
NWB	De Nederlandse Waterschapsbank N.V.
NWP	Nationaal Waterplan
Obv	Op basis van
OHW	Onderhanden werk
OTO	Opleiden, trainen en oefenen
OV	Openbare verlichting
OZB	Onroerendzaakbelasting
P&C	Planning en control
P&O	Personeel en organisatie
PFO	Portefeuillehoudersoverleg
PID	Project Initiatie Document
PM	Pro memorie
POP3	PlattelandsOntwikkelingsProgramma 3
PRINCE	Projects In Controlled Environments
PvdA	Partij van de Arbeid
PZH	Provincie Zuid-Holland
RAD	Regionale Afvalstoffen Dienst
RBS	Royal Bank of Scotland
RBVW	Regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen
RoSa	Rotterdamse Samenwerking in de Afvalwaterketen
ROSSA	Resource Oriented Sanitation Services in Adama
RPV	Regionale projectgroep verkeersveiligheid
RvC	Raad van Commissarissen
RWS	Rijkswaterstaat
rwzi	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
SAW	Sectorale Arbeidsvoorwaarden
SER	Sociaal-Economische Raad
SGBP	Stroomgebiedbeheersplannen
SGP	Staatkundig Gereformeerde Partij
SNB	Slibverwerking Noord-Brabant
S&P	Standard & Poor's
SPP	Strategische Personeelsplannen
SROI	Social Return on Investment
SSC	Shared Service Centre
SSK	Standaard Systematiek voor Kostenramingen
Stowa	Stichting toegepast onderzoek waterbeheer
SVB	Slibverwerkingsbedrijf
SVI	Slibverbrandingsinstallatie
SVHW	Samenwerkingsverband Vastgoed informatie Heffing en Waardebepaling
SWOV	Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
TA	Technische Automatisering
TABP	Technische automatisering en besturingsprocessen
UvW	Unie van Waterschappen
uWBP	Uitwerkingsprogramma Waterbeheerplan
V&W	Verkeer en Waterstaat
v.e.	Vervuilingseenheden
VLRT-4	Vierde vervroegde landelijke rapportage toetsing
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VP	Voorne-Putten
VPB	Vennootschapsbelasting
VRI's	Verkeersregelinstallaties
VROM	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VV	Verenigde Vergadering
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
VZHW	Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen
V3T	Verlengde 3e toetsing
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WBI	Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium
WBP	Waterbeheerprogramma
WCK	Waterschapsbrede controlekamer
Wet Fido	Wet Financiering decentrale overheden

wet Hof	Wet Houdbare overheidsfinanciën
WgBP	Wegenbeheerprogramma
WHD	Waterschapspartij Hollandse Delta
WHP	Waterhuishoudingsplan
WHW	Wet Herverdeling Wegenbeheer
WKK	Warmtekrachtkoppeling
WM	Wet milieubeheer
WNT	Wet Normering Topinkomens
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSHD	Waterschap Hollandse Delta
WSRL	Waterschap Rivierenland
WWV	Commissie Waterkering, (Vaar)Wegen en Vergunningverlening
ZHEW	Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden